

T.C
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ VE YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜLERİ

**DIŞ GÖÇLE TÜRKİYE'YE GELEN ÖĞRENCİLERİN OKULLARDA
YAŞAMIŞ OLDUKLARI UYUM SORUNLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Murat GÖZE

Eğitim Yönetim ve Denetimi Anabilim Dalı
Eğitim Yönetim ve Denetimi Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Recep Cengiz AKÇAY

Eylül, 2018

T.C
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ VE YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜLERİ

**DIŞ GÖÇLE TÜRKİYE'YE GELEN ÖĞRENCİLERİN OKULLARDA
YAŞAMIŞ OLDUKLARI UYUM SORUNLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Murat GÖZE
(Y1512.290021)**

**Eğitim Yönetim ve Denetimi Anabilim Dalı
Eğitim Yönetim ve Denetimi Programı**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Recep Cengiz AKÇAY

Eylül, 2018

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
İLE
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜLERİ**

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi ve Denetimi Tezli Yüksek Lisans Programı **Y1512.290021** numaralı öğrencisi **Murat GÖZE**'nin **“DİŞ GÖÇLE TÜRKİYE'YE GELEN ÖĞRENCİLERİN OKULLARDA YAŞAMIŞ OLDUKLARI UYUM SORUNLARI”** adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 27.06.2018 tarih ve 2018/18 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :12/09/2018

1)Tez Danışmanı: Prof. Dr. Recep Cengiz AKÇAY

.....

2) Jüri Üyesi : Doç. Dr. Aydın BALYER

.....

3) Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Somayyeh RADMARD

.....

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “ Dış Göçle Türkiye’ye Gelen Öğrencilerin Okullarda Yaşamış Oldukları Uyum Sorunları” adlı tezin sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (12/092018)

Murat GÖZE

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş sonucu Türkiye’ye zorunlu göç yapmak zorunda kalan Suriyeli ailelerin çocuklarının Türkiye’deki okullarda ne gibi uyum sorunları yaşadıklarını yöneticilerin ve öğretmenlerin görüşlerine başvurarak tespit etmektir. Çalışmalarım sırasında bana destek olan danışmanım Prof. Dr. Hasan Basri Gündüz’e ve ayrıca dersini aldığım bölüm hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum.

Eylül 2018

Murat GÖZE

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
ÇİZELGE LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Konusu	1
1.2 Tezin Amacı	1
1.3 Literatür Taraması.....	1
1.4 Problem Cümlesi.....	2
1.4.1 Alt problemler.....	2
1.5 Araştırmanın Önemi.....	4
1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1 Göç, Mülteci ve Sığınmacı Kavramları ve Tanımı	5
2.2 Tarihsel Süreçte Göç Oluşumu	8
2.2.1 Dünyada göç oluşumu.....	8
2.2.2 Ortadoğu’da göç oluşumu	12
2.2.3 Türkiye’de göç oluşumu	12
2.3. Göç Teorileri	16
2.3.1 Klasik ekonomi teorisi	17
2.3.2 Neo klasik ekonomi teorisi	19
2.3.3 Yeni göç ekonomi teorisi	20
2.3.4 Bölümlenmiş işgücü piyasası teorisi.....	21
2.3.5 Tarihsel yapısalıcı teori	22
2.3.6 Sosyal sermaye Teorisi	23
2.3.7 Kümülatif nedensellik teorisi	24
2.4. Göç Türleri	24
2.4.1 Zorunlu göç ve isteğe bağlı göç	25
2.4.2 İç ve dış göç	25
2.4.3 Bireysel ve kitlesel Göç	26
2.4.4 Geçici ve sürekli Göç	27
2.4.5 Ekonomik göçler	27
2.5 Dış Göçün Nedenleri.....	27
2.5.1 Dış göçün ekonomik nedenleri	28
2.5.2 Dış göçün sosyal nedenleri.....	29
2.5.3 Dış göçün siyasal nedenleri.....	29
2.5.4 Dış göçün demografik nedenleri	30
2.5.5 Dış göçün eğitimsel nedenleri.....	30
2.5.6 Dış göçün diğer nedenleri	31

2.6. Dış Göçün Etkileri.....	32
2.6.1 Dış göçün topluma etkileri.....	32
2.6.2 Dış göçün ekonomik etkileri.....	32
2.6.3 Dış göçün sosyal etkileri.....	32
2.6.4 Dış göçün kültürel etkileri.....	33
2.6.5 Dış göçün diğer etkileri.....	33
2.7. Türkiye’de Dış Göç Hareketleri.....	34
2.7.1 6458 Sayılı kanunun göçle ilgili açıklamaları.....	35
2.8. Dış Göç ve Eğitim İlişkisi.....	36
2.8.1 Dış göçün mevcut eğitime, eğitim sistemine ve eğitim politikasına etkisi.....	37
2.8.2 Göç ve eğitim sorunları.....	38
2.8.2.1 Uyum sorunları.....	38
2.8.2.2 Altyapı sorunları.....	39
2.8.2.3 Ekonomik sorunlar.....	40
2.8.2.4 Dil ve iletişim sorunları.....	41
2.8.3 Dış göçle gelen öğrencilerin yaşadığı uyum sorunları.....	41
2.8.4 Uyum kavramı.....	41
2.8.5 Uyum teorileri.....	43
2.8.5.1 Psikanaliz yaklaşım.....	44
2.8.5.2 Öğrenme yaklaşımı.....	45
2.8.5.3 Hümanist yaklaşım.....	45
2.8.6 Uyumu etkileyen faktörler.....	46
2.8.6.1 Aile yapısı.....	46
2.8.6.2 Arkadaş çevresi.....	47
2.8.6.3 Okul çevresi.....	48
2.8.7 Uyum türleri.....	49
2.8.7.1 Kültürel uyum.....	49
2.8.7.2 Sosyal uyum.....	51
2.8.7.3 Eğitim uyumu.....	53
2.9 Göç ve Uyum İle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	54
2.10 Dış Göçün Eğitime Etkisi: Suriye Örneği.....	56
2.10.1 Suriye iç savaşı arka planı.....	56
2.10.2 Suriyeli mülteciler ve Türkiye’deki hukuki statüleri.....	58
2.10.3 Suriyeli çocukların eğitim hakkı.....	60
3. YÖNTEM.....	67
3.1. Araştırma Modeli.....	67
3.2. Evren ve Örneklem.....	67
3.3. Veri Toplama Araçları.....	70
3.4. Verilerin Analizi.....	71
4.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	82
KAYNAKLAR.....	86
EKLER.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	99

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1: Dış göçle gelen öğrencilerin genel uyum düzeyine yönelik görüşler ölçeği puanlarının idareci ve öğretmen değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları	73
Çizelge 3.2: Dış göçle gelen öğrencilerin arkadaşlarıyla uyum düzeyine yönelik görüşler ölçeği puanlarının idareci ve öğretmen değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları	75
Çizelge 3.3: Dış göçle gelen öğrencilerin kültürel uyum düzeyine yönelik görüşler ölçeği puanlarının idareci ve öğretmen değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları	76
Çizelge 3.4: Dış göçle gelen öğrencilerin okullarıyla uyum düzeyine yönelik görüşler ölçeği puanlarının idareci ve öğretmen değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları	79
Çizelge 3.5: Dış göçle gelen öğrencilerin ailelerinin tutumunun, öğrencinin uyum düzeyine etkisine yönelik görüşler ölçeği puanlarının idareci ve öğretmen değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları	80

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1: Suriyeli sığınmacıların en çok olduğu ilk 10 il	59
Şekil 1.2: Suriyeli sığınmacıların yaş ve cinsiyet dağılımı.....	60
Şekil 1.3: Türkiye’deki Suriyeli okul çağındaki çocukların eğitim durumları.....	64
Şekil 1.4: Türkiye’deki Suriyeli okul çağındaki çocukların eğitim durumlarının eğitim – öğretim dönemine göre artışı	65
Şekil 1.5: Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin cinsiyet dağılımı	65
Şekil 1.6: Türkiye’deki Suriyeli okul çağındaki çocukların eğitim kademelerine göre okullaşma durumları.....	65
Şekil 1.7: Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin sınıf seviyeleri	66
Şekil 1.8: Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin illere göre dağılımı	66
Şekil 2.1: En az 3 Suriyeli bulunan okullardaki idareci ve yönetici sayıları	68
Şekil 2.2: Araştırmaya katılan öğretmen ve idareci sayıları.....	69
Şekil 2.3: Araştırmaya katılan öğretmen ve idarecin görev sürelerinin dağılımı	69
Şekil 2.4: Araştırmaya katılan öğretmen ve idarecin görev süreleri	70
Şekil 2.5: Anket verilerinin normallik dağılım testi sonuçları	71
Şekil 2.6: Anket verilerinin güvenilirlik testi sonuçları	71
Şekil 2.7: Dış göçle gelen öğrencilerin genel uyum düzeyi önermelerine verilen cevapların frekans ve ortalama değerleri	72
Şekil 2.8: Dış göçle gelen öğrencilerin arkadaşlarıyla uyum düzeyi önermelerine verilen cevapların frekans ve ortalama değerleri	74
Şekil 2.9: Dış göçle gelen öğrencilerin kültürel uyum düzeyi önermelerine verilen cevapların frekans ve ortalama değerleri	76
Şekil 2.10: Dış göçle gelen öğrencilerin okullarıyla uyum düzeyi önermelerine verilen cevapların frekans ve ortalama değerleri	77
Şekil 2.11: Dış göçle gelen öğrencilerin ailelerinin öğrencinin uyum düzeyine etkisi önermelerine verilen cevapların frekans ve ortalama değerleri	79
Şekil3.1: Suriyelilerin Göç Hareketleri	58

DIŞ GÖÇLE TÜRKİYE'YE GELEN ÖĞRENCİLERİN OKULLARDA YAŞAMIŞ OLDUKLARI UYUM SORUNLARI

ÖZET

Göç, tüm dünyayı ilgilendiren önemli bir olgudur. Göç, sadece bireylerin yer değiştirmesi değildir; aynı zamanda bireylere ait kültür, dil, yaşam tarzı ve değerlerin de yer deęiőtirmesidir. Bu yüzden göç eden bireyler gittikleri ölkelerde ekonomik, kültürel, sosyal ve dilsel açıdan birçok uyum problemiyle karşılaşmaktadır. Eğitim uyumu ise göç edenlerin maruz kaldığı en önemli uyum problemlerindendir. Göç eden ailelerin çocuklarının okula, arkadaşlarına, öğretmenlerine ve eğitim sistemine uyum sağlayamaması hem göç eden öğrenciler için hem de mevcut öğrenciler için sorun teşkil etmektedir. Bu çalışma ile göç eden öğrencilerin okullarda yaşadığı uyum sorunları incelenmiştir. Araştırma nicel tarama modelindedir. Araştırmanın verileri İstanbul ili Esenler ilçesinde göçmen öğrenci barındıran ortaokullarda çalışmakta olan öğretmen ve idarecilerin görüşlerine dayalı olarak Pirliyeve (2010), Bozan (2014) ve Selçuk (2014) tarafından yapılan araőtırmalarda kullanılan anket formlarından uyarlanan anket aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin en çok kültür ve dil farklılıklarından ötürü uyum sorunu yaşadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca dış göçle gelen öğrencilerin yaşadığı uyum problemlerinin arkasında göçle gelen ailenin yaşadığı ekonomik problemlerin de etkisi olduğu görölmüőtür. Araştırma ile ortaya çıkan bilgiler bu alanda çalışma yapan uzmanlar ve akademisyenler için bilgiler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Göç, Dış Göç, Uyum, Eğitim Uyumu, Göçle Gelen Öğrenciler.*

THE ADAPTATION PROBLEMS THAT FOREIGN STUDENTS, WHO IMMIGRATED TO TURKEY, HAVE EXPERIENCED.

ABSTRACT

Migration is an important phenomenon that concerns the whole world. Migration is not only the displacement of the individuals, but also the displacement of the individual's culture, language, lifestyle and values. As a result, immigrant individuals are faced with many adjustment problems in, cultural, social and linguistic. Education adjustments is one of the most important adjustment problems that immigrants are faced. The failure of the adjustment of migrant families' children to their school, to their friends, to their teachers and to the education system poses a problem both for migrants and for existing students. This study analyzes the adjustment problems experienced by the immigrant students. The research is in the quantitative analysis model. The data of the study were obtained through a questionnaire, which was adapted from the questionnaires used in the researches conducted by Pirliyev (2010), Bozan (2014) and Selçuk (2014), based on the opinions of the teachers and administrators working in the secondary schools with the immigrant students in the city of Esenler. As a result of the research, it was observed that most of the students were experiencing adjustment problems due to cultural and language differences. In addition, it has been observed that the economic problems experienced by the immigrant family also affects the adaptation experienced by the students who migrated. The information generated by the research provides information for experts and researchers in this field.

Keywords: *Migration, External Migration, Adjustment, Education Adjustment, Immigrant Students.*

1. GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Konusu

Ortadoğu’da meydana gelen göç hareketleri incelendiğinde İsrail Filistin topraklarını işgal edip kurulması sonucunda bölgedeki Filistinlilerin göç etmek zorunda kalmasıyla başladığı görülmektedir. Ardından bölgede meydana gelen Irak – İran ve Körfez Savaşları bölgede diğer göç hareketlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Yine yakın tarihte meydana gelen Arap Baharı ve ABD’nin Irak’ı işgal etmesi sonucunda bölgedeki savaş durumları yerel halkları göçe zorlamıştır. Son zamanlarda ise Suriye’de meydana gelen iç savaş ve ortaya çıkan terör örgütleri yeni bir kitlesel göçe neden olmuştur. Başta Türkiye ve Lübnan olmak üzere çevre ülkelere yaklaşık 5 milyon Suriyeli göç etmek zorunda kalmıştır. Sığınmacı sayısının bu kadar yüksek olması beraberinde güvenlik, eğitim, beslenme ve barınma gibi problemleri getirmiştir. Türkiye’ye göç yapan sığınmacıların karşılaştığı sorunlardan birisi de eğitim sorunlarıdır. Bu çalışmanın konusunu Suriye’den göç etmek zorunda kalan öğrencilerin Türkiye’deki okullarda yaşadıkları ne gibi uyum sorunlarıyla karşılaştıkları oluşturmaktadır.

1.2 Tezin Amacı

Bu çalışmanın amacı, 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş sonucu Türkiye’ye zorunlu göç yapmak zorunda kalan Suriyeli ailelerin çocuklarının Türkiye’deki okullarda ne gibi uyum sorunları yaşadıklarını yöneticilerin ve öğretmenlerin görüşlerine başvurarak tespit etmektir.

1.3 Literatür Araştırması

Bu çalışma kapsamında, konuyla ilgili makale, gazete, dergi ve kitap taraması yapıp birinci bölümde göç ve göç olgusu incelenmiş, göçün dünya ve Türkiye tarihi analiz edilmiş, göç türleri, teorileri tanımlanmış, göç olgusu nedenleri ve sonuçlarıyla açıklanmıştır. İkinci bölümde, göç ile eğitim arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmış, göçün yol açtığı eğitim sorunları ve bunların çözüm önerileri analiz

edilmiştir. Üçüncü bölümde ise dış göçün öğrencilerin uyum sorunları üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla bir araştırma yapılmıştır.

1.4 Problem Cümlesi

İstanbul ili Esenler ilçesinde 2017-2018 öğretim yılında çalışmakta olan okul yönetici ve öğretmenlerin görüşlerine göre dış göç ile Türkiye'ye gelen Suriyeli öğrencilerin okullarda yaşadıkları uyum sorunları nelerdir?

1.4.1 Alt problemler

Aşağıda araştırmanın alt problemleri listelenmiştir:

- Dış göç ile Türkiye'ye gelen Suriyeli öğrencilerin genel uyum düzeyine ilişkin öğretmen ve yöneticilerin görüşleri nedir?
- Dış göç ile Türkiye'ye gelen Suriyeli öğrencilerin arkadaşlarıyla uyum düzeyine ilişkin öğretmen ve yöneticilerin görüşleri nedir?
- Dış göç ile Türkiye'ye gelen Suriyeli öğrencilerin kültürel uyum düzeylerine ilişkin öğretmen ve yöneticilerin görüşleri nedir?
- Dış göç ile Türkiye'ye gelen Suriyeli öğrencilerin okula uyum düzeylerine ilişkin öğretmen ve yöneticilerin görüşleri nedir?
- Dış göç ile Türkiye'ye gelen Suriyeli öğrencilerin ailelerin öğrencinin uyumuna etkisine ilişkin öğretmen ve yöneticilerin görüşlerinedir?
- Dış göç ile Türkiye'ye gelen Suriyeli öğrencilere ilişkin aşağıdaki konularda yöneticilerin görüşleri hizmet yıllarına göre değişiklik göstermekte midir?

Genel uyum düzeyi

Arkadaşlarıyla uyum düzeyi

Kültürel uyum düzeyleri

Okula uyum düzeyleri

Ailelerin öğrencinin uyumuna etkisine

- Dış göç ile Türkiye'ye gelen Suriyeli öğrencilere ilişkin aşağıdaki konularda öğretmenlerin görüşleri hizmet yıllarına göre değişiklik göstermekte midir?

Genel uyum düzeyi

Arkadaşlarıyla uyum düzeyi

Kültürel uyum düzeyleri

Okula uyum düzeyleri

Ailelerin öğrencinin uyumuna etkisine

1.5 Araştırmanın Önemi

Göç olgusu çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilmektedir. Genel olarak göç, nüfusun belli bir kesiminin çeşitli nedenlerle, bulunduğu yerden kalkıp başka bir yere yerleşmek üzere gitmesi ve sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleridir. Toplumun yapısını değiştirmesi ile göç, toplum dinamikleri açısından önemli bir noktayı işgal etmektedir. Dolayısıyla sosyal bilimlerde incelenmeye değer bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde komşumuz Suriye’de yaşanan savaşlar ve çatışmalar ülkemize birçok insanın göç etmesine neden olmuştur. Göç eden bireylerin birçok yönden etkilendikleri ekonomik sorunlar, uyum problemleri, işsizlik, barınma ihtiyaçları gibi sorunlarla karşılaşırken göçe hazırlıksız yakalanan ülkelerde çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Göçün etkileri göz önünde tutulduğunda eğitim kurumunun bundan etkilenmemesi söz konusu olamaz. Bireyin topluma uyumunu sağlayan eğitim kurumun aynı şekilde dış göçle gelen çocuklarının karşılaştıkları yeni kültürle uyumunu sağlamada oldukça büyük bir görev düştüğü görülmektedir çünkü dış göçle gelen çocukların eğitim ihtiyaçları karşılanmaması durumunda bulundukları kültüre uyumları güçleşecek eğitim alamayan bu çocuklar toplumla çatışma girecek uyumsuz birer birey olarak toplumda varolacaklardır.

Suriye’den Türkiye’ye göç eden öğrencilerin uyum sorunu yaşadığı en önemli alan okullarıdır. Araştırma kapsamında ortaya çıkacak sonuçlar eğitim kurumlarında görev alan öğretmen ve idarecilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda ortaya çıkan sonuçların ilgili kurum yöneticilerine de katkı sağlaması düşünülmektedir.

1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, İstanbul ili Esenler ilçesinde bulunan, en az 3 yabancı öğrencinin öğrenim gördüğü ortaokullarda görev yapan öğretmen ve yöneticilerin görüşleri ve araştırmada ele alınan değişkenler ile sınırlıdır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde göç kavramı tanımlanacak, tarihsel oluşum süreci, göç teorileri, göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında bilgiler verilecektir.

2.1 Göç, Mülteci, Sığınmacı Kavramları ve Tanımı

Göç kişilerin belli ekonomik, dini, siyasi ve sosyal nedenlerden ötürü bulundukları yeri terk edip başka yerlere gitmelerine verilen isimdir. Eğer bu hareket ülkenin sınırları içerisinde gerçekleşirse iç göç; ülke dışına doğru gerçekleşirse dış göç olarak değerlendirilmektedir (Çakır, 2011). Göçün amacı kalıcı yerleşimdir. Bu yüzden geçici süreliğine yer değiştirmeyi ifade eden turizm ve eğitim amaçlı seyahatler göç sayılmamaktadır. Göçler genellikle doğal nedenler, siyasi ve politik nedenler, dinsel nedenler ve kültürel nedenlerden dolayı gerçekleşmektedir (Kaypak, 2014).

Göçler mültecileri ortaya çıkarmaktadır. Mülteci, vatandaşı olduğu ülkede bir gruba mensubiyeti veya sahip olduğu siyasi görüşten ötürü zulme uğrayacağını düşünen ve bu nedenden dolayı vatandaşı olduğu ülkenin haklarından ve korunmasından yararlanamayarak başka ülkelere göç eden bireyleri ifade etmektedir. Sığınmacı ise, mülteci statüsü almaya yönelik başvurusu henüz tamamlanmamış kişileri ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında aslında her sığınmacı ilk olarak mülteci olarak nitelendirilmektedir.

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci hakkı kazananlara çalışma izni, oturma izni ve vatandaşlık içeren geniş haklar tanımlanmaktadır. Bu yüzden birçok ülkenin mülteci kabul etme süreci kolay değildir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre bir kişinin mülteci sayılabilmesi için aşağıdaki şartları karşılaması gerekmektedir. Bu şartlar (Tümtaş ve Çelikkaleli, 2014):

- Irk, din veya siyasi düşüncesi nedeniyle belli bir gruba mensup olma,
- Bu düşüncelerinden ötürü zulme uğrayacağından korkma,
- Bu korkunun haklı sebeplere dayanmış olması,
- Vatandaşı olduğu ülkede bulunmama,

- Yaşadığı ülkeye bu korkulardan ötürü dönememe ya da dönmek istememe,
- Mülteci olarak başvurduğu ülkeye coğrafi bakımından uyumlu olması şeklindedir.

1967 New York Protokolü ile son madde olan coğrafi uygunluk şartlar arasından çıkarılmıştır. Bu protokole göre ülkeler mülteci başvurusu için coğrafi sınırlama getirememektedir.

Göç sadece bir yer değişim değildir. Göç, ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal etkiler oluşturan bir süreçtir (Tümtaş ve Çelikkaleli, 2014). Göç eden bireyler göç ettikleri bölgelerde kültürel, sosyal ve ekonomik değişmelere yol açmaktadır. Göç eden bireyler göç ettikleri bölgelere kendi yaşantılarını ve kendi kültürlerini de getirmektedirler. Eğer göçmenlerin göç ettikleri bölgelerdeki kültürel yaşantı ile kendi kültürel yaşantıları uyumlu ise, göçmenler bu ülkelerdeki kültürel hayata uyum sağlamada zorluk çekmemektedirler (Doğan, 2002).

Göç sayesinde kültürel açıdan farklı olan topluluklar bir arada yaşayabilmekte ve kaynaşabilmektedir. Bu açıdan göç insanların etkileşim içerisinde olmalarına imkan sağlamaktadır (Karpata, 2013). Etkileşim derecesinin yüksek olduğu toplumlarda göç kültürleşme ve değişime yol açmakta, etkileşim derecesinin düşük olduğu toplumlarda ise göç ayrışmaya yol açmaktadır.

Göç en basit anlamıyla kişilerin yerleşmek amacıyla bir yerden başka bir yere gitmeleri hareketine verilen addır. Bu yer yurtiçi ya da yurtdışı olabilir. Her iki durumda da göç anlamını kaybetmemektedir. Göç edilen yere, göçün yönüne, nedenine ya da göç etme süresine göre çeşitli göç tanımları yapılmaktadır.

Göç, kişinin köken yerinden başka bir yere giderek orada kalıcı yerleşmesi ve böylece ikamet yerinin değişmesi anlamına gelmektedir (BM Nüfus Bürosu, 2015). Diğer bir ifadeyle, turistik seyahatler veya kısa süreliğine başka bir yere gidiş göç sayılmamaktadır.

Bir başka tanıma göre göç ekonomik, toplumsal, siyasal veya başka nedenlerle insanların bireysel ya da kitlesel olarak yer değiştirme eylemi olarak tanımlanmaktadır (Şahin, 2001). Ancak göç olgusunu sadece yer değiştirme ile sınırlı değildir, göç olgusunda kalıcı yerleşme de söz konusudur.

Daha kapsamlı bir tanıma göre göç, çalışmak ve kendine daha iyi yaşama olanakları bulmak gibi nedenlerle, insanların oturdukları yeri bırakıp başka yörelere giderek orada yerleşmeleridir (Öngör, 1980).

Akkayan'a (1979) göre göç, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere başka bir yerleşim birimine yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayı olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlar, göç olgusunu yer değiştirmekten öteye taşıyan bir unsur olarak 'yerleşme' eylemini vurgulamaktadır. Dolayısıyla göç insanların belirli bir süreyi veya tüm yaşamlarını geçirmek için farklı bir yörede yerleşmelerini kapsamaktadır.

Farklı bir tanıma göre de göç siyasal ya da yönetsel anlamda sınırları olan bir birimin sınırlarını temelli ya da geçici bir süre kalmak amacıyla geçmek olarak tanımlanabilir (Wood,1994). Buna göre, göç eyleminin sayılması için bir başka yönetsel alana geçmek gerekmektedir.

Göç birçok bilimi farklı düzeylerde etkilemektedir. Bu yüzden birçok bilim dalı tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Coğrafya göçü fiziksel değişiklik olarak nitelendirirken, demografi kitle hareketi, ekonomi ise iş gücü hareketi olarak nitelendirmiştir (Yüce, 2003).

Göç sadece temel bir yer değiştirme olarak nitelendirilmemelidir. Göç, hem göç edenlerin hem de göç edilen yerleşim yerini sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve demografik açıdan değişime uğratar. Bu yüzden göç kavramının daha geniş bir perspektiften ele alınması ve incelenmesi gerekmektedir.

Göçün oluşturduğu bir terim ise göçmendir. Göçmen, bulunduğu ülkeyi ekonomik sebeplerden ötürü terk ederek başka bir ülkeye yasal yollardan giriş yapıp ilgili ülkenin yasaları kapsamında o ülkede yaşayan bireydir (Simon, 1995). Göçmen sayılmak için yasal yollarla, diğer bir ifadeyle yetkililerin izni ve onayıyla, ülkeye giriş yapılması gerekmektedir. Eğer birey başka bir ülkeye yasal olmayan yollardan giriş yapıyorsa ya da yasal olarak kalma süresi bittiği halde ülkeden çıkış yapmıyorsa, yasa dışı göçmen olarak tabir edilmektedir (Demir ve Erdal, 2012). Yasa dışı göçmenlik için gereken en önemli şart ilgili ülkenin izin vermemesidir.

Yine yasadışı göçle bağlantılı bir başka kavram da göçmen kaçakçılığıdır. Göçmen kaçakçılığı, yasa dışı göçmenlerin ülkelere girişlerini sağlama işlemi olarak

nitelendirilmektedir (Demir ve Erdal, 2012). Göçmen kaçakçılığı birçok ülkede suçtur. Türkiye’de ise TCK m. 79 ile göçmen kaçakçılığı ve yasadışı göçmenlik suçları tanımlanmıştır. Bu konuyla ilgili bilgi ilerleyen bölümlerde detaylı olarak verilecektir.

Göç ile bağlantılı bir başka kavram ise mülteci ve sığınmacıdır. Mülteci, herhangi bir nedenden ötürü zulme uğrayacağı ya da öldürülebileceğinden korktuğu için vatandaşı olduğu ilgili ülkede bulunmayan ve başka ülkelerde bulunan kimselerdir. Sığınmacı ise, yine aynı mültecilerde olduğu gibi ülkelerini terk eden, başka ülkelerde bulunan ancak ilgili ülke tarafından mülteci olduğu yönünde karar verilmemiş olan kimselerdir (Demir ve Erdal, 2012).

Yukarıda yapılan bütün tanımlar dikkate alındığında ve tekrar gözden geçirildiğinde göç, temelde coğrafi yer değiştirme olarak tanımlanmakta ancak arkasında birçok psikolojik, kültürel, sosyal, ekonomik, demografik, siyasal ve çevresel yönleri olan, hem göç veren bölgeyi hem de göç alan bölgeyi etkileyen, farklı nedenlere sahip bir süreçtir.

Yapılan tüm tanımlamalardan yola çıkarak göçü oluşturan özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Göç, toplumsal bir olaydır.
- Göç, hem göç edilen bölgeyi hem de göç veren bölgeyi etkilemektedir.
- Göç arkasında ekonomik, sosyal, psikolojik, kültürel, siyasal, demografik nedenleri barındıran bir süreçtir.
- Göç, bireysel ya da kitlesel olabilmektedir.
- Göç için göç edilen bölgede kalıcı olarak yaşanılması gerekmektedir. Bu yüzden kısa süreli ziyaretler göç olarak nitelendirilmez.

2.2 Tarihsel süreçte göç oluşumu

Göç insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. İlk insanlarda bile göç hareketlerinin olduğu gözlemlenmektedir. Bu göç hareketleri yiyecek bulabilmek amacıyla gezinme ya da mevsim koşullardan korunma amacıyla başka yerlerle gitme şeklinde başlamıştır (Zülal, 2002). Dolayısıyla, insanlar yerleşik hayata geçildiği zamana kadar avcılık ve toplayıcılık amacıyla sürekli bir göç halinde olmuştur. Bu göçler bu yüzden günümüzdeki göç hareketlerinin temeli olarak kabul edilmektedir.

2.2.1 Dünyada göç oluşumu

İnsanoğlunun tarih öncesi dönemlerden başlayarak çeşitli nedenlerle sürekli yer değiştirdikleri bilinmektedir. İnsanlık tarih boyunca sırasıyla aşağıdaki evrelerden geçmiştir.

- Avcılık ve toplayıcılık evresi,
- Hayvancılık evresi,
- Sanayi evresi.

Her bir evrede o evrenin koşullarından kaynaklanan göçlere şahit olunmuştur. Bu göçler, bu alanlardaki kaynakların tüketilerek sona ermesi, iklimsel koşullar ve doğal afetler gibi mecburi nedenlerle olmuştur (Peköz, 2002). Diğer bir ifadeyle, insanlık tarihindeki ilk göçler incelendiğinde bulanların zorunlu nedenlerden ötürü gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir.

Zamanla, hayvanların evcilleştirilmesi ve yetiştirilmesi, ekimin başlaması ve tarımsal üretime geçilmesi, korunacak yerlerin inşa edilmesi gibi nedenlerle insanlar yerleşik hayata geçmiş ve göç olgusu günümüzdeki durumuna ulaşmaya başlamıştır.

Bu kapsamda, göçün günümüz anlamındaki tarihini 16.yy'dan başlatmak mümkündür çünkü 16.yy itibarıyla sanayide büyük değişimler yaşanmış ve kentleşme kavramı ortaya çıkarak, yerleşik hayat pekişmiştir. Bu zamandaki göçlerin büyük çoğunluğu da bu değişime paralel olarak ekonomik nedenlerle gerçekleşmiştir(Massey,1999).

Modern anlamda 16.yy'da başlayan göç hareketleri başlıca iki grupta incelenmektedir.

- Sömürgecilik,
- Coğrafi keşifler.

Modern anlamdaki ilk göç hareketi köle ticareti kapsamında gelişmiştir (Weiner, 1995). Sömürgecilik faaliyetleri esnasında sömürge ülkelerindeki yerli halkın zorla topraklarından sürülmesi şeklindedir. Bu sürülmelerin bir kısmı da tutsaklık şeklinde ve köle ticareti adı altında olmuştur. Dolayısıyla, sömürge edinme ve sömürge edinme sırasında kölelerin ticaretini yapma yoluyla nüfusun bir yerden bir yere taşınması modern anlamdaki göç hareketinin ilk aşamaları olarak

değerlendirilmektedir. Avrupa devletlerinin özellikle İngiltere'nin sömürgeciliği bunun en belirgin örneğini oluşturmaktadır.

Modern anlamdaki göç hareketinin ikinci boyutu ise, Coğrafi keşifler ile dünyanın Amerika, Avustralya ve Güney Afrika gibi bilinmeyen yeni bölgelerinin keşfedilmesi ile gerçekleşmiştir. Keşfedilen bu bölgelere yerleştirilen nüfus bu kapsamdaki göç hareketini oluşturmaktadır (Weiner, 1995). Coğrafi keşifler ile yer değiştiren göçmeler işçi sınıfı, zanaatkarlar ve girişimciler olarak üç grupta ele alınabilmektedir. İşçi sınıfı genel olarak tarımla uğraşanlar, zanaatkarlar genellikle yönetici olanlar ve girişimciler ise sermaye sahibi olarak Avrupa'ya hammadde üretimi gerçekleştirmek isteyenlerdir. Avrupa'ya hammadde üretmek için keşfedilen yeni yerlerde üretim tesisleri kurulmuş ve buralarda çalıştırılmak için zorla göç ettirilen köleler Coğrafi keşiflerin zorunlu göç dalgasından etkilenen en önemli grup olmuştur. Avrupa'nın artan hammadde ihtiyacı özellikle Afrika'dan Amerika'ya zorla göç ettirilen kölelerin çalıştırılmasıyla karşılanmıştır (Massey, 1999).

Sömürgeciliği ve Coğrafi keşifleri takip eden dönemlerde de pek çok farklı göç olayı oluşmuştur. Bu yaşanan göçler de beş aşamada incelenebilmektedir (Yalçın, 2004; aktaran Naz, 2015):

1700-1918 Sömürgecilik dönemi: Bu dönem, İngiltere, Fransa, Almanya gibi Avrupa devletlerinin emperyalist güçler olarak ortaya çıkışıyla başlayıp Birinci Dünya Savaşı'nın ardından sona ermektedir. Bu dönemin en önemli özelliği Avrupalı emperyalist devletlerin sömürgecilik yoluyla Avrupa'dan diğer kıtalara insan taşımasıdır. Avrupalı ülkeler Coğrafi keşifler ile keşfettikleri Amerika, Avustralya ve Güney Afrika'ya Avrupa'dan ve dünyanın diğer yerlerinden insan taşımışlardır. Taşınan bu insanlar sonucunda göç alan bölgelerde kültürel, ekonomik ve demografik sorunlar ortaya çıkarak göçlerin modern anlamdaki en önemli sorunlarının ilk örnekleri görülmeye başlamıştır.

17 ve 18.yy köle ticareti: Bu dönem 17 ve 18.yy'da, Avrupalı tüccarların Avrupa'daki ve sömürgelerdeki çalışabilir nüfusu sömürgelere taşıdıkları dönemdir. Bu durum kölelik Avrupa'da tamamen ortadan kalkıncaya kadar devam etmiştir. Bu dönemde oluşan bu göç hareketi o kadar fazla olmuştur ki göç alan bölgelerdeki yerel halkın büyük bir çoğunluğu kendi kimliklerini ve kültürel değerlerini kaybederek asimile

olmuşlardır. İlerleyen dönemlerde de çalışma amacıyla farklı bölgelere göç ettirilen insanlar yeni devletlerin kurulmasında başat rol oynamışlardır.

Birinci Dünya Savaşı sonrası dönem: Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğu, Almanya İmparatorluğu ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılarak bu imparatorluklarda bulunan farklı milliyetlerin bağımsızlıklarını ilan etmesidir. Bağımsızlıklarını ilan eden bu yeni ülkelerde bulunan etnik halk ile imparatorluk halkı arasında kültürel anlamda farklılıklar nüfus mübadeleleri ve göçlerle sonuçlanmıştır. Yine 1917 Rus Devrimi ve Nazi Almanya'sı bu dönemdeki göç dalgalarında etkili olmuştur. Rus Devrimi ve Nazi Almanya'sından kaçan insanlar Avrupa'da ve Asya'da göç dalgası oluşturmuşlardır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 17. ve 18.yy'da sömürge olan ülkeler bağımsızlık mücadelesi vermeye başlamışlardır. Bu bağımsızlık mücadeleleri esnasından sömürge devletlerle bağımsızlık mücadelesi veren halkın bir kısmı ülkelerini terk etmiş ve başka ülkelere sığınmışlardır. Bu bağımsızlık mücadeleleri sonucunda yeni devletler kurulmuştur. Ancak bu devletler etnik açıdan birçok toplumu barındıran bir devlet olarak kalarak etnik çatışmalara sahne olmuşlar ve bunun sonucunda da göçler kaçınılmaz olmuştur (Unat, 2002).

1950 ve 1960 dönemi: İkinci Dünya Savaşı sonrasına rastlayan bu dönemde gelişmiş Avrupa devletleri işgücü amacıyla önce kolonilerinden ardından diğer Avrupa ülkelerinden göçler almaya başlamıştır. Dünyada söz sahibi olmaya başlayan ABD, petrol zengini olmaya başlayan Orta Doğu ve sanayileşmelerini tamamlayan Almanya, Fransa ve İngiltere gibi ülkelere diğer ülkelerden çalışmak amacıyla kitleler halinde göçler yaşanmaya başlamıştır. Göç eden bu insanlar zamanla ilgili ülkelerde kalıcı hale gelerek etnik ve kültürel düzeyde göç edilen ülkeyi etkilemeye başlamışlardır. Türkiye'den Almanya'ya yapılan işçi göçleri de bu dönemdeki göçlere örnek olarak verilebilmektedir.

Dünya tarihindeki bu beş farklı göç dalgası incelendiğinde, ilk dört göç dalgasının göç edenlerin kendi isteği dışında zorunlu olduğu, beşinci dalga ise ekonomik amaçlı olduğu görülmektedir.

2.2.2 Ortadoğu’da göç oluşumu

Ortadoğu’daki göç hareketlerinin geçmişi incelendiğinde Osmanlı Devleti’nin yıkılış dönemlerine kadar inmek gerekmektedir. Osmanlı Devleti’nin parçalanmasından sonra bölge oluşan sömürgecilik hareketleri ve istikrarsız durumlar ortaya göç hareketlerini çıkarmıştır.

Avrupa’dan gelen Yahudilerin Filistin’e yerleştirilmesi ve bu bölgede İsrail’in kurulması sonucunda ortaya çıkan savaş durumu ile yaklaşık 700 bin Filistinli başta Ürdün ve Suriye olmak üzere çevre ülkelere göç etmeye başlamış ve Orta Doğu’daki ilk büyük göç hareketlerini gerçekleştirmiştir (Kurtuluş, 2016: 163).

Filistin’deki göçten sonra 1979 İran Devrimi sonrasında İran’da muhaliflerin uğradığı baskı ve zulümler yüzünden göçler ortaya çıkmaya başlamıştır. İranlı göçmenler en çok Türkiye ve Avrupa ülkelerini tercih etmişlerdir. Kara’ya göre (2010; 157) Avrupa’ya göç eden İranlı sayısı yaklaşık 1.5 milyondur.

Irak’ta yaşanan iç savaş ve akabinde ABD tarafından işgal edilmesiyle oluşan göç dalgası Orta Doğu’da gerçekleşmiş diğer bir göç hareketidir. 1980-1988 Irak – İran Savaşı’ndan kaçanlar ve 1991 Körfez Krizi sonrasında yaklaşık 1.5 milyon Irak vatandaşının Türkiye ve İran’a sığınmasına neden olmuştur (Danış, 2009; 16-20).

Orta Doğu’da yaşanan göçlerin en güncel olanı ise yakın tarihte ortaya çıkan Suriye göç hareketidir. Bu göç hareketi, Suriye’de terör örgütlerinin varlığı sonucunda ortaya çıkmış ve başta Türkiye ve Lübnan olmak üzere çevre ülkelere yaklaşık 5 milyon Suriyeli göç etmek zorunda kalmıştır.

2.2.3 Türkiye’de göç oluşumu

Türklerin tarihleri incelendiğinde Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına sürekli bir göç hareketi içerisinde oldukları görülmektedir. Bunun sonucunda da Türkler bu üç kıtanın her kesimine dağılmış ve farklı devletler kurmuşlardır.

Türklerin tarih sahnesine çıkışı bugün Rusya sınırları içerisinde bulunan Sibiry’a da gerçekleşmiştir. Sibiry’a ormanlarında gizlenen, Büyük Okyanus’tan yararlanan Türkler zamanla doğuya, bugünkü Orta Asya’ya göç etmişlerdir. Bir diğer kaynağa göre de Türklerin anayurdu Altay Dağları’dır. Son araştırmalar ise Türklerin ana yurdunun Ural – Altay dağlarının arasının olduğunu tespit etmiştir. Zamanla güneye inen Türkler buralarda Akdeniz medeniyetleriyle karşılaşmışlardır (Roux, 1989).

İlk Türk göçlerine ise MÖ 700'lü yıllarda rastlanmaktadır (Roux, 1989). Bu yıllarda Altay dağlarının güney batısındaki yerlerini boşaltan Türk kavimleri kitleler halinde Kuzey Batı Asya'ya yayılmışlardır.

Milattan sonraki dönemlerde ise Türk göçleri daha sıklaşmıştır. Bu dönemde meydana gelen başlıca Türk göçleri şu şekildedir: (Grafik2.1.) (Kafesoğlu, 2005)

- MS 1.yy ve 2.yy'da Hunlar, Orhun bölgesinden Güney Kazakistan bozkırlarına ve Türkistan'a göç etmişlerdir. Bu göç MS dönemi kayıtlarına alınmış ilk Türk göçü olması bakımından önemlidir.
- MS 350 yıllarında Ak-Hunlar tarafından Afganistan ve kuzey Hindistan'a kitlesel göç yapılmıştır,
- 374 ve sonraki yıllarda Hunlar, Avrupa'ya kitleler halinde göç etmiştir,
- 461-465 yıllarında Ogurlar, Sibirya'dan Rusya'nın güneyine doğru göç etmiştir,
- 5.yy.'ın ikinci yarısında Sabar'lar, Aral Gölü'nün kuzeyinden Kafkaslar'a doğru göç etmiştir,
- 6.yy.'ın ikinci yarısında Batı Türkistan'da bulunan Avar'lar Orta Avrupa'ya göç etmiştir,
- 668 yılında ve ilerleyen dönemlerde Karadeniz'in kuzeyinde bulunan Bulgarlar, Balkanlar'a ve buradan da Volga nehri kıyılarına göç etmişlerdir,
- 830 yılından itibaren ufak topluluklar halinde Kafkaslar'ın kuzeyinde bulunan Macarlar, Orta Avrupa'ya göç etmişlerdir,
- 840 yılından itibaren Orhun bölgesinde ikamet eden Uygurlar, Orta Asya'ya göç etmişlerdir,
- 9.yy.'dan itibaren 11.yy'a kadar Oğuzların bir kolu olan Uz'lar, Doğu Avrupa'ya ve Balkanlar'a göç etmişlerdir,
- 10.yy'da Oğuzlar, Orhun bölgesinden Seyhun nehri kıyılarına ve ilerleyen dönemlerde İran'a ve Anadolu'ya göç etmişlerdir.

Türk göçleri genel olarak incelendiğinde Türk topluluklarının İpek Yolu'nu izleyerek Doğu Avrupa'ya yöneldiği gözlemlenmektedir. Bu durumda günümüz coğrafyasının şekillenmesi bakımından önemlidir.

Türklerin göç nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Yalçın, 2004):

- Tarıma elverişsiz topraklar sonucunda göç etmeleri,
- Hayvancılıkla uğraşmaları nedeniyle hayvanları otlatacak alanların azlığı,
- Zaman zaman Orta Asya'da karşılaşılan kuraklıklar,
- Nüfusun artması sonucunda toprakların yetersiz gelmesi,
- Karşılaşılan hayvan hastalıkları.

Türklerin göçleri İslamiyet'i benimsemeleriyle farklı bir yol almıştır. 900-1150 yılları arasında kitleler halinde İslamiyet'i benimseyen Türk topluluklarının göçlerinin bir nedeni de bölgeleri fethederek İslamiyet'i getirmek olmuştur. 1071'de Malazgirt Zaferi'yle Anadolu'ya girmiş ve zamanla fethedilen alanlara Türklerin yerleştirilmesi ile göç farklı bir boyut kazanmıştır (Yalçın, 2004).

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşunun ardından aynı politika devam etmiştir. Osmanlı Devleti fethettiği bölgelere Türkleri yerleştirmiş ve Türkler bu kapsamda fethedilen bölgelere göç etmiştir (Tekeli ve Erder, 1978). Burada amaç fethedilen yerlere Türk kültürünün yayılmasının sağlanması ve yerleşim birimlerinin ekonomik açıdan canlandırılmasının sağlanmasıdır.

İstanbul'un Fethi sonrasında İstanbul'a Anadolu'nun değişik yerlerinden getirilip yerleştirilen Osmanlı halkı bu alanda Osmanlı Devleti'nin en önemli göç örneğinin oluşturmaktadır. Fatih Sultan Mehmet, fetihten sonra kenti canlandırmak için Anadolu ve Mora'dan çoğu tüccar ve zanaatkar olan halkı İstanbul'a yerleştirdi. Fetih öncesi 50.000 olan nüfus bu göçler sonrası 400.000'e ulaşmıştır (Tekeli ve Erder, 1978).

19.yy.'da Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da ve Karadeniz'in kuzeyinde kaybettiği topraklardan ötürü buralarda yaşayan Osmanlı halkı, Anadolu'ya göç etmiştir. Bu dönemde yaklaşık iki milyon kişi Balkanlar'dan ve Kırım'dan Anadolu'ya ve İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır (Karpas, 2010).

1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı sonunda Kafkasya'da ve Kırım'daki Türkler, 1853-1856 Kırım Savaşında Kırım'daki göçmenler, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda bir milyondan fazla Kafkasya, Gürcistan ve Balkanlar'da yaşayan Müslümanlar; 1912-1913 Balkan Savaşları sonrası Makedonya, Kosova, Batı Trakya'daki

Müslümanların çoğunluğu Anadolu'ya ve İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır (Karpas, 2010).

Cumhuriyet döneminden sonra ise ülkemizde yaşanan ilk göç hareketi 1920'de Lozan'da imzalanan Yunan ve Türk halklarının mübadelesi sonucunda oluşmuş olan göç hareketidir. Bu anlaşma sonucunda Anadolu'da yaşayan 1.200.000 Rum'un ve Yunanistan'da yaşayan 400.000 Türk'ün değişimi gerçekleştirilmiştir. Bu mübadeleyle yaklaşık 1.6 milyon kişi göç etmiştir (Yalçın, 2004).

Bu mübadele kaynaklı göçten sonra Türkiye'de 1950'li yıllardan sonra başta Almanya olmak üzere dünyanın birçok ülkesine göç veren bir ülke durumuna gelmiştir. Bu göçlerin nedeni tümüyle ekonomiktir. Göç edilen ülkelerde bulunan iş gücü talebi bu göçleri tetiklemiştir.

İkinci dünya Savaşı sonrası dönemde ise Nazi Almanya'sının baskısından kaçan ve çoğunluğunu sanatçı ve bilim insanlarının oluşturduğu 800 kişilik bir Yahudi grubu Türkiye'ye göç etmiştir (Kirişçi, 2002).

1980'lerin sonlarında ise Bulgaristan'da meydana gelen aşırı milliyetçi rejim baskılarından kaçan Türkler, Türkiye'ye göç etmeye başlamış ve bu kapsamda toplam 300.000 kişi Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir (İçduygu, 1995).

1991-1992 yıllarındaki Bosna Savaşı sonrasında 25.000 Bosnalı ve 18.000 Kosovalı Türkiye'ye sığınmışlardır. Ancak ülkelerindeki durum normale döndükten sonra büyük bir kısmı geri dönmüştür (İçduygu, 1995).

1. Körfez Savaşı esnasında Irak'tan kaçan ve Türkiye'ye sığınan Irak vatandaşları da yakın tarihte Türkiye'nin müdahil olduğu göç olaylarından. Türkiye'ye sığınan Irak vatandaşı sayısı 600.000'i bulmuştur (İçduygu, 1995).

Her ne kadar şu yıllara kadar Türkiye bir göç veren ülke olarak nitelendirilse de 1970'li yıllardan sonra çevresindeki siyasal olaylar neticesinde göç alan ülke konumuna gelmiştir (İçduygu, 2006). Türkiye'nin komşu ülkelerinden Suriye, Irak ve İran'da meydana gelen siyasal sorunlar ve insanların kendilerini güvende hissetmemesi, burada yaşayan insanların Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya göç hareketini başlatmıştır. Yakın zamanda Türkiye'ye gerçekleşen göç hareketlerinin nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- İran'daki rejim değişikliği,

- Irak'ta Saddam rejimi ve ardından meydana gelen toparlanamama süreci,
- Suriye'de meydana gelen iç savaş,
- Sovyetler Birliği'nin dağılması.

Ayrıca günümüzde çalışma amacıyla Türkiye'ye yerleşmiş, eğitim amacıyla gelmiş ancak eğitim sonrasında Türkiye'den ayrılmamış, emekli olarak Türkiye'de yaşamaya başlamış kişilerde de artış gözlemlenmektedir (İçduygu, 2006).

2.3 Göç Teorileri

İnsanları göç etmeye iten değişik nedenler vardır. Bu nedenleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Ekonomik problemler,
- Siyasi baskılar ve güvenlik endişeleri,
- Çevredeki etnik çatışmalar,
- Daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak,
- Çevrede yaşanan doğal afetler,
- Sağlık imkanlarının kısıtlı olması,
- Yiyecek imkanlarının kısıtlı olması,
- Eğitim imkanlarının kısıtlı olması.

Yukarıda sayılan birçok göç nedeni olmasından ötürü, göçleri ve açıklayabilecek tek bir teori oluşturulması mümkün olmamıştır. Bu yüzden insanların neden göç ettiğini açıklamaya çalışan birden fazla göç teorisi ortaya çıkmıştır. Bu teoriler çıkış noktasına göre mikro ve makro düzeyde incelenmektedir.

Mikro teoriler göçü birey açısından ele almaktadır. Bu teoriye göre göç bireyin kendi isteği ve iradesi ile gerçekleşmektedir. Göçü mikro açıdan ele alan teoriye göre göç kararını veren bireyin kendisidir ve birey bu kararı verirken çevre koşullarını dikkate almaktadır (Berk, 2003). Buradan yola çıkan teorilere göre eğer bireyin çevre koşulları değiştirilirse göç kontrol altına alınabilir ve hatta durdurulabilir (Özgüven, 1992).

Makro teoriler ise göçü toplumsal açıdan ele almaktadır. Buna göre göç toplumsal bir olgudur ve toplumsal açıdan açıklanmalıdır. Devlet politikası ve ekonomik şartlar bireylerin göç kararı üzerinde etkili olmaktadır. Makro teoriye göre göçün en önemli

nedeni ekonomik nedenlerdir. Makro teori emek, sermaye ve pazar yer değiştirmektedir diyerek göçün ülkenin var olan ekonomik sisteminin bir sonucu olduğunu savunmaktadır (Özgüven, 1992).

2.3.1 Klasik ekonomi teorisi

Klasik ekonomi teorisinde insanların göç etmesini harekete geçiren dürtülerin arkasında tümüyle ekonomik nedenler bulunmaktadır. Bu teorinin en önemli destekçileri Ravenstein ve Lee'dir (Ünlü, 2007).

Ravenstein 1885 yılında yaptığı çalışmalarla göçün belli özelliklerini açıklamaya çalışmıştır. Bu özellikler klasik ekonomi teorisinin temelini oluşturmaktadır. Ravenstein'e göre göçün belli özellikleri aşağıdaki gibidir: (Ünlü, 2007).

- Göçmenler uzun mesafelerden ziyade kısa mesafelere göç etmek eğilimindedirler. Bu yüzden göçmenlerin hedefi öncelikle çevre ülkelerdir.
- Göç kırsaldan merkeze doğru olmaktadır. Kırsaldan gelenler merkeze doğru göç eder, kırsalda oluşan işgücü boşluğu da buraya kırsala daha uzak birimlerden gelen göçmenlerle telafi edilir.
- Kırsaldan merkeze göç edenler bir süre sonra merkezdeki ekonomik sistemin bir parçası olarak hayatlarını devam ederler. Diğer bir ifadeyle, göçmenler zamanla şehirdeki ekonomik düzene adapte olurlar.
- Bir yerleşim birimine yapılan göç hareketini o yerleşim biriminden göçleri tetikler. Nüfusun artması, trafik, kirlilik gibi durumlardan rahatsız olanlar karşı göç dalgası oluşturarak başka şehirlere ya da kırsal alanlara göç ederler.
- Uzun mesafeli göçler doğrudan ticaret ve sanayi merkezlerine doğru gerçekleştirilmektedir. Kısa mesafeli göçler de aşamalı olarak ilerlemekle birlikte nihai hedefi ticaret ve sanayi merkezleridir.
- Şehirlerde yaşayanların göç etme eğilimi kırsal alanda yaşayanlara oranla çok daha düşüktür.
- Kadınlar erkeklere oranla daha fazla göç etmektedir. Ancak bu durum kısa mesafeli göçler için geçerlidir. Uzun mesafeli göçlerde ise durum tam tersidir. Uzun mesafeli göçlerde ise erkekler daha hareketlidir ve daha fazla göç etme eğilimindedir.
- Göçmenlerin büyük kısmını genellikle aile kurmamış yetişkinler oluşturmaktadır. Aile kuranlar nadiren göç etmektedir.

- Şehirlerin nüfusunu artıran en önemli unsur göçtür. Şehirlerin nüfusları doğal nüfus artışından ziyade, göçlerle artmaktadır. Doğum oranı sadece şehrin var olan nüfusunu korumaya yetmektedir.
- Ulaşım olanaklarının artması ve insanların göç edilecek noktaya kolay ulaşabilmeleri göçü artıran bir etkidir.

Ravenstein'in belirlemiş olduğu bu özellikler klasik ekonomi teorisinin temelini oluşturmaktadır.

Ravenstein'den sonra Lee (1966), klasik ekonomi teorisi üzerine çalışmalar yapmıştır. Lee göçü iten ve çeken faktörler açısından ele almıştır. Buna göre bir kırsal alandaki nüfusun zamanla artması, mevcut tarım alanlarından yararlanma durumunu zorlaştıracığı için nüfusu göçe iten faktör olarak değerlendirilmektedir. Şehirdeki ekonomik gelişmişlik ise göçü çeken bir faktör olarak nitelendirilmektedir.

Lee'ye göre (1966) göçe etki eden dört temel durum vardır. Bunlar yaşadığı mevcut ülke, göç edilecek ülke, engeller ve kişisel durumlardır. Lee bu dört temel durumu, iten ve çeken faktörler açısından değerlendirmiştir. Mevcut ülkenin göçe iten nedenleri ile göç edilecek ülkenin göçe çeken nedenleri arasında bir karşılaştırma yapan birey mevcut olan engelleri ve zeka, köken, aile durumu, göç edilecek ülke hakkında bilgi sahibi olma gibi kişisel faktörleri göz önüne alarak göç kararı vermektedir.

Kısacası klasik ekonomi teorisi insanların mevcut durumlarını değerlendirerek, kendisine en uygun çalışma şeklini tespit edeceği ve bu çalışma koşulları neredeyse oraya göç edeceğini belirtmektedir. Bu teori bazı varsayımlara dayanmaktadır. Bu varsayımlar:

- Bireyler akıllıca düşünürler, göç edebilecekleri ülkeler hakkında bilgi sahibi olurlar,
- Bireyler çevrelerindeki iş gücü talebini dikkatli bir şekilde inceler,

Bireyler göç edilecek ülkeyle ilgili sahip olduğu ekonomik bilgiyi değerlendirmekte ve hangi ülkeye göç etmek ekonomik açıdan mantıklıysa oraya göç etmektedir.

2.3.2 Neo-klasik ekonomi teorisi

Göç konusunda bilinen en eski teorilerden biri olan neo-klasik ekonomi teorisine göre göç olgusu gelişmekte olan ekonomilerde görülen ve ekonomiyi canlandırmak için ihtiyaç duyulan iş gücü kaynağının göçlerden karşılanmasını ifade etmektedir (Massey ve diğerleri, 1998).

Bu teorinin savunucularından Lewis'e göre göç doğal bir süreçtir. İşgücünün fazla olduğu yerlerden eksik olduğu yerlere yapılan göçler ekonomik kalkınma için gereklidir. Bir diğer neo-klasik ekonomi teorisi savunucusu Todaro'ya göre kentte göçün en önemli nedeni göç edenlerin bir gelir beklentisi içerisinde olmasıdır. Belli bir gelir beklentisi olan bireyler kente göç ederek bekledikleri gelirleri elde etmeye çalışmaktadır (Skeldon, 1997).

Eğer bir bölgede emek sermayeden daha fazla ise emek karşılığı düşük gelir elde edilecek buna karşılık sermayenin emekten daha fazla olduğu bölgelerde ise emek karşılığı yüksek ücret elde edilecektir. Bu durumda düşük ücretli bölgelerden yüksek ücretin olduğu bölgelere doğru bir göç hareketi yaşanacaktır. Bu durumda ücretin yüksek olduğu bölgelerde emek artışından ücretler düşmeye, ücretin düşük olduğu bölgelerde ise emek düşüşünden dolayı ücretler artmaya başlayacaktır. Bu artış ve düşüş ücretler dengelenene kadar devam edecektir (Arango, 2000).

Bu kapsamda göç edecek bireyler öncelikle gelir analizi yapacak ve bulundukları yerden daha fazla gelir elde edeceklerine emin olduklarında göç edeceklerdir. Diğer bir ifadeyle neo-klasik ekonomi teorisinde göç kararı beklenen ücretin mevcut ücretten daha fazla olması durumunda alınmaktadır. Bu yüzden göçmenler bireysel yeteneklerine en çok uyan ve en fazla gelir elde edebilecekleri yerleri tercih etme eğiliminde olacaklardır (Ünlü, 2007).

Neo-klasik açıklama altında yapılan bir başka önemli varsayım, uluslararası emeğin işgücü akışının öncelikli olarak işgücü piyasalarında olduğunu ve diğer pazarların uluslararası göçe ilişkin önemli bir rol oynamadığını ortaya koymuştur (Massey ve diğerleri, 1993). Bu varsayımlar göz önüne alındığında, Neo-klasik yaklaşımın, yoksulluğun, işsizliğin ve aşırı nüfusun azaltılmasından yüksek beklentiler nedeniyle göçün emek-gönderen ilçeler üzerindeki etkileri konusunda iyimser olduğu ileri sürülebilir. Bunun yanında, Constant ve Massey (2002) göçmenlerin ev sahibi ülkedeki ücretlerden, eğitimden ve prestijden yararlandığı sürece ülkesine geri

dönemeyecekleri Neo-klasik bir perspektif varsayımını teşvik etmiştir. Bu, tipik olarak, vasıfsız işgücünün ücreti, göç nedeniyle ev sahibi ülkede azaltılır ve orada üreticiler nitelikli emek ve sermaye yoğun üretimden daha fazla vasıfsız işçi istihdam eder. Sonra tekrar, bu göç ve minimum ücret düzenlemelerine göre değişir. Ampirik kanıtlara göre, göç nedeniyle ücretlerde belirgin bir düşüşün yanı sıra yerel istihdamda önemli bir düşüş olduğuna dair çok fazla kanıt bulunmamaktadır (Friedburg ve Hunt, 1995).

Çoğu gelişmekte olan ülkede, ilk göçün mutlaka gönüllü olması gerekmez. Yoksulluk, iç çatışmalar ve kısıtlayıcı devlet politikaları gibi pek çok faktör önemli rol oynamaktadır (UNESCAP, 2007). Böylece, Yeni Klasik yaklaşımın varsayımları, özellikle gelişmekte olan ülkeler bağlamında meydan okunabilir. Kadınlar evde kalabilir, çünkü toplumsal cinsiyet normları aileyi geride bırakmanın uygun olmadığını gösterirken, erkekler evde algılanan bir güvenlik işlevini yerine getirmek için geride kalmak zorunda kalabilecektir. Ayrıca, ebeveynler, çocuklarının eğitimi, güvenliği, zihinsel sağlıkları vb. gibi konularda dışarı göç konusunda karar verebilirler.

2.3.3 Yeni göç ekonomisi teorisi

Bu teoriye göre insanlar göç kararı alırken sadece ekonomik nedenlere bakmazlar. Ekonomi yanında insanlar çevrelerini de göz önünde bulundurarak karar vermektedirler. Bu çevre insanın ailesi, yakın çevresi ve içinde bulunduğu toplumdur. İnsanlar göç kararı alırken bu unsurları da düşünerek hareket etmektedirler. Bu teorinin diğer teorilerden ayrılan en önemli noktası ekonomik nedenler yerine risk faktörünü baz almasıdır. (Yalçın, 2004)

Risk faktörü bireylerin göç edeceği bölgelerdeki sosyal, politik ve kültürel durumları da göz önüne almasına neden olmaktadır.

Göçmenler göç edecekleri bölgelerdeki tüm riskleri aile bireyleriyle görüşerek masaya yatırmakta ve riskleri bertaraf etmek ya da azaltmak için önlemler almaktadırlar. Bu önlemler sezonluk göçler, her aile bireyinin farklı bölgelere göç etmesi ya da bireyin bölge değiştirerek sürekli göç halinde olması şeklindedir . (Yalçın, 2004)

Yeni göç ekonomi teorisinde bir diğer nokta bireylerin kendi gelir durumlarını diğer aile bireyleriyle ve toplumdaki diğer insanlarla karşılaştırarak göçe karar verme durumudur(Yalçın, 2004). Diğer bir ifadeyle, göç edip gelirini artıran birey toplumdaki statüsünün artacağını düşündüğünden bir süre sonra dönüş yapmakta ve elde ettiği geliri ekonomiye kazandırmaktadır. Bunun yanında diğer bireylerin toplumsal statüsü göreceli olarak düştüğünden onlar da göç etme eğilimine yönelmektedir. Bu durum süreklilik arz ederek toplumun refah seviyesini sürekli artırmaktadır.

Neo-klasik teoriye kıyasla iş göçünün yeni ekonomisinde bir takım gelişmeler gözlemlenebilir. Neo-klasik yaklaşımdaki ücret farklılıklarına vurgu yapılırken, eski varsayımlarına meydan okuyan iş göçünün yeni ekonomisindeki hane halklarının grup rolünden daha iyi performans göstermektedir. Bununla birlikte, ücret farklılıklarının ve hane halkı karar alma mekanizmasının karşılıklı olarak dışlayıcı ya da karşıt kategoriler olmadığı unutulmamalıdır. Aileler, yurtdışında aile fertleri için bir iş yeri seçerken ücret farklılıklarının kesinlikle güçlü olmasına rağmen, tek faktör olduğunu düşünmeyecektir. Bu nedenle, iş göçünün yeni ekonomisi, Neo-klasik yaklaşımı, yalnızca işgücü piyasasını değil, bireyin yapısal koşullarına dikkat çektiği ölçüde meydana okumaktadır. İş göçünün yeni ekonomisi çerçevesinde ailelerin ve hane halklarının rolü üzerine kurulan kavramsal çerçeve, havale işlemlerinin göçmen ile göç alan kişinin ailesi arasında karşılıklı yarar sağlayan bir düzenlemenin parçası olduğuna dikkat çekmiştir (Lucas ve Stark, 1985). Bu nedenle, iş göçünün yeni ekonomisinin bir hane halkının havuz halinde kaynağı olarak emeğe odaklanması, Neo-klasik açıklamada göçmen tarafından oynanan bireysel rota ile karşılaştırıldığında hayati bir kriter haline gelmiştir.

2.3.4 Bölümlenmiş işgücü piyasası teorisi

Diğer göç teorilerinden farklı olarak bölümlenmiş işgücü piyasası teorisi, göçün toplumdaki işgücü talebinden kaynaklandığını öne sürmektedir. Bu teori 1979'da Michael Piore tarafından geliştirilmiştir. Bu teoriye göre göç aslında göç alan ülkedeki ekonomik koşullardan ziyade göç veren ülkedeki ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Göç veren ülkedeki düşük ücretler ve yüksek işsizlik oranı göç olgunun tetikleyicisidir (Abadan ve Unat, 2002).

Gelişmiş toplumlarda işler bölümlenmiş durumdadır. Her bir iş için belli uzmanlık ve belli yeterlilik gerekmektedir. Bu durumda her iş için farklı ücret sistemi uygulanmaktadır. Uzmanlık gerektiren işlerin hakları birçok ülkede devlet ve sendikalar tarafından korunmaktadır. Bu yüzden işverenler bu iş kollarında ücretleri belli bir seviye altına çekememektedir. Uzmanlık gerektirmeyen işlerde ise işgücünün elde etmek için işverenler ücret artırımına gidememektedir çünkü bu işlerde ücret artışı uzmanlık gerektiren iş kollarında çalışanların rahatsızlık duymasına ve dolayısıyla bu işgücünün kaybedilmesine neden olacaktır. Ancak düşük ücrete çalışmaya yerli halkta yeteri kadar ilgi göstermemektedir. Bu yüzden işverenler ücretleri artırmadan işgücünü piyasaya çekmek için yurtdışındaki işçileri kullanmakta ve bu durum da bir göç eylemine neden olmaktadır (Abdan ve Unat, 2002).

Yerel halkın çalışmasının tek amacı gelir elde etmek değildir, statü elde etmek de isterler. Ancak uzmanlık gerektiremeyen işlerde bu mümkün değildir. Dolayısıyla, tek amacı gelir elde etmek olan, statü elde etme amacı olmayan bireylere ihtiyacı olan işveren göçmenleri tercih edecektir. Göçmenler çoğunlukla sadece gelir elde etmek amacıyla çalışmaktadırlar. Bu yüzden işveren tarafından elde ettiği gelir dışında bir beklentisi olmayan göçmenler tercih edilecek, bu durumda bir göç hareketlerine yol açacaktır (Massey, 1999).

Çift İşgücü Piyasası Teorisi, Neo-klasik Ekonomi ile temel kavramları arasında çelişki olmamasına rağmen makro düzeyde modellerin aksine bazı çıkarımları önermektedir. Neo-klasik ve iş göçünün yeni ekonomisi yaklaşımlarının aksine burada ima, uluslararası emek göçünün talep odaklı doğasıdır. Teori, göçmen işçilere olan talebin, ücret farklılıkları ya da ailelerin dilekleri yerine, ekonominin yapısal ihtiyaçlarından kaynaklandığını söylemektedir (Massey ve diğerleri, 1993).

2.3.5 Tarihsel yapısalcı teori

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen düzende dünyada gelişen ekonomiler, gelişmekte olan ekonomiler ve gelişmemiş ekonomiler olmak üzere üç ayrı ekonomik piyasa oluşmuştur. Gelişmiş ülkeler zamanla gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelere kapitalist sistemi entegre etmeye çalışmışlardır. Tarihsel – yapıcı teoriye göçün en önemli nedeni kapitalist sistemin gelişmiş ülkelere çevre

ülkelere yayılması ve bunun sonucunda bu bölgelerin dünya ekonomik sistemine dahil olmasıdır (Yalçın, 2004).

Kapitalist sistemin gelişmiş ülkelerden çevre bölgelere sıçramasıyla birlikte bu bölgelerde bulunan insanlar daha fazla gelir elde edebilme arayışlarına girmişlerdir. Bu kapsamda, insanlar ve ülkeler zamanla kapitalist ülkelerin sistemlerine entegre bir hale gelmiştir. Bu yüzden çevre ülkelerde işgücü kapitalist ülkelere çekilmiştir. Bu ülkelerde var olan daha yüksek ücretli iş imkanları, daha kolay hammadde temin etme olanağı, pazarın daha büyük olması gibi nedenlerle kapitalist ülkelere göç hareketleri başlamıştır.

Tarihsel – yapıcı teori de bu kapsamda göç hareketleri kapitalizmin bir sonucu olarak görmüş ve kapitalist düzenlerin oluşturduğu küreselleşmek ile işgüçleri sermaye merkezlerine çekilmiştir (Yalçın, 2004).

2.3.6 Sosyal sermaye teorisi

Sosyal sermaye teorisi göçü sosyal ilişkiler yönünden incelemiştir. Sosyal sermaye, birden çok bireyin bir araya gelerek oluşturduğu ve karşılıklı iletişimde bulunduğu bir ağıdır. Sosyal sermaye açısından göç teorileri incelendiğinde birbiriyle etkileşimi bulunan insanların birbirlerinin göç etmesini tetiklediği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle aynı iletişim ağı içerisinde bulunan insanlardan göç etmiş olan diğer bireylere göç etmesi için bir fırsat oluşturmaktadır. Göç ettiği ülkenin sitemini, iş imkanlarını ve yaşam durumunu bilen birey bunu aynı ağda bulunduğu ve etkileşim kurduğu bireylere aktardığında diğer bireylerde göç etme isteği duyulabilmektedir (Massey ve diğerleri, 1998).

İlk göç eden birey girdiği ülkede sistemi bilmemekte ve nelerle karşılaşacağından habersiz olmaktadır. Ancak ardından aynı bölgeye aynı çevreden yapılan göçlerde ilk göç edenler yardımcı olmakta, bu durum da göç ihtimalini artırmaktadır (Abdan-Unat, 2002). Göç imkanları gelişmiş bir ülkeye göç etmeye niyetlenen bir bireyin eğer o ülkede aynı sosyal çevreden tanıdığı birine ulaşırsa işinin hazır olduğunu ve zorluk çekmeyeceğini düşünmektedir. Bu durumda göç etmenin maliyeti ve riskleri azalmakta, göçlerde bir artış meydana gelmektedir. Ülkeler bu durumla mücadele edebilmek için çeşitli yollarla göçmen akışını durdurma yoluna gitmektedir.

2.3.7 Kümülatif nedensellik teorisi

Gunnar Myrdal ve Massey tarafından çalışılan bu teoriye göre göç hareketleri arasında bir nedensellik ilişkisi mevcuttur (Yalçın, 2004). Bir göç hareketi ardından gelecek göç hareketine neden teşkil etmektedir. Bunun nedenleri arasında göç yollarının ve imkanlarının genişlemesi gelmektedir. Göç ağlarının genişlemesi maliyetleri ve riskleri düşürmekte, göçleri tetikleyici bir etki yaratmaktadır.

Kümülatif nedensellik teorisi 1956 yılında Gunnar Myrdal tarafından geliştirilmiştir. Douglas Massey ve meslektaşları tarafından daha da geliştirilmiştir(Massey, 1990; Massey, Goldring ve Durand, 1994). Teori, bir göç akışının neden başlayıp büyümeye devam ettiğini açıklamaktadır (Fussell ve Massey, 2004). Kısacası, göç eden göçmenlerin sayısının zaman içinde ne kadar arttığını açıklamaktadır çünkü ilk göçmen, menşe ülkesindeki akrabalarına, dostlarına ve diğerlerine sosyal sermayeyi sağlamaktadır ve böylece nihai olarak iş bulmalarını teşvik edip ve varış ülkelerinde minimum riske maruz kalırlar (Jennissen, 2004).

Bir göç hareketi oluştuktan sonra bu bölgeye göç eden bireylerin gelir ve refah seviyesinin arttığını gören diğer insanlar göç etme arzusu duyacaklardır. Ancak devlet mevcut göç hareketlerini durdurmak ve kontrol altında tutmak için bir dizi önlem alacaktır. Bunun sonucunda göçler azalacaktır. Bu durumda başka göç yolları aranacak, daha önceden başka ülkelere göç etmiş bireyler de bu göç hareketine katılacaklardır. Bu göç dalgası yine devletleri önlemler almaya itecektir, bu göç akışı birbirine bağlı şekilde devam edecektir.

2.4 Göç türleri

Göçün birçok nedeni vardır. Ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik birçok yönü bulunmaktadır. Göç bütün nedenleri ve sonuçlarıyla bir bütünü oluşturmaktadır. Göçü türlerine ayırmadan önce bu bütünü oluşturan parçalara göz atmak gerekmektedir çünkü göç türleri bu nedenlerden ve parçalardan oluşmaktadır.

Göç bir ülkeden başka bir ülkeye olmaktadır. Göç eden bireyin ilk çıkış yaptığı ülke göçün kaynak ülkesi, göç ettiği ülke göçün hedef ülkesi ve göç güzergahı boyunca geçilen ülkeler transit ülkeler olarak nitelendirilmektedir. Bu durumda göç durumu sadece kaynak ve hedef ülkeyi değil aynı zamanda transit ülkeleri de etkilemektedir (Stalker, 2006).

Göç etmeye karar veren insanlar genellikle daha önceden göç edilmek için kullanılan mevcut rotaları tercih etmektedirler. Bu yüzden göç için yeni rotalar oluşturmaktan ziyade insanlar daha önceden aynı yolları kullanmış insanların rotalarını tercih etmektedirler.

Göçler zorunlu ve isteğe bağlı, iç ve dış göç, bireysel ve kitlesel göç, geçici ve sürekli göç ve ekonomik göç olmak üzere farklı şekillerde incelenebilmektedir.

2.4.1 Zorunlu göç ve isteğe bağlı göç

Göçler bireylerin göç etmelerinin zorunlu olmasına ya da gönüllü olmasına bağlı olarak incelenebilmektedir. Eğer bireyler ikamet ettikleri mekanları siyasi gerginlik, çatışma, savaş, doğal afet gibi nedenlerden dolayı terk etmek zorunda kalıyorsa bu durum zorunlu göç olarak nitelendirilmektedir (Gündüz ve Yetim, 1997). Zorunlu göç çoğunlukla bir insan hakkı problemi olarak ortaya çıkmakta ve uluslararası örgütler tarafından incelenmektedir. Zorunlu göç ekonomik, sosyal, kültürel ve politik nedenlerden dolayı devlet tarafından bilinçli bir şekilde gerçekleştirilebileceği gibi doğal afet, kuraklık gibi doğal sebeplerle de oluşabilmektedir (İçduygu ve Ünal, 2011).

Gönüllü göç ise bireylerin isteyerek ve bilinçli bir şekilde gerçekleştirdiği göçlerdir. Gönüllü göçler, bireylerin daha fazla gelir elde etmek veya daha iyi yaşam standartlarına sahip olmak gibi amaçlarla kendi arzularıyla gerçekleştirdiği göçlerdir (Küyük, 2011).

Türkiye’de doğudaki terör olaylarından kaynaklanan göçler ya da Van Erciş depremi sonucunda burada ortaya çıkan göçler zorunlu göçe örnek olarak verilebilmektedir.

2.4.2 İç ve dış göç

Göçlerin bir diğer ayrımı göçün ülke sınırları içerisinde ya da dışarısında gerçekleşmesi bakımından ayrımıdır.

İç göç, ülkenin sınırları içerisinde, bir noktadan başka bir noktaya doğru gerçekleşen göçleri ifade etmektedir. Genellikle kırsal bölgelerden kente doğru göç şeklinde ortaya çıkan iç göçler, ülkenin nüfus dağılımını değiştirmesi bakımından önemlidir. İç göç ile nüfusu artan kentlerde ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlar baş göstermektedir (Demir, 1997). Türkiye’de Güneydoğu ve Doğu bölgelerinden

İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa gibi büyük şehirlere yapılan göçler iç göç kapsamındadır.

Dış göç ise, bir ülkeden başka ülkeye yapılan göçtür. Dış göçe aynı zamanda uluslararası göç de denilmektedir. Teknolojinin gelişme ve ulaşım imkanlarının kolaylaşması dış göçleri daha kolay bir hale getirmiştir. Dış göçler gönüllü ya da zorunlu olabilmektedir. Dış göçlerin arkasında ekonomik ve siyasal gelişmeler büyük rol oynamaktadır (Ündücü ve diğerleri 2009). Özellikle savaş durumunda olan ülkelere çevre ülkelere göçlerde son zamanlarda büyük artış söz konusudur.

Dış göçlerin oluşturduğu en önemli sorun mülteci sorunudur. Ülkelerindeki ekonomik ve siyasal istikrarsızlık ve savaş durumundan kaçan göçmenler çoğunlukla kaçak yollarla başka ülkelere gitmeye çalışmaktadır. Bu durum ortaya çözülmesi zor mülteci problemini çıkarmaktadır (Ündücü ve diğerleri 2009). Dış göçler genellikle en yakın çevre ülkelere gerçekleşmektedir. Bunun en önemli nedenleri arasında çevre ülkelerin ulaşabilecek yakınlıkta olması ve kültür bakımından göç edenin kendi ülkesine benzer bir özelliğe sahip olmasıdır (Ündücü ve diğerleri 2009).

Uluslararası göç açısından bakıldığında, önemli olan herhangi konutun işgali değil, ilgili ülkede ya da bu ülkeden uzakta kalış süreleridir. Belli bir kişinin ülkesini terk etmesi ve ikametini minimum süre zarfında başka bir ülkeye nakletmesi durumunda, bu kişiler uluslararası bir göçmen olarak kabul edilmektedir (Ündücü ve diğerleri 2009).

2.4.3 Bireysel ve kitlesel göç

Göçler bireysel ya da kitlesel olmasına göre de belli bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Bireylerin kişisel olarak ekonomik ya da sosyal nedenlerle başka ülkelere ya da bölgelere yaptıkları göçlerdir. Genellikle göç edilecek bölgede akrabası ya da tanıdığı bulunanlar tarafından daha iyi yaşam standardına sahip olmak amacıyla yapılan göçleri kapsamaktadır (Beth, 1988).

Kitlesel ya da grup göçü ise, kültür ya da din gibi ortak özellikleri paylaşan bir grup insanın zorunlu ya da gönüllü olarak başka yerlere göç etmesini ifade etmektedir. Kitlesel göç bazen ülkeler arası ekonomik anlaşmalar sonucunda olabileceği gibi bazen de savaş nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalan grupların başka ülkeye toplu göç etmeleri sonucunda da oluşabilmektedir (Angay, 2012). Örneğin,

Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1989 yılında gerçekleşen göç, Türkiye'den Almanya'ya çalışmak amacıyla gerçekleştirilen göçler ve Suriye İç Savaşı sırasında Suriye'den göç eden bireylerin gerçekleştirdikleri göç kitlesel göç olarak nitelendirilebilmektedir.

2.4.4 Geçici ve süreli göç

Göçlerin bir diğer ayrımı da sürekliliğine göredir. Geçici göç, belli bir zamanda belli bir amaçla başka bir ülkeye göç etme durumudur. Göç amacı sona erdiğinde kaynak ülkeye geri dönüş gerçekleşmektedir. Geçici süreliğine bir ülkede çalışan personeller, yöneticiler, diplomatik amaçla başka ülkede bulunanlar, eğitim amacıyla ülke değiştirenler, başka ülkelerde konser verecek sanatçılar geçici göçmen olarak nitelendirilmektedir (Mary ve Charles, 1981).

Kalıcı göç ise geçici göçün zıttı olarak göç edilen ülkede sürekli kalma amacı güden göç türüdür. Göçlerin büyük bir kısmı kalıcı göç olarak ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan kalıcı göç, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel bir takım problemlere neden olmaktadır. Bu yüzden ülkeler kalıcı göçlere çözümler getirmek için çalışmaktadırlar (Mary ve Charles, 1981).

2.4.5 Ekonomik göç

Son göç türü ise ekonomik nedenlerle ortaya çıkan ekonomik göçlerdir. Ekonomik göçler, bir ülkeden ya da bölgeden başka bir ülke ya da bölgeye çalışma amacıyla gerçekleşen göçlerdir. Bulundukları yerlerde ekonomik gücü düşük olanlar ve göç edecekleri ülkelerde daha fazla gelir elde edeceğini düşünenler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bireysel ya da kitleler halinde gerçekleşebilmektedir (Martin, 1992).

2.5 Dış Göçün Nedenleri

Dış göçün arkasında birçok önemli neden bulunmaktadır. Bu nedenler ekonomik, sosyal, siyasal, demografik, eğitimsel nedenlerden bir ya da birkaçı nedeniyle gerçekleşmektedir. İnsanlar kimi zaman daha fazla gelir elde etmek için, kimi zaman savaş durumlarından kaçmak için kimi zaman da eğitimsel nedenlerle dış göç eğilimine girmektedirler (Bayraklı, 2007).

Dış göçlerin nedenlerini ekonomik, demografik, sosyal ve siyasal nedenler altında aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür.

2.5.1 Dış göçün ekonomik nedenleri

Dış göçün en önemli nedenlerinden birisi ekonomik nedenlerdir. Göç kararı veren bireyin göç ettiği takdirde gelirinde artış beklentisi göç kararının temelini oluşturmaktadır (Parasız, 2002). Dış göçün ekonomik nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Parasız, 2002):

- Mevcut ülkedeki ekonomik istikrarsızlık,
- Mevcut ülkedeki düşük ücretler,
- Mevcut ülkedeki yüksek vergi oranları,
- Mevcut ülkede insanların ekonomik açıdan gelecek endişesi taşıması,
- Mevcut ülkedeki kötü çalışma koşulları,
- Mevcut ülkedeki düşük sosyal haklar ve düşük yaşam kalitesi.

Bir ülkede sermayenin işgücünden daha fazla olması durumunda işgücü ihtiyacı artacağı için ücretlerde artış görülmekte ve bu ülkeye çalışma amacıyla gelen göçmenlerde artış yaşanmaktadır. Bunun sonucunda istihdam tam istihdam düzeyine erişmektedir. Göç devam ettikçe sermaye ve işgücü arasındaki fark azalacağı için zamanla işgücü fazlası oluşacak ve ücretler düşmeye başlayacaktır. Göç veren ülkede ise göçlerin artmasından dolayı işgücü azalacak ve ücretler artmaya başlayacaktır. Bu artış göç alan ülkedeki ücret düzeyleri ile göç veren ülkedeki ücret düzeyleri eşitlenene kadar devam edecektir. Dolayısıyla ekonomik amaçlı göçler genellikle kısa ve orta vadelidir, uzun vadede göç veren ülke ile göç alan ülkedeki şartlar eşitlenmektedir (Dişibudak, 2004).

İş imkanları sağlayan piyasaların büyük şehirlerde ve bu şehirlere yakın noktalarda kurulmasından ötürü bulunduğu bölgede iş sıkıntısı çekenlerin bu bölgelerden şehir merkezlerine göçleri söz konusu olmuştur (Es ve Ateş, 2004) Gelişmekte olan ülkelerde kentlerdeki iş imkanları kırsal kesimlerdeki göre daha fazla ve daha çeşitlidir. Bu yüzden daha fazla gelir elde etmek isteyen ya da işsizlik sıkıntısı çeken insanlar kent merkezlerine göç ederek iş bulmakta ya da marjinal sektörler olarak adlandırılan işportacılık ve hizmetçilik gibi iş kollarında çalışmaktadırlar (Kaya ve Şahin, 2007).

2.5.2 Dış göçün sosyal nedenleri

Dış göçlerin bir diğer nedeni de sosyal nedenlerdir. Sosyal nedenler dini, kültürel ve sosyal yapı boyutunda ele alınabilmektedir.

Dış göçlere neden olan sosyal olaylardan birisi dini çerçevede gerçekleşen olaylardır. Diğer bir ifadeyle, insanların mensubu oldukları dinlerden dolayı baskı görmesi veya dinini değiştirmeye zorlanması göçün dinsel nedenleri arasındadır. Örneğin, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin dinlerini değiştirmeye zorlanması nedeniyle yapmak zorunda oldukları göçler bu çerçevede değerlendirilebilir (Taşçı, 2009).

İnsanların yaşadıkları bölgede meydana gelen sosyal yapıyla ilgili anlaşmazlıklar ve problemler de göçe neden olmaktadır. Özellikle gelişmemiş ülkelerde var olan kız kaçırma, kan davası, başlık parası gibi nedenler bölge halkının huzurunu bozmakta ve insanları dış göçe tetikleyebilmektedir (Taşçı, 2009).

Türkiye'nin 1950'li yıllardan sonra gelişmeye başlaması ve tarım sektöründe makinelerin kullanılmaya başlanması birçok kişinin yerini makinenin almasına neden olmuştur. Tarımda makineleşmenin artması ile bu sektörde çalışan nüfus işsiz kalmaya başlamış ve bu durum tarım bölgelerindeki işsizlik oranını artırmıştır. Artan işsizlik beraberinde göç hareketlerini oluşturmuştur. Buna paralel olarak ekilebilir tarım alanlarının azalmaya başlaması ve toprak kavgaları da göçü hızlandırıcı bir etki oluşturmuştur (Kocaman ve Beyazıt, 1993).

2.5.3 Dış göçün siyasal nedenleri

Ülkede var olan rejim değişiklikleri, siyasal istikrarsızlık ve siyasal belirsizlik durumları da dış göçleri etkilemektedir.

Ülkelerdeki siyasal gruplar arasında çatışmanın yaşandığı bölgeler sürekli göç veren bölgeler arasındadır. Siyasal baskılar ve savaş, ülkelerden sadece yerel halkın göç etmesiyle sonuçlanmaz; aynı zamanda eğitimli personelin de göç etmesine neden olur. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı esnasında Almanya'daki bilim adamları Avrupa'dan başka ülkelere göç etmek zorunda kalmışlardır (Kaya, 2003).

Siyasal nedenlerle ortaya çıkan dış göçler mülteci hareketlerinin doğmasına neden olmuştur. Savaş ya da savaşın neden olduğu evsizlik, açlık gibi nedenlerle ülkesini terk edenlerin başka ülkelere mülteci olarak sığınmaktadır. Bu durum devlet

tarafından kontrol edilemeyen göç hareketlerinin oluşmasına neden olmaktadır (Kaya, 2003).

2.5.4 Dış göçün demografik nedenleri

Dış göçün bir diğer nedeni de demografik nedenler olarak nitelendirilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde doğum oranları yüksek olması mevcut yerleşim birimlerinde nüfusun günden güne artmasına neden olmaktadır. Artan bu nüfus karşısında kaynaklar yetersiz hale gelmekte ve bunu sonucunda ekonomik, eğitimsel ve kültürel problemler ortaya çıkmaktadır. Aile içindeki birey sayısının artması bireylerin yaşam standardını olumsuz etkilemiştir. Bütün bu durumlar, bu noktalardan başka merkezlere doğru göç hareketlerinin oluşmasını tetiklemiştir (Kaya, 2003).

Gelişmiş ülkelerde ise tam tersi bir durum söz konusudur. Gelişmiş ülkelerde doğum oranları düşük ancak iş imkanları yüksektir. Bu ülkelerdeki iş imkanlarının fazlalığı ancak işgücünün kısıtlılığı, işçi ücretlerinin artmasına neden olmaktadır. Gelişmiş ülkelerin işgücünde oluşan bu açıklar firmaları yabancı işgücü aramaya iterek bu merkezlere doğru göç hareketlerinin oluşmasını sağlamıştır. Gelişmemiş ülkelerdeki işsizlik ve düşük işçi ücretleri de bu göç hareketini hızlandırıcı bir etki oluşturmuştur (Kaya, 2003).

2.5.5 Dış göçün eğitimsel nedenleri

Ülkeler arasında var olan eğitimsel sistem farklılıkları da dış göçün bir diğer nedenidir. Gelişmemiş ülkelerde eğitime yapılan yatırımlar düşük çaptadır. Bu yüzden bu ülkelerde herkes eğitim hizmetlerinden eşit şartlarda yararlanamamaktadır. Öğretmen eksikliği, derslik eksikliği, sınıfların tam teşekküllü olmaması ve kalabalık sınıflar eğitimin verimini düşürmektedir. Bu yüzden insanlar daha iyi eğitim elde edebilmek için gelişmiş ülkelere göç etmektedirler (Çetindaş, 2002).

Gelişmemiş ülkelerde doğum oranlarının yüksek olması kalabalık aileleri oluşturmuştur. Kalabalık ailelerde her fert eğitim hizmeti alamamakta ya da eksik almaktadır. Ailelerin de eğitime verdiği düşük önem eğitimin gerekliliğinin göz ardı edilmesine neden olmaktadır (Tatlıdil, 1997).

Genç bireyler hem ailelerinin baskılarından kurtulabilmek hem de iyi eğitim alabilmek için bireysel olarak göç etme eğilimi göstermektedir. Bu yüzden eğitim kaynaklı göçleri oluşturan bireylerin büyük çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır.

Ayrıca, yüksek lisans ve doktora gibi lisansüstü eğitim almak isteyenler de Avrupa ülkelerine ve ABD'ye eğitim amaçlı göç etmektedir (Başel, 2007).

Eğitim amacıyla başka ülkelere göç eden bireyler eğitimlerinden sonra bu bölgelerde iş bulmakta ve buralarda kalıcı şekilde yaşamaya başlamaktadırlar. Eğitim süreçleri esnasında oluşturdukları yeni yaşam biçimi geldikleri kırsal alanlara dönmelerine engel olmaktadır. Bu durum göç veren bölgelerdeki potansiyel nitelikli iş gücünün kaybı olarak nitelendirilmektedir (Alkış, 1996).

Eğitim ayrıca kentleşme sürecinde ortaya çıkan uyum sorunlarını da çözmeye yardımcı olmaktadır. Eğitim seviyesi artan bireyler kentsel hayata uyum sağlamada zorluk çekmeyecektir. Eğitimli insanların nitelikli iş gücü durumuna gelmesi ayrıca iş bulma imkanlarını kolaylaştırarak kentlerde kalıcı bir şekilde kalmalarına ortam hazırlamaktadır (Tatlídil, 1997).

2.5.6 Dış göçün diğer nedenleri

Yukarıda sayılan ekonomik, sosyal, siyasal, demografik ve eğitimsel nedenlerin dışında dış göçe neden olan başka durumlar da vardır. Bu nedenler çevresel nedenler, teknoloji ve bilimsel araştırmalar gibi amaçlar altında toplanabilmektedir.

21. yüzyılda dünyayı en fazla etkileyen olaylar başında küresel ısınma gelmektedir. Ciddi bir çevre problemi oluşturarak insanları tehdit eden küresel ısınma toprağın verimini azaltmakta, ormanlık alanların yok olmasına neden olmakta ve kuraklık oluşturmaktadır. Önümüzdeki yıllar içerisinde küresel ısınmanın yarattığı olumsuz etkilerin insanları çok daha fazla etkileyeceği düşünülmektedir. Küresel ısınmanın neden olduğu ve olabileceği bu durumlar insanları zorunlu bir göç durumuyla baş başa bırakabilir. Örneğin, Hint Okyanusu'nda bir ada ülkesi olan Maldivler'in önümüzdeki 20 yıl içerisinde küresel ısınmanın etkisiyle suların yükselmesi sonucu yok olacağı düşünülmektedir. Bu durumda Maldivler halkının başka ülkelere zorunlu olarak göç etmesi gerekecektir (Gökbayrak, 2004).

Ülkelerin bilimsel çalışmalara verdikleri önem derecesi farklıdır. Akademisyenler, araştırmacılar ve bilim adamları bilimsel çalışmalarını daha kolay yapabileceği ülkelere göç edebilmektedir. Ülkelerin bilimsel çalışmalara verdikleri maddi destekler de bu göç hareketlerini hızlandırmaktadır (Gökbayrak, 2004).

Teknoloji göçün bir başka nedeni olarak ele alınabilir. Gelişmemiş ülkelerde internet, haberleşme, iletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişmemiş olması ya da erişiminin kısıtlı olması, insanların teknolojik gelişmişliğe sahip ülkelere ya da kent merkezlerine göç etmesine neden olabilmektedir (Gökbayrak, 2004).

2.6 Dış Göçün Etkileri

2.6.1 Dış göçün topluma etkileri

Dış göçler hem göç veren bölgeyi hem de göç alan bölgeyi etkileyen bir takım etkiler ortaya çıkarmaktadır. Bu etkileri ekonomik, kültürel ve sosyal çerçevede değerlendirmek mümkündür.

2.6.2 Dış göçün ekonomik etkileri

Dış göçün ana nedenlerinden birisi işsizliktir. İş bulma ümidiyle başka ülkelere göç edenlerin sahip olduğu mesleki bilgi birikimi bulundukları kırsal bölge şartlarıyla alakalı olduğundan, çoğunlukla bu bilgileri meslekleri dahilinde kullanamamaktadırlar (Karakuş, 2006).

Kentteki meslekler genellikle uzmanlaşmış ve alanlarında tecrübeli personelleri tercih etmektedirler. Bu yüzden çalışma amacıyla başka ülkeye edenler belli bir işe girinceye kadar zorluk çekmektedir. Bu süre zarfında ekonomik yönden sıkıntılarla karşılaşmaktadır (Kazgan, 1999).

Belli bir süre gelir elde edemeyen göçmenler ya yanlarında getirdikleri birikimleri kullanmakta ya da borçlanmaktadırlar. Böylece göçmenlerin mevcut ve gelecekteki tasarrufları azalmış olmaktadır. Bunun yanında göç ettikleri ülkelere, elektrik, su ve doğalgaz gibi ödemeleri göç edenleri belli bir gelir elde edinceye kadar zor durumda bırakmaktadır (Kazgan, 1999).

2.6.3 Dış göçün sosyal etkileri

Dış göçün ortaya çıkardığı en önemli problemlerden birisi yerleşim problemleridir. Başka ülkelere göç eden insanlar ortaya konutlaşma problemini çıkarmışlardır. Konutlaşma problemleri insanları gecekondulaşmaya doğru itmiştir. Gecekondu kentlerde iş merkezlerine yakın noktalarda derme çatma yapılar halinde inşa edilmiştir. Çoğunlukla bu bölgeler altyapı açısından yetersiz bölgeler olmaktadır (Kazgan, 1999).

Gecekondu aileleri yaşayış bakımından geldikleri ülkenin ve bulundukları özelliklerini bir arada taşıyan ailelerdir. Gecekondu aileleri göç ettikleri bölgelerde kırsala ait değerlerini ve alışkanlıklarını devam ettirmişlerdir. Dolayısıyla hem kent özelliklerini hem de köy özelliklerini bir arada taşıyan aile tipleri ortaya çıkmıştır. Bu aile tipleri kendi sebzesini, meyvesini yetiştirmek isterken bir yandan da kentte fabrikalarda çalışmaktadırlar (Yasa, 1970).

Ülkemizde 1950’li yıllarda gecekondu sayısı 50 bin civarındayken, 2000’li yıllardan sonra 2 milyonu aşmıştır (Keleş, 2004). 2010 yılından sonra bu sayı 4 milyonu aşmıştır (milliyet.com.tr, 2011).

2.6.4 Dış göçün kültürel etkileri

Dış göçün ortaya çıkardığı etkilerin bir kısmı kültürel boyutta ele alınabilmektedir. Göç eden bireyler geldikleri ülkelere ait kültürel özellikleri hemen terk edemezler, bu yüzden göç edilen ve göç verilen yerlerin kültürel özelliklerini uzun bir süre bir arada taşırlar. Kentlerde geniş nüfus kitleleri oluşturan ve aynı değere sahip insanlar bir süre sonra kent kültürünü de bu yönde değiştirmektedirler. Bunun sonucunda kentler zamanla başka ülkelere özgü kültürü ve değerleri taşımaktadırlar. (Oktik, 1997).

Göçün kültürel sonuçlarının doğurduğu bir diğer etki de dil problemleridir. Gittikleri ülkelerde farklı bir dille karşılaşan göçmenler kentte iletişim kurarken zorlanmaktadır. Dil problemi, göçmen çocukların eğitimleri esnasında da sorun teşkil etmektedir. Sağlıklı bir şekilde kurulamayan öğretmen-öğrenci ve öğretmen-veli iletişimleri çocuğun yeterli düzeyde eğitim alamamasına neden olmaktadır (Oktik, 1997).

2.6.5 Dış göçün diğer etkileri

Dış göç birçok nedenden kaynaklandığı için, etkilerini belli kategorilerle sınırlandırmak çok zordur. Bu yüzden göçün etkilerini ekonomik, sosyal ve kültürel olarak belirtmek imkansızdır. Bunlar dışında dış göçün etki ettiği birçok durum söz konusudur.

Çarpık kentleşme, dış göçün ortaya çıkardığı en büyük sorunların başında gelmektedir. Kentlerin dış göç nedeniyle kontrolsüz büyümesi bu bölgelere ulaşım, konut, su kanalizasyon, elektrik ve doğal gaz gibi altyapı yatırımlarının yapılmasını

zorlaştırmaktadır. Kontrolsüz ve çarpık kentleşme ile bu bölgelere yapılacak altyapıların maliyetleri de artmaktadır (Dinçer, 1997).

Dış göçün çevreye verdiği zarar göç hareketlerinin kentlerde oluşturduğu bir diğer önemli etkidir. Büyüyen kentlerin ısıtma ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılan yakıtlar, ulaşım nedeniyle araçların bıraktıkları zararlı gazlar ve kentlerde bulunan fabrikaların oluşturduğu atıklar çevreyi tehdit etmektedir. Günümüzde ısınmada ve toplu taşımacılıkta doğalgaz kullanılmaya başlanması bir miktar bu tehdidi azalmışsa da kentlerin sürekli büyümesi çevre kirliliğini kontrol edilmeyecek boyutlara ulaştırmak üzeredir (Dinçer, 1997).

2.7 Türkiye’de dış göç hareketleri

Türkiye hem göç veren hem de göç alan bir ülke konumundadır. Ayrıca, üç kıtayı birbirine bağlayan jeopolitik konumu nedeniyle diğer Avrupa ülkelerine göç edenlerin transit olarak kullandığı bir güzergah üzerindedir.

Türkiye’nin çevresinde var olan savaş durumları bu bölgelerde yaşayan insanların Türkiye’ye göç etmesine veya Türkiye’yi Avrupa göçlerinde transit bir güzergah olarak kullanmalarına neden olmuştur. 1970’li yıllardan sonra Türkiye, Irak, İran, Suriye gibi çevre ülkelerden birçok mülteci, kaçak göçmen ve kaçak işçi göç hareketlerine sahne olmuştur.

Türkiye’ye yönelik dış göç hareketleri sadece siyasal nedenlerle gerçekleşmemektedir. İş bulmak ümidiyle Türkiye’ye göç edenlerin ve emeklilikten sonra Türkiye’ye göç edenlerin sayısı bir hayli fazladır (İçduygu, 2006).

Türkiye’ye yapılan dış göç hareketlerinin nedenlerini aşağıdaki şekilde sırlamak mümkündür:

- Çevre ülkelerde var olan siyasal belirsizlik ve savaş durumları,
- Türkiye’nin jeopolitik konumundan dolayı çevre ülkelerdeki iş gücünün Türkiye’ye çalışmak amacıyla göç etmesi,
- Türkiye’nin Orta Doğu – Avrupa güzergahında kalması nedeniyle bu bölgelerdeki göç hareketlerinde bir geçiş ülkesi olarak kullanılması,
- Türkiye’deki satın alma gücünün diğer Avrupa ülkelerine kıyasla düşük olmasından dolayı Avrupa’da yaşayan emekli kesimin hayatının geri kalanını sürdürmek için Türkiye’ye yerleşmesi,

- Eğitim nedeniyle Türk Cumhuriyetleri'nden ve çevre ülkelerden Türkiye'ye gelenlerin Türkiye'de kalarak burada iş bulmaları.

Türkiye'ye yönelik dış göç hareketlerinde geçmişe gidildiğinde Osmanlı döneminde de bu topraklara yönelik göç hareketlerinin yaşandığı görülmektedir. Örneğin, Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı Devleti'ne sığınan Yahudi nüfusu ve Osmanlı Devleti'nin kaybettiği topraklardan Anadolu'ya doğru yapılan toplu göç hareketleri Anadolu'ya yönelik göç hareketlerine örnek olarak verilebilmektedir (Kirişçi, 2002). Cumhuriyet tarihinde ise, Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesi nedeniyle gerçekleştirilen toplu göçler de yakın tarihe ait göçlere örnektir.

Bunun yanında Türkiye'den Avrupa ülkelerine gerçekleştirilen toplu iş göçü hareketleri yaşanmıştır. 1970-1980'li yıllarda Almanya'ya yapılan toplu göç hareketleri ekonomik nedenlerle yapılan göç hareketleri olarak nitelendirilmektedir.

Türkiye'deki göç hareketlerini sadece dış göç hareketleri olarak ele almak imkansızdır. Türkiye iç göçün çok yoğun bir şekilde yaşandığı ülkeler arasındadır. Kırsal bölgelerden kent merkezlerine birçok nedenlerle gerçekleştirilen göçler söz konusudur.

2.7.1 6458 Sayılı kanunun göçle ilgili açıklamaları

Türk hukukunda yabancılar, hangi milletten olduğuna bakılmaksızın eşittir. 1982 Anayasası'nın 10. maddesine göre herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle ayırım gösterilmeksizin kanun önünde eşittir. Bu durum sadece Türk vatandaşları için değil aynı zamanda yabancılar için de geçerlidir. Bu açıdan bakıldığında temel hak ve özgürlükler ayırım yapılmaksızın güvence altına alınmıştır. Anayasa'da yabancıları tenzih ederek oluşturulmuş kanun sayısı sınırlıdır. Bu kanunlar da sınır dışı edilmeme ve yurda girme hakkından yoksun bırakılmama şeklindedir.

Türk hukukunda Anayasa dışında yabancılarla ilgili konuları içeren bir kanun daha bulunmaktadır. Bu kanun 6458 sayılı "Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu" olup, yabancılarla ilgili en geniş düzenlemeyi içermektedir. Bu kanuna göre yabancı, Türkiye Cumhuriyeti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişileri ifade etmektedir. Bu kişiler hem gerçek hem de tüzel kişileri kapsamaktadır.

6458 sayılı kanun statüsü ne olursa olsun tüm yabancılarla ilgili düzenlemeleri ve kanuni hükümleri bünyesinde toplamıştır. Ancak Anayasa’da yer alan yabancılarla ilgili yatırım ve taşınmaz mallar ile ilgili bazı düzenlemeler halen yürürlüktedir. Bu kapsamda da 6458 sayılı kanun uygulanırken özel hükümlerin saklı olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla 6458 sayılı kanun Anayasa’da yer alan yabancılarla ilgili diğer düzenlemeleri iptal etmemiş aksine desteklemiştir. Özel hükümlerin yanında Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler de 6458 sayılı kanunda saklı tutulmuştur. Bu açıdan bakıldığında uluslararası sözleşmelerde öncelik ilgili sözleşme olmaktadır.

6458 sayılı kanuna göre hiçbir kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı yere gönderilemez.

Yabancılarla ilişkin hükümler ve açıklamalar 6458 sayılı kanunun ikinci kısmında yer almaktadır. Yabancılarla ilgili olarak:

- Yabancıların Türkiye’ye girişleri,
- Yabancıların Türkiye’de ikameleri,
- Yabancıların Türkiye’den çıkışları,
- Vatansızlara ilişkin hükümler,
- Sınır dışı edilmeye ilişkin hükümler,
- Yabancıların çalışma hakları detayları belirtilmiştir.

2.8 Dış göç ve eğitim ilişkisi

Türkiye’ye özellikle son zamanlarda gerçekleştirilen dış göçler birçok alanda sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlar hem mevcut halkı hem de göçmenleri etkilemektedir. Dış göçün oluşturduğu altyapı, konut, sağlık, işsizlik ve eğitim gibi problemlere çözüm bulmak amacıyla hem devlet hem de yerel yönetimler çalışmalar yapmaktadır. Bu bölümde dış göçün oluşturduğu sorunlardan eğitim sorunu ele alınacaktır. Göçmenlerin artmasıyla mevcut eğitim altyapısı, derslik kapasiteleri ve öğretmen sayısı ihtiyaçları karşılayamamaktadır. Bu durum hem mevcut öğrencileri hem de göçmenleri olumsuz yönde etkilemektedir (Birinci, 2003).

2.8.1 Dış göçün mevcut eğitime, eğitim politikasına ve eğitim sistemine etkisi

Eğitimin temelinde her bireyin eğitim imkanlarından eşit bir şekilde yararlanması yatmaktadır. Sosyal bir devlet olmanın gereği de budur. Her çocuğun gelişim düzeyi farklı olduğundan bu gelişmişlik farkının eğitimle kapatılması ve her bireyin aynı seviyeye getirilmesi gerekmektedir. Eğitim esnasında başarısız öğrenciler için gerekli tedbirlerin alınarak başarısızlık altındaki nedenlerin kaldırılması eğitim sistemlerinin gereklerindendir. Cinsiyet, yaş, gelir durumu gibi faktörlere bakılmaksızın her bireyin ülkedeki eğitim sisteminden eşit bir şekilde yararlanmasının sağlanması devletin temel sorumluluğudur (Ergün, 2000).

Eğitimdeki başarı sadece eğitim kurumuna ya da devlete bağlı değildir. Eğitim süreçlerinde öğrencilerin ailelerine de büyük bir sorumluluk ve görev düşmektedir. Ailelerin çocuklarıyla kurduğu iletişim tarzı, eğitim sorunlarıyla ilgilenmesi ve eğitime bakış açıları çocuğun eğitim sürecini etkilemektedir. Ailesi tarafından eğitime önem verilmeyen çocukların başarılı olma şansı, ailesi tarafından eğitime önem verilen bireylere göre düşüktür (Ergün, 2000).

Türkiye’de meydana gelen dış göç hareketleri sonucunda göçmen çocukların aldıkları eğitimlerde başarılı olma olasılığı yukarıda sayılan faktörlerle ilişkilidir. Göçmen aileler çoğunlukla çocuklarının eğitim ihtiyacının önemini kavrayamamaktadır. Bu yüzden göçmen çocukların gerekli eğitimleri ya alamamakta ya da eksik almaktadır (Angay, 2012).

Göçmenlerin geldikleri ülkelerdeki kültürel ve dilsel farklılıklar da eğitim süreçlerinde problemlere yol açmaktadır. Türk insanların yapısına uygun olan Türk eğitim sistemi göçmen çocukların eğitim sorunlarını çözmede yetersiz kalabilmektedir. Ayrıca, Türkçe ’ye hakim olamayan göçmen çocuklarının Türkçe eğitim veren kurumlarda eğitim alması çocuğun gelişimi açısından büyük bir problem yaratmaktadır. Öğretmenleriyle düzgün iletişim kuramayan göçmen öğrencilerin eksiklikleri ve olası başarısızlıkları arkasında yatan nedenleri tespit etmek de çok güçtür (Gün, 2002).

Eğitim kurumları açısından bakılacak olursa, göç nedeniyle kontrolsüz bir şekilde artan öğrenci sayısı eğitim kurumlarının kendilerine yüklenen görevlerini yerine getirmesini engellemektedir. Ortalama 30-35 kişilik olması sınıflarda göç nedeniyle daha fazla öğrenciye eğitim sağlanması diğer öğrenciler açısından da sorun teşkil

etmektedir. Bu durum eğitim kalitesinin düşmesine ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısının artmasına neden olmaktadır. Eğitim kalitesinin düşmesi, öğrencilerin ve velilerin eğitime bakış açısını değiştirmekte ve eğitimin öneminin sorgulanmasına neden olmaktadır (Gün, 2002).

Son zamanlarda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından dersliklerin kapasitelerinin artırılması yönünde çalışma yapılmasına karşılık hala derslik mevcutları yeterli düzeyde değildir. Özellikle İstanbul gibi hem kalabalık olan hem de yoğun dış göç alan illerde bu durum daha belirgindir. Göçün yarattığı eğitim sorunlarını bertaraf etmek için devletin ve ilgili bakanlıklarının planlı çalışmalar yapması eğitim kalitesinin düşmemesi için önem arz etmektedir (Ergün, 2000).

2.8.2 Göç ve eğitim sorunları

Göçün göçmenler üzerinde ortaya çıkardığı sorunlardan birisi de eğitim sorunudur. Bu bölümde önceki bölümlerde detaylı olarak ele alınan göç olgusunun eğitimde ortaya çıkardığı sorunlar detaylı olarak ele alınacaktır. Göçün eğitim üzerinde yarattığı sorunları uyum sorunları, altyapı sorunları, ekonomik sorunlar ve iletişim sorunları olarak sınıflandırmak mümkündür.

2.8.2.1 Uyum sorunları

Dış göçün eğitim üzerinde ortaya çıkardığı en önemli sorun göçmen öğrencilerin uyum sorunudur. Dış ülkelere Türkiye'ye göç eden bireylerde görülen uyum problemleri öğrencilerin yabancılaşmasına ve bazen de diğer öğrenciler tarafından dışlanmasına neden olmaktadır (Bayhan, 1996).

Göç eden çocuklarda görülen uyum problemlerinin nedenlerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Alvarez, 1988):

- Kimlik karmaşası,
- Düşük kendine güven,
- Çift dillilikten kaynaklanan iletişim sorunları,
- Kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar.

Yapılan araştırmalar (Berry ve Sam, 1995) göç eden çocuklarda görülen uyum problemlerinin en önemli nedenlerinin kişilik çatışması, dil problemleri, kişilik algısındaki düşüklük ve başarısız olma korkusu olduğunu ortaya koymaktadır.

1985 yılında Tezcan tarafından yapılan bir araştırma göç yaşayan öğrencilerin çevresine, arkadaşlarına, okullarına ve öğretmenlerine bir süre uyum sağlayamadığını ortaya koymuştur. Yine yapılan bir başka araştırma (Uluocak, 2009) göç yaşamış çocukların en önemli problemlerinin okul başarısızlığı olduğunu ortaya koymuştur. Uluocak (2009) göç eden çocukların uyum sorunu yaşamalarının arkasındaki en önemli nedenin kendilerini yabancı görmelerinden kaynaklanan disiplinsiz davranışlar olduğunu savunmuştur. Karakuş ise (2006) yaptığı çalışmalarda göç eden öğrencilerin uyum sağlayamamasının arkasındaki en önemli nedenin göç eden öğrencinin herkesin kendisine karşıymış olduğunu düşüncesine kapılmasıyla açıklamıştır. Dış göçe maruz kalan çocukların uyum sorunları yaşadığı Nar'ın 2008 yılında yaptığı çalışmalarla da desteklenmektedir.

2.8.2.2 Altyapı sorunları

Göçün eğitimde meydana getirdiği bir diğer sorun ise eğitim hizmetlerindeki verimsizliktir. Hızlı göçler soruncunda eğitim kurumlarında meydana gelen fiziksel yetersizlikler, eğitimin ihtiyaçlara cevap verecek hale gelememesine neden olmuştur.

Dış göç ile birlikte göç bölgelerindeki dersliklerin kapasiteleri yetersiz hale gelmiştir. Sınıf mevcudunun artması öğrencilerin laboratuvar, spor alanları ve sosyal tesisler gibi imkanlardan yararlanmasını da kısıtlamıştır. Bu durum öğrencilerin eğitime bakış açısını olumsuz etkileyerek eğitimin kalitesini düşürmektedir (Adaman ve Keyder, 2005).

Dış göç alan bölgelerde okul sayılarının yetersizliği mevcut okullara öğrenci yığılmasına neden olmuştur. Bu durum, dış göç alan bölgelerde eğitimin sabahçı ve öğlenci olarak ikili eğitime dönüşmesine yol açmıştır. İkili eğitim ile ders süreleri kısalmış ve öğretmenler daha fazla öğrenci ile ilgilenmek zorunda kalmıştır. Ayrıca öğrenciler okulun laboratuvar, spor tesisi gibi diğer olanaklarından daha az yararlanmaya başlamıştır (Tezcan, 1998).

2007 yılında Çuhadar ve Sarı'nın yaptığı çalışmalar yukarıda sayılan problemleri desteklemektedir. Çuhadar ve Sarı (2007) yaptıkları çalışma ile göç alan bölgelerdeki okullarda eğitim hizmetlerinin aksadığını ve bu okulların fiziksel kapasitelerinin yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Yapılan bu araştırma göç ile gelen insanların yaşadığı bölgelerdeki okulların mevcut yerli halk tarafından çoğunlukla istenmeyerek tercih edilen okullar arasında olduğunu da ortaya koymuştur. Dış göç

ile okulların oyun alanları, öğretmenleri ve okul personeli eksik kalmaktave bu durumda disiplin sorunlarına yol açmaktadır (Karakuş, 2006).

2.8.2.3 Ekonomik sorunlar

Göç eden nüfusta görülen ekonomik problemler nedeniyle ortaya çıkan yoksulluk durumu eğitimi de etkilemektedir. Maddi olanakları yetersiz göçmenler çoğunlukla çocuklarına gereken eğitim hizmetini sağlayamamaktadır. Ayrıca gelir elde etmek zorunda olan göçmen ailelerde çocukların çalışması sıklıkla görülen bir durumdur (Açıkalın, 1996).

Göç eden ailelerin çocuklarında görülen ekonomi kaynaklı eğitimsel problemleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Angay, 2012):

- Göç eden ailelerdeki işsizlik,
- Ailelerin çocukların okul ihtiyaçlarını karşılayamaması,
- Kalabalık aile yapısının yarattığı hane bireyi başına düşen düşük gelir,
- Maddi olanaksızlıklar nedeniyle çocuğun eğitimsel açığının kapatılması için ek ders ve kurs almasının mümkün olmaması,
- Ailelerin düşük gelir sahibi olması nedeniyle çocukların maruz kaldığı kötü yaşam koşullarının yol açtığı okula devam problemi.

Göktürk (1996) göç edenler üzerinde yaptığı çalışmalar sonucunda göç edenlerin yüzde 95'inin yoksulluk sınırının altında yaşadığını tespit etmiştir. Göç eden çocukların ilkokul eğitimi alma oranı yüzde 47 iken, orta öğretimde bu oran % 14'e, yükseköğretimde ise yüzde 4'e düşmektedir. Bayraktar ise (1999) dış göçün eğitimde neden olduğu sorunların en önemli nedeninin ekonomik sorunlar nedeniyle ailelerin çocuklarına uygun ders çalışma koşullarını sağlayamamaları olduğunu savunmuştur.

Göç ekonomik açıdan ele alındığında milli eğitim açısından önemli bir sorun olarak karşıya çıkmaktadır. Göç eden aileler çocuklarının ekonomik gelir elde etmesini, eğitim almalarına tercih etmektedir. Yetiştikleri ortamlar nedeniyle eğitim almamış ebeveynlerin eğitime yeterince önem vermemeleri çocuklarının eğitim almasını bir zaman kaybı olarak nitelendirmektedir (Aslan, 2001).

2.8.2.4 Dil ve iletişim sorunları

Farklı ülkelerden Türkiye'ye göç edenlerde eğitim açısından ortaya çıkan bir başka sorun öğrencilerin yaşadığı dil ve iletişim sorunlarıdır. Göç eden ailelerin okul çağındaki çocuklarının kullandıkları dil ile öğretmenlerinin kullandığı dilin farklı olması öğretmen-öğrenci ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulamamasına yol açmaktadır. Göç eden öğrenciler arkadaşlarıyla dil sorunlarından ötürü iletişim kuramadıklarından ötürü kendini dışlanmış hissetmektedir. Bu durum beraberinde başarısızlığı ve psikolojik sorunları tetiklemektedir (Ceyhan, 2012).

Yapılan araştırmalara göre (Altunya, 2003) okul çağına gelmiş çocukların ana dilini bir kenara bırakıp tamamen baştan başka bir dil öğrenmeleri zordur ve çocuklar açısından büyük sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Dil farkından ötürü akranlarıyla iletişim kuramayan çocuklar kendilerini soyutlayabilmekte ve psikolojik bir bunalıma girebilmektedirler. Kendini arkadaşlarına ifade edemeyen çocukların kendini ifade edebileceği başka alanlara yönelerek şiddet, çatışma ve disiplinsizlik sergileyebilmektedir (Angay, 2012).

2.8.3 Dış göçle gelen öğrencilerin yaşadıkları uyum sorunları

Başka ülkelere göç eden öğrencilerin karşılaştığı sorunlar arasında uyum sorunu en önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Öğrenciler kültürel, sosyal, iletişimsel nedenlerle uyum sağlayamadığı okullarından kendilerini dışlanmış hissederek uzaklaştırmaktadırlar. Bu yüzden dış göçle gelen öğrencilerinin uyum problemlerinin giderilmesi önem arz etmektedir. Bu bölümde dış göçle gelen öğrencilerin yaşadıkları uyum sorunları sosyal, kültürel ve eğitimsel açıdan ele alınmıştır.

2.8.4 Uyum kavramı

Uyum temel olarak bireyin kendisi ve çevresiyle başarılı ilişkiler kurarak, bu ilişkileri sürdürebilmesi olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer, 1996; aktaran Avcı, 2006). Bu tanıma göre, uyum bireyin sadece dış çevresiyle başarılı iletişim kurmasına bağlı olan bir süreç değildir, aynı zamanda bireyin kendisine yönelik yaşantısıyla başarılı bir iletişim kurması olarak nitelendirilmektedir. Her bireyin kendine ait psikolojik, biyolojik ve toplumsal yaşamı vardır. Bireyin bu psikolojik, biyolojik ve toplumsal yaşamı arasındaki iletişimi uyum olarak ele alınmaktadır.

Bir başka tanıma göre uyum, bireyin çevresine uygun olarak davranmasını ifade etmektedir (Selimhocaoglu, 2009).

Napoli ve diğeri (1996) uyumu insanın kendisinden, tanıdıklarından ya da çevresinden doğan taleplere verdikleri tepkiler olarak tanımlamıştır.

Uyum, bireyin sahip oldukları özelliklere ve çevresindeki uyarılara karşı tepki verebilmesidir (İklim, 1997). Bu tanıma göre uyumun iki boyutu vardır. Bu iki boyut bireyin sahip olduğu biyolojik özelliklerine tepki vermesi olarak nitelendirilen biyolojik uyum ve çevresine karşı tepki vermesi olarak nitelendirilen sosyal uyum şeklindedir. Biyolojik uyum, bireyin kendi bünyesindeki değişiklikleri algılayıp buna göre davranış gerçekleştirmesidir. Biyolojik uyuma en iyi örnek bireyin davranışları ile cinsiyeti arasındaki uyum verilebilmektedir. Sosyal uyum ise, çevresindeki insanların kendisinden beklentilere ters düşmeyecek tutum ve davranışlar sergilemesidir. Biyolojik uyum ve sosyal uyum bir araya gelerek uyumu oluşturmaktadır (Erbaş ve diğerleri, 2005).

Tutkun, uyumun bireyin kendisi ve çevresiyle sağlıklı iletişim kurabilmesi için gerekli olduğunu savunmuştur. Uyumlu bir birey, araştıran, çevresinden bilgi toplayabilen, duygularını açıkça ifade edebilen, sorunlarını kabul ederek gerektiğinde çevresinden yardım isteyebilen ve stresleriyle baş edebilen bireylerdir (Tutkun,2006).

Başaran'a göre uyumun üç ögesi bulunmaktadır. Bu üç ögenin iyi bir şekilde bir araya gelmesi iyi bir uyum ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan birincisi bireyin kendi problemlerinin çözümünü seçmesinde gerçekçi bilgiler kullanması, ikincisi çözemediği problemlerle bir savaşı kabullenme ve üçüncüsü ise kendini kabullenme olarak da nitelendirilebilecek olan kendine güven ögesidir (Başaran, 1994; aktaran Avcı, 2006).

Bireyin uyumlu olması, planladığı amaca yönelik çabalarda bulunarak tüm gücünü bu amaca ulaşmak için kullanabilmesi olarak ifade edilmektedir.

Uyum, insanın doğmasıyla başlayan ve günlük hayatta insanların karşı karşıya kaldığı bir süreçtir. Uyum, insanın bir ihtiyaç isteğini ifade etmesiyle başlar ve bu ihtiyaca yönelik talebin insanın dengesini bozmasıyla devam eder. Bu bozulan denge uyum sağlama sayesinde ihtiyaç giderilene kadar bir süre görmezden gelinebilir.

Ancak insanın her denge bozukluğuna uyum sağlayamayacağı ya da kısıtlı sağlayabileceği gerçeğinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Gençöz, 1998).

Uyumsuz çocukların duygusal bozuklukları nedeniyle saldırgan davranan ve suça meyilli olduklarını savunan (Selimhocaoğlu, 2009) ise, bireyin davranışlarının çevresindeki değişen koşullara uyum sağlayarak bir denge oluşturmaya yönelik olduğunu savunmaktadır. Çocukların gelişim dönemlerinde yaşadığı uyum sorunları aslında çocuğunun yaşadığı çevreden gelen olumsuz etkilere ve doğal zorluklara bir tepki verememesinin sonucudur (Yavuzer, 1999).

Uyum sorunlarını ortaya çıkaran birçok etken söz konusudur. Bu etkenler (Selimhocaoğlu, 2009) :

- Bireyin yaşadığı ailedeki aile içi ilişkilerin ve iletişiminin bozuk oluşu,
- Anne babanın çocuğa ilgisizliği ya da aşırı ilgisi,
- Anne babanın boşanmış olması veya aile içi geçimsizliğin yüksek olması,
- Aile bireylerinin alkol, uyuşturucu kullanması,
- Çocuğa yönelik aşırı baskıcı bir disiplin uygulanması ve çocuğun gereksiz yere aşırı cezalandırılması,
- Ailenin ekonomik sıkıntı içerisinde olması,
- Çocuğun kötü bir arkadaş çevresine sahip olması,
- Aşırı toplumsal baskı ve bu baskı sonucunda bireydeki özgürlüklerin kısıtlanması,
- Çocuğun gelecekte beklenenlerinin olmayışı şeklindedir.

Yaşanılan uyum sorunların boyutunu ve derecesini etkileyen en önemli etken göç eden yabancı öğrencinin arkadaş çevresi ve bu arkadaş çevresiyle kurduğu ilişkilerin boyutudur. Göç eden öğrencilerin genellikle aynı milletten öğrencilerle arkadaşlık yapmayı seçmesi, bu öğrencilerin diğer öğrencilerle uyumunu zorlaştırmaktadır. Kendi aralarında kendi dillerini konuştukları için göç ettikleri ülkenin dilini öğrenme süreçleri de uzamaktadır (Pirliyev, 2010).

2.8.5 Uyum teorileri

Uyum kavramını teorik açıdan ele alan birçok yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar uyumu kendi bakış açılarıyla ele alarak açıklarlar. Bu yaklaşımlar psikanaliz yaklaşımı, öğrenme yaklaşımı ve hümanist (insancıl) yaklaşım

şeklindedir. Psikanaliz yaklaşımı insanın bilinçaltına odaklanarak uyumu insanın dürtülerinin bir dışavurumu olarak açıklamaktadır. Öğrenme yaklaşımı ise, uyumun çevreden gelen uyarıcılara tepki vererek bireyin çevreyi öğrenmesine yardımcı olduğunu savunmaktadır. İnsancıl yaklaşım ise bireyin kendi davranışlarını denetleyebilen biri olduğunu savunarak uyumu kendini gerçekleştirmek için çevreye verdiği tepkiler olarak nitelendirmektedir (Sağınç, 2011).

2.8.5.1 Psikanaliz yaklaşımı

Psikanaliz yaklaşım, dürtülerimizin birçoğunun cinsiyet tarafından yönlendirildiğine inanan Sigmund Freud tarafından geliştirilmiştir. Bu düşünce okulundaki psikologlar, bilinçsiz sürüşlerin ve erken çocukluktan gelen deneyimin davranışlarınızda kök saldığına inanmaktadırlar ve toplumsal kısıtlamalar bu dürtülere konduğunda çatışma ortaya çıkmaktadır (RathusveNevid, 1986).

20 yüzyılın başlarında genişleme ve yayılma alanı bulan kuram psikolojik bir danışma yöntemi yoktur. Psikroterapi ile bağlantılı olarak çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu kavram özellikle bir “Kişilik aygıtı” kavramı geliştirmiştir. Kişilik gelişimin çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına ve bu sürecin nasıl geçirildiği ile ilgili olduğunu vurgulamıştır (Necla Tuzcuoğlu, 1995).

Psikanaliz teori, Freud'un 1939'da ölümünden çok sonra, 1960'lardan sonraki psikolojik muamelelerle ilgili eleştirel söylem akışının bir parçası olarak yirminci yüzyılın son üçünde tam olarak ön plana çıkmıştır.

Freud beyni ve fizyolojik çalışmalarını analizini durdurmuş ve zihni oluşturan zihni ve ilgili psikolojik nitelikleri ve serbest birliktelik ve aktarım olgusunu kullanarak yapılan muameleye odaklanmıştır. Çalışması, yetişkinlerin zihinsel işlevlerini etkileyebilecek çocukluk olaylarının tanınmasını vurgulamıştır(RathusveNevid, 1986).

Freud tarafından ortaya atılan bu kuram bir kişilik kuramıdır. Freud daha sonra Topografik kişilik kuramına farklı bir boyut getirerek kişiliği “id”, “ego” ve “superego” dan oluşan bir yapı içinde incelenmiştir (Necla Tuzcuoğlu, 1995).

Benlik, gerçeklik ilkesi tarafından yönlendirilir. Ego hem kimliğini hem de üstünlüğü dengelemek için çalışır. Bunları dengelemek için, kimlik denetiminin en gerçekçi yollarla gerçekleştirilmesi çalışır.

Süperego ise ahlak ilkesiyle yönlendirilir. Yüksek düşünce ve eylem ahlakıyla bağlantılı olarak hareket eder. İçgüdüsel olarak kimlik gibi davranmak yerine, süperego sosyal olarak kabul edilebilir yollarla davranmaya çalışır. Ahlak bilgisini kullanır, yanlış ve doğru duyguları değerlendirir ve sosyal açıdan kabul edilebilir davranışı teşvik etmek için suçluluk kullanır (Rathus ve Nevid, 1986).

2.8.5.2 Öğrenme yaklaşımı

Davranışçı psikologlar, dış çevresel uyarıcıların davranışınızı etkilediğine ve belirli bir şekilde eğitilmeniz için eğitilebileceğine inanmaktadır. B.F Skinner gibi davranışçılar özgür iradeye inanmazlar. Buna göre insanlar takdir ve cezalandırma sistemi yoluyla öğrenirler. Dolayısıyla uyum sağlamanın arkasında da bir öğrenme söz konusudur (Rathus ve Nevid, 1986).

İnsan davranışı öğrenilir, bu nedenle tüm davranışlar önceden öğrenilemez ve yerine zamanla öğrenilir. Davranışçılık öncelikle insan davranışının gözlemlenebilir ve ölçülebilir yönleriyle ilgilidir. Davranışçılık, uyumu ve gelişimi çocukların nispeten pasif bir rol oynadığı sürekli bir süreç olarak görür. Aynı zamanda hem klinik hem de eğitim de dahil olmak üzere çeşitli ortamlarda kullanılan genel bir yaklaşımdır

Davranışçılar, gerçek olan yalnızca gördüğümüz ve gözlemleyebileceğimiz şeyleri varsayar. Zihni, kimliğini veya bilinçaltını göremeyiz, ancak insanların nasıl davrandıklarını, tepki verdiklerini ve davranışlarını görebiliriz. Davranışlardan zihin ve beyin hakkında çıkarımlar yapabiliriz, ancak bu durum soruşturmanın ana odağı değildir. Aynı şekilde, davranışçılar anormal davranışın nedenlerini anlamak için akıl veya beyne bakmazlar (Rathus ve Nevid, 1986).

2.8.5 Hümanist yaklaşım

Hümanist psikologlar, insanların iyi olduğuna ve tam potansiyelini gerçekleştirme konusunda motive olduğuna inanmaktadırlar. Bu yaklaşım, insanların ihtiyaçlarını ve hedeflerini gerçekleştirerek kendisi hakkında nasıl iyi hissettiğine odaklanmaktadır.

Davranışsal yaklaşımın aksine, hümanist yaklaşım bireysel yetkilendirme üzerinde çalışır. Bu yaklaşıma göre tüm seçimler hayatı iyileştirmeye çalışmaktan doğmaktadır(Rathus ve Nevid, 1986).

2.8.6 Uyumlu etkileyen faktörler

Bireylerin uyumlarını etkileyen birçok faktör söz konusudur. Bu faktörler doğrudan ya da dolaylı olarak bireyin çevresiyle bağlantılıdır. Bireyin aile yapısı, arkadaş çevresi, okul çevresi ve televizyon bireyin uyumunu etkileyen etkenlerin en önemlileridir (Avcı, 2006).

2.8.6.1 Aile yapısı

Aile, insan ilişkilerinin sergilendiği ilk ortamdır. Birey, bu ortamda insan ilişkilerini bütün yönleriyle gözlemler ve benimser. İnsan ilişkilerini temel öğeleri ve insan ilişkilerindeki sergilenecek tutum ve davranışlar birey tarafından ilk önce aile ortamında öğrenilir (Yörükoğlu, 1984).

Aile içerisinde anne ve babanın uyumlu anlaştığı, kavga ve anlaşmazlıkların olmadığı bir ortamda yetişen çocuklar uyumlu bir yapıya sahipken, gergin bir ortamda yetişen çocuklar tedirgin ve uyumsuz bir yapı sergilemektedir (Yörükoğlu, 1984).

Anne ve babanın çocuklarıyla kurduğu ilişki de bireyin topluma uyumunu etkileyen unsurlardandır. Çocuklarıyla sağlıklı ve uyumlu iletişim kurabilen ve çocuklarının sorunlarıyla ilgilenen ebeveynler çocuğun kendine duyduğu güveni olumlu etkilemektedir. Buna karşılık çocuklarıyla iletişim kurmayan, çocuklarına ait sorunları görmezden gelen ebeveynler çocuğun cesaretsiz olmasına neden olmaktadır. Bu durumda çocuk çevresiyle uyumlu ilişki kurarken zorlanmaktadır. Çevresiyle ilişki kurmakta zorlanan çocuklar ise arkadaş çevrelerince dışlanarak toplum tarafından benimsenmeyen davranışları sergileyen gruplara ve çetelere yönelmektedir (Avcı, 2006).

Ailenin bir arada olması da çocuğun uyum sürecini etkilemektedir. Anne ve babası ayrılmış çocukların çevresiyle ilişki kurmakta zorlandığı yapılan çalışmalarla kanıtlanmıştır (Tezcan, 1991). Boşanma sürecinde ortaya çıkan gerilimler çocuğun içe kapanmasına yol açmakta ve çocuğun kendisini suçlu hissetmesine neden olabilmektedir.

Anne veya babanın vefatı da bireyin toplumsal uyumunu etkileyen bir diğer unsurdur. Annenin veya babanın vefatının çocuklarda saldırganlık hırçınlık,

başarısızlık ve kendine güvensizlik gibi problemlere yol açtığı ve bireyin gelişimini olumsuz etkilediği Biller'in (1970) yaptığı çalışmalarla desteklenmiştir.

2.8.6.2 Arkadaş çevresi

Bireyin ailesi ve yakın akrabaları kendisiyle arkadaşça iletişim kurabilmesine rağmen gerçek anlamda bir arkadaş ilişkisi kuramaz çünkü ebeveynlerle çocuk arasındaki ilişki otorite ve saygıya dayalıdır. Bireyin arkadaş çevresiyle kurduğu ilişkide ise otorite söz konusu değildir. Bu yüzden tüm bireylerin kendi yaşlılarıyla arkadaşlık ilişkileri kurmaları olağandır (Hortaçsu, 1997).

Birey gelişim süreci içerisinde zamanla arkadaş çevresiyle daha fazla zaman geçirmeye başlar. Yaşadığı sorunları, sevinçleri, duygu ve düşüncelerini öncelikle bu çevresiyle paylaşmak isterler. Bunun en önemli nedeni çocuğun ailesinin müdahalesinden ve kendisine yönelik eleştirilerinden kurtulmak istemesidir. Bu süreçte çocuk ailesi tarafından sürekli eleştirildiğini ve hayatına müdahale edildiğini düşünür (Avcı, 2006). Çocuğun arkadaşlığı ilk dönemlerinde kendi cinsiyetiyleken ilerleyen zamanlarda çocuk karşı cinsle de arkadaşlık ilişkileri kurmaya başlar (Hortaçsu, 1997; aktaran Avcı, 2006).

Arkadaş grubu çocuğun arkadaşlarıyla konuları özgürce tartışabilmesine, kendini güvenmesine, cesaret duygusunun gelişmesine ve insanlarla işbirliği yapmasını öğrenmesine neden olarak bireyin sosyalleşerek topluma uyum sağlamasına yardımcı olur. Çocuğun hangi arkadaş çevresine uyum sağlayacağı aile yaşantısıyla doğrudan alakalıdır. Çocuklarına önem vermeyen ve sorunlarıyla ilgilenmeyen aileler çocuklarının olumsuz alışkanlıklar kazanmış arkadaş gruplarına doğru kaymasına sebebiyet verebilirler. Kendini bu arkadaş gruplarında ispatladığına inanan çocuklar, bu arkadaş gruplarında kötü alışkanlıklar edinebilirler (Tezcan, 1991).

Yukarıda sayılan nedenlerden ötürü bireyin arkadaş çevresini düzgün bir şekilde seçerek uyum sağlaması gerekmektedir. Arkadaş ortamının seçiminde ailenin uyguladığı iletişimin boyutu önemlidir. Ailesiyle sağlıklı ilişkileri olan bireyler, çevreleriyle daha sağlıklı uyum kurabileceklerdir (Yörükoğlu, 1998; aktaran Avcı, 2006).

2.8.6.3 Okul çevresi

Okul çocukların gelişimi için gerekli olan ve çocukların çevresiyle ilişkilerini geliştirip, yeni bir şeyler öğrendiği alanlardır. Diğer bir ifadeyle okul, çocukların aileden sonra karşı karşıya kaldığı ilk çevredir (Kulaksızoğlu, 1962; aktaran Avcı, 2006).ise (182) okulu, eğitim faaliyetlerinin planlı bir şekilde belli bir yerde, belli bir sistem içerisinde ve geniş bir çevreye hitap edecek şekilde yürütüldüğü kuruluşlardır.

Okul bireylerin hem yeni bir şey öğrendiği ve topluma uyum sağlayarak sosyalleştiği ortamlardır. Çocuklar okullarda topluma ait duygu, düşünce ve değer yargılarını öğrenerek toplumun kendisinden beklediği gibi hareket etmektedirler. Bu açıdan bakıldığında okulun çocukların topluma uyum sağlaması üzerinde bir etkisi olduğu görülmektedir (Avcı, 2006).

Okulun çocuğun yeteneklerini ortaya çıkarma, topluma ait gelenek ve değer yargılarını benimsetme ve çevre oluşturma olmak üzere üç temel işlevi söz konusudur (Dewey, 1996; aktaran Avcı, 2006). Çocuklar okulda öğrendikleri bilgilerle topluma ait değer yargılarını benimserken bir yandan da arkadaş çevresini oluşturmaktadır. Okul sadece çocukların eğitim aldığı bir kurum değil, çocuklara sosyalleşmeyi öğreten toplumsal bir birimdir (Avcı, 2006).

Çocukların topluma uyum sağlaması konusunda öğretmenlere de büyük görev düşmektedir. Anlayışlı, soğukkanlı, eşit ve disiplinli öğretmenler, çocukların uyum sürecini atlatmada daha etkilidirler. Öğretmenlerin, çocuklar arasındaki farklılıkları iyi sezmesi ve bunu göze alarak çocuklarla iletişim kurması gerekmektedir. Bu sayede öğretmenler, çocukların sosyalleşmelerini sağlayarak çocukların kendilerine olan güvenlerini geliştirirler (Varış, 1998).

Diğer bir yandan okullarda fırsat eşitsizliği, kalabalık sınıflar, öğretmenlerin yetersiz oluşu, ders materyallerin eksikliği, öğrencinin ailesinin ekonomik durumlarının yetersizliği gibi birçok durum, çocukların okullara uyum sağlayamamasına neden olmaktadır. Bunun yanında yoğun ders programları çocukların kendilerine zaman ayırmasını engelleyerek sosyalleşme süreçlerini yavaşlatmaktadırlar. Okula uyum sağlayamayan çocuk, hızla okuldan uzaklaşmakta ve kendine yeni çevreler edinme arayışına girmektedir (Yörükoğlu, 1998; aktaran Avcı, 2006).

2.8.7 Uyum türleri

Uyum genel bir kavram olmasına karşılık kültürel, sosyal ve eğitimsel açıdan incelenebilmektedir (Pirliyeve, 2010). İlerleyen bölümlerde uyum kavramı kültürel uyum, sosyal uyum ve eğitim uyumu olarak ele alınıp, incelenecektir.

2.8.7.1 Kültürel uyum

Haberleşme ve ulaşım imkanlarının gelişmesi ve ucuzlaması, ekonomik iyileşmeler, sosyal ve kültürel gelişmeler gibi nedenler farklı kültürdeki insanların birbirleriyle temas kurmalarını sağlamıştır. İnsanlar ekonomi, sağlık, eğitim, güvenlik gibi farklı amaçlarla farklı ülkelerde yaşamayı tercih etmeye başlamışlardır. Bu milletlerarası hareketlilik insanların başka bir kültüre uyum sağlama problemlerini de beraberinde getirmiştir (Gülner ve Balci, 2010).

Yabancı bir kültüre nasıl uyum sağlanması gerektiğini açıklayan bazı modeller geliştirilmiştir. Lysgaard tarafından yapılan çalışmalar, farklı bir kültürde yaşayan bireylerin uyum sürecinin farklılıklar gösterdiği açıklamış ve bu zaman sürecini anlatan bir U-Eğrisi geliştirmiştir. Bu görüşe göre, yabancı öğrencilerin farklı ülkelerdeki kültüre uyum aşamaları şu şekildedir (Pirliyeve, 2010):

- İlk aşamada öğrenciler gittikleri ülkelerdeki kültürel uyum tecrübelerini pozitif görmekte, başarılı ve rahat olduklarını belirtmektedirler. Yeni bir kültürde bulunmak bu aşamada insanlara heyecanlı ve ilginç gelmektedir. Bu aşama ilk 6 aylık süreci kapsamaktadır.
- İkinci aşamada ise 6-18 aylık süreci kapsamaktadır. Bu aşamada öğrenciler kendilerini uyumsuz, mutsuz ve yalnız hissetmektedirler. Kültürel uyum, dil yetersizliği, maddi problemler bu süreçte uyumu zorlaştırmakta ve bireyin belli bir takım çabalar göstermesine neden olmaktadır. Yine bu süreçte diğer insanlarla iletişim kurmada uyumsuzluklar göze çarpmaktadır.
- Üçüncü ve son aşamada ise bireyler ilk aşamadaki duruma geri dönerler. Başarılı, rahat ve uyumlu olduklarını düşünerek hareket ederler. Bu süreç bireyin yurtdışında kaldığı 18. aydan sonra başlamaktadır.

Kültürel uyumun bir diğer boyutu da kültürel şok olarak karşıya çıkmaktadır. Kültürel şok, insanların yabancı bir ülkeye gittiklerinde o ülkenin yaşam tarzı, davranış biçimi ve yaşayış tarzını gördüklerinde geçirdikleri kısa süreli şok

durumunu ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle kültürel şok, yeni karşılaşılan kültürde insanların ne yapacağını bilememesi olarak nitelendirilmektedir (Pedersen, 1991; aktaran Pirliye, 2010).

Tutkun (2006) tarafından yapılan çalışmalarda yabancı uyruklu öğrencilerin başka kültürle uyum sağlama süreçleri araştırılmıştır. Yabancı uyruklu öğrencilerin farklı bir kültüre uyum sağlama süreci de yukarıda sayılan kültürel uyum ve kültürel şok çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Farklı kültüre mensup öğrenciler göç, değişim, ekonomik vb. amaçlarla başka ülkelere eğitime geldiklerinde karşılaştıkları belli bir takım kültürel uyum problemleri söz konusudur. Bu kültürel uyum problemlerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Tutkun, 2006; aktaran Pirliye, 2010):

- İlk aşamada başka ülke kültürü yabancı öğrencilere farklı ve ilginç gelmektedir. Bu süreçte öğrenci yeni çevresini tanımakta ve keşfetmektedir. Bu tanıma süreci kendisine eğlenceli gelmektedir.
- İkinci aşamada yabancı öğrenci bu farklı kültüre adapte olmak için uğraşması gerektiğinin farkına varır. Bunu adaptasyon aşamasında stresli bir süreç kendisini bekler. Yabancı öğrenci bazı yiyecekleri ve diğer bazı ihtiyaçlarını gittiği ülkede bulamayabilir. Bu süreçte hayal kırıklığına uğrayarak kendini toplumdan dışlanmış hissetmektedir.
- Üçüncü aşamada yabancı öğrenci gittiği ülkenin kültürünü daha detaylı tanıma fırsatı buldukça kendisini daha fazla rahat hissetmeye başlar. Bu kültür kendisine daha anlamlı gelir. Gittiği ülkeye ve bu ülkenin vatandaşlarına yönelik güveni artar.
- Dördüncü aşamada başka bir ülkedeki yabancı öğrenci kendi kültürü ve gittiği ülke kültürü arasında kolaylıkla hareket edebilmektedir. Öğrencide kültür karmaşası sona ermekte, kendi kültürü ve gittiği ülke kültürü arasındaki farkları ayırt edebilmektedir.
- Beşinci aşamada yabancı öğrenci gittiği ülkenin kültürünü benimsemekte ve ona katılmaktadır. Bu aşamada öğrencinin, diğer öğrencilerle arasındaki uyum sorunu sona ermiştir.

Tutkun'un savunduğu yabancı öğrencilerin kültürel uyum süreci her öğrenci için aynı süreçte sürmemektedir. Bu süreçlerin uzun ya da kısa sürmesi öğrencilerin

kültürünün Türk kültürüne yakınlığına, öğrencileri Türkiye’de kalış sürelerine, öğrencilerin kişiliklerine göre değişmektedir (Tutkun, 2006; aktaran Pirliyeve, 2010).

Yabancı öğrencilerin farklı bir kültüre uyum sağlamalarını etkileyen en önemli özelliklerden birisi öğrencilerin demografik özellikleridir. Öğrencilerin yaşı, cinsiyeti ve medeni durumu kültürel uyumuna etki etmektedir.

Yaş:Yapılan araştırmalar kültürel uyum sürecinde yaşı önemli bir kıstas olduğunu ortaya koymaktadır. Yaşça daha büyük olanların gençlere göre farklı bir kültüre daha kolay uyum sağladığı Konyu ve Fogel (1993) tarafından yapılan çalışmalarla keşfedilmiştir. Uyum sağlamanın arkasındaki bu kolaylık yaşça büyük kimselerin karşılaştıkları problemlere daha olgunlukla yaklaşabilmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Cinsiyet:Kültürel uyum açısından önemli olan tek faktör yaş değildir. Öğrencinin cinsiyetinin de kültürel uyum sürecine etkisi bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar kültürel uyumun erkeklerde daha kolay olduğunu ve erkeklerin kadınlara oranla başka kültürlere daha kolay uyum sağladığını göstermektedir. Bunun en önemli nedeni kültürel farklılıklardan ötürü depresyon yaşama olasılığının kadınlarda daha fazla görülmesidir. Bu yüzden erkek öğrenciler genellikle dil ile ilgili problemlerle karşılaşırken, kız öğrenciler duygusal ve psikolojik sorunlarla karşılaşmaktadır (Sümer, 2009).

Medeni Durum:Öğrencilerin medeni durumları da öğrencilerin kültürel uyumunu etkilemektedir. Yapılan araştırmalar evli bireylerin farklı kültürlere bekarlara göre daha zor uyum sağladığını ortaya çıkarmıştır. Evli bireyler, ailelerine de zaman ayırmasından dolayı yeni kültüre uyum sağlama konusunda yeterince başarılı olamamaktadırlar (Huntley, 1993; aktaran Pirliyeve, 2010).

2.8.7.2 Sosyal uyum

Uyumun bir diğer ele alınış şekli sosyal açıdandır. Sosyal uyum bireyin sosyalleşerek çevresine uyum sağlaması şeklinde ifade edilmektedir. Göç edenler açısından ise göç eden bireylerin göç ettiği ülkenin sosyal yapısına uyum sağlamasıdır.

Sosyalleşme birey ile toplum arasında oluşan bir etkileşim sürecidir. Sosyalleşme bireyin, toplumsal yaşama katılma yönünü ve bu yönün düzeyini belirler (Cılga, 1989). Sosyalleşme tanım olarak bireyin içerisinde yaşadığı çevrenin inanç, değer ve

davranış kalıplarını öğrenerek bunlara uygun hareket etme sürecidir (İmamoğlu, 1991).

Sosyalleşme ile birey toplumun kültürel değerlerini benimser, toplumun kendisinden beklediği davranış kalıplarına uygun şekilde hareket eder. Sosyalleşmeyi bir süreç olarak ele alan Gökçe'ye göre (1984) sosyalleşme bireyin toplumunun tüm alışkanlık, değer ve inanışlarını öğrenme ve öğrendiklerini uygulama sürecidir. Bir diğer tanıma göre ise sosyalleşme bireyin aynı toplum içerisinde yaşadığı diğer insanlar gibi davranma süreci olarak ifade edilmektedir (Cüceloğlu, 2010).

Toplumsallaşma sonucu birey çevresiyle daha doğru ilişkiler kurmakta ve topluma uyum sağlamaktadır. Kendisiyle aynı kültür içerisinde yaşayan diğer insanlar gibi davranmaya başlayarak kendisini toplumun bir parçası olarak görür. Bu sayede toplumsal olgunluk düzeyine erişir (Köknel, 1989).

Birey, sosyal hayatında aile, okul, iş, arkadaşlık çevreleriyle ilişkiler içerisinde bulunmaktadır. Her bir kurumun kendine özgü değer ve inançları olduğundan her bir kurumla kurulan ilişkiler neticesinde sosyalleşme düzeyi farklıdır. Bireyin aile, okul, iş ve arkadaşlık çevresi sosyalleşerek kültürel gelişimini tamamlayabileceği alanlardır. Bu kapsamda birey bu çevreleriyle etkileşime girerek sosyalleşmekte ve sosyal bir uyum sürecine girmektedir (Sağınç, 2011).

Sosyal uyum kavramındaki belirsizlikler nedeniyle net ve genel bir tanım yapmak akademik çerçevelerde mümkün olmamıştır. Bu yüzden araştırmacıların yaptıkları çalışmalara istinaden ortaya çıkardıkları tanımlar mevcuttur (Sezgin ve Yolcu, 2016). Sosyal uyum, bireyin çevresiyle arkadaşlık kurması, sosyal aktivitelere katılımı ve çevresiyle ilişkilerini etkili bir şekilde yönetmesi olarak değerlendirilmektedir(Sağınç, 2011). Bir başka tanıma göre de sosyal uyum ortak değerler, sosyal düzen, sosyal dayanışma, sosyal aidiyet ve kimlikten oluşan bir süreçtir (Beauvais ve Jansen, 2002; aktaran Sezgin ve Yolcu, 2016). Baker ve Sirky ise (1984) sosyal uyumu bireyin sosyal aktivitelerde ve diğer insanlarla ilişkilerinde başarılı olabilmesi ve sosyal çevresinden haz duyması olarak tanımlamıştır (Aktaran, Bayrak, 2012).

2.8.7.3 Eğitim uyumu

Eğitim çocukların gelişim süreci açısından kritik bir öneme sahiptir. Özellikle ilkokul çağı çocukların yaşamları boyunca kullanacağı bilgi ve birikimlerin temelini oluşturan süreçtir (Temur ve diğerleri, 2012). Çocuklar yeni arkadaşları, öğretmeni ve çevresiyle ilkokul sürecinde tanışmakta ve etkileşim kurmaktadır. Bu açıdan öğrenci için ilkokul süreci yeni bir sosyal çevredir. Öğrencinin bu sosyal çevrede etkileşim kurması, eğitim ile de becerilerini geliştirip kendilerine ve insanlığa yararlı olmalarının önündeki engeller kaldırılmaktadır (Yavuzer, 2009). Eğitimin bütün bu amaçlarını sağlayabilmesinin en önemli koşulu çocuğun sosyal ve duygusal açıdan eğitim sürecine uyum sağlayabilmesidir.

Çocuğun eğitim sürecine uyum sağlamasının ardında birçok etken yatmaktadır. Okul öncesi eğitim, çocuğa sağlanmış olan ekonomik ve sosyal imkanlar, ailenin çocuklarına verdiği değer bu uyum sürecinin atlatılması arkasındaki en önemli etkenlerdendir (Yavuzer, 2009).

Diğer bir yandan okula başlayan çocuğun zihinsel yönden okula hazır olması ve eğitim sürecinin çocuğun yaş ve zeka seviyesine uygun olması da uyum sürecini etkileyen diğer faktörler arasındadır (Ahmetoğlu, 2004; Yörükoğlu, 2010).

Çocuğun okula uyum sağlaması arkasında bir diğer faktör ise yaştır. Çocuğun beklenen uyumu gösterebilmesi için belli bir yaşa ulaşmış olması gerekmektedir. Türkiye’de çocukların okula uyum sağlaması açısından yapılan çalışmalarda yaş önemli bir değişken olarak dikkate alınmaktadır. 2012 yılında çıkartılan “İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” kapsamında zorunlu eğitim 4+4+4 olarak 12 yıla çıkarılmıştır. Bu kanun kapsamında birinci sınıfa kayıt yaşı 66-72 ay yaşı aralığı olarak güncellenmiştir (Ensar ve Keskin, 2014).

Göç eden öğrenciler sadece kültüre ve sosyal yaşantıya uyum sağlamazlar, aynı zamanda yeni bir eğitim anlayışına da uyum sağlarlar. Eğitim uyumu eğitimin kültürüne, sistemine ve diline uyum sürecidir. Eğitim uyumu ile yabancı öğrenciler ilgili ülkenin eğitim sistemini, müfredatını, dilini ve sistemini benimserler (Pirliye, 2010).

Eğitimi oluşturan en temel unsur dildir. Bu yüzden yabancı öğrencilerin gittikleri ülkelerde karşılaştığı temel eğitim uyum sorunu dil olmaktadır. Gelen ğrencilerin Türkçeyi hiç bilmemesi ya da yetersiz bilmesi öğrencilerin eğitime uyum sağlayamamasına yol açmaktadır. Öğrencinin ana dili ile gittiği ülkedeki eğitim dili arasındaki farklılık düzeyi bu uyum sorununun boyutunu değiştirmektedir. Eğer iki dil arasında hiçbir ortak nokta yoksa ya da çok az benzerlik varsa, öğrencinin bu dile uyumu çok daha zor ve uzun olacaktır (Angelova, 1998; aktaran Pirliyev, 2010).

Eğitimin dilinin farklı olması dışında ülkeler arasında eğitim sistemlerinin farklı olması da yabancı öğrencilerin eğitim uyumunu zorlaştırmaktadır. Her ülkede var olan eğitim sistemi birbirinden farklıdır. Bazı ülkelerde ilköğretim 8 yıl iken, bazı ülkelerde 5 yıldır. Bunun yanında her ülkedeki sınav formatı birbirinden farklıdır. Bazı ülkelerde açık uçlu sınav sistemi kullanırken, bazılarında test sistemi kullanılmaktadır. Göç eden öğrenciler farklı eğitim sistemlerine geçiş yaparken uyum sağlamakta zorlanmaktadırlar. Ayrıca, her ülkedeki müfredatın farklı olması da eğitim uyumunu zorlaştıran nedenler arasındadır (Pirliyev, 2010).

Her ülkedeki eğitim sisteminin farklı olması yabancı öğrencilerin diğer öğrencilere oranla daha fazla ders çalışmasını gerektirmektedir. Yabancı ğrencilerin ilgili ülke kültürün ve sosyal yaşantısını tanınası için ders çalışma sürelerinin yanında sosyal aktivitelere de zaman ayırması gerekmektedir. Bu yüzden yabancı öğrencilerin en büyük sorunlarından birisi de ders çalışacak srenin yeterli olmamasıdır. Gününün büyük bir kısmını ders çalışmaya ayıran yabancı öğrenciler sosyalleşmeye fırsat bulamamakta, gününün büyük kısmını sosyalleşmeye ayıran yabancı öğrenciler de ders çalışmaya fırsat bulamamaktadır (Külahoğlu, 2002; aktaran Pirliyev, 2010).

2.9 G ve uyum ile ilgili yapılan alışmalar

G ve uyum ile ilgili yapılan yerli ve yabancı çalışmalar mevcuttur. İlerleyen bölümde bu çalışmalarla ilgili bilgiler verilecektir.

Luzio tarafından 1991 yılında yapılan “İtalyan Yabancı İşçi ocuklarının Alman ocuklarla Olan İletişimlerinin Bazı (Sosyo) Bilimsel Nitelikleri zerine” başlıklı çalışmada göçmen çocukların dilsel açıdan karşılaştığı sorunlar ele alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, göçmen çocukların kendi ana dilleri ile gittikleri ülkelerin ana dilini karıştırdığı ve tam olarak bir dile adapte olmadığı tespit edilmiştir.

Badawi (1993) tarafından yapılan “Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Arap Emirliklerine Göç Eden Arap Öğrenciler Arasında Eğitimsel Farklılıklar“ başlıklı çalışmada göç eden çocuklar ile o ülkede yaşayan yerli çocukların eğitimsel farklılıkları incelenmiştir. Araştırma sonucunda, kültürel farklılıkların okullardaki başarı seviyesini etkilemediği tespit edilmiştir.

Bilgili (1996) tarafından yapılan “Doğu Anadolu Bölgesinde Göçe Maruz Bırakılan Çocuklar” konulu çalışmada göç eden çocukların yetişkinlere göre göçten daha fazla etkilenecek uyum sorunları yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bilgili’ nin yaptığı bu çalışmada ortaya çıkan bir diğer önemli sonuç göç eden ailelerin çocuklarının eğitimine yeterince önem vermemesi ve hatta eğitimi bir sorun olarak görmemesi sonucudur.

İçli (1998) tarafından yapılan “Denizli İline Göç Eden Ailelerin Eğitime Bakış Açıları” konulu çalışmada Denizli iline göç eden ailelerin eğitime bakış açıları incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, görüşülen ailelerin eğitime verdikleri önem yüksek olup, aileler çocuklarının eğitimlerini sonuna kadar sürdürmelerini desteklemektedir.

Bayraktar (1999) tarafından yapılan “Köyden Kente Göç Olgusuna Bağlı Olarak İlköğretim Okullarında Ortaya Çıkan Sorunlar” konulu çalışmada Diyarbakır’daki ilköğretim okulları incelenmiştir. Okulların yoğun göç sonucunda fiziksel olarak yetersiz bir hale geldiği, göç eden öğrencilerin evde uygun bir ders çalışma ortamına sahip olmadığı, öğretmenlerin kalabalık öğrencilerle iletişim kurmasının zorlandığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bunun yanında göç eden öğrencilerin okullarına isteksiz gittiği ve uyum sorunu yaşadığı araştırma tarafından ortaya çıkarılan diğer sonuçlardır.

Gün (2002) tarafından yapılan “Çocuk ve Göç” başlıklı çalışmada çocuk işçiliği, sokak çocukluğu ve çocuklarda suçluluk oranları kavramlarını araştırmıştır. Araştırma sonucunda göçün çocuklarda kendine güveni zedeleyerek uyum problemleri ortaya çıkardığını savunmuştur.

Avcı (2006) tarafından yapılan “Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları” konulu çalışmada ergenlik dönemindeki bireylerin toplumsal uyum düzeyleri ve uyum sorunları incelenmiştir. Araştırmada aile yapısı, arkadaş çevresi ve okul çevresinin uyum sorunları üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Pirliyev (2010) tarafından yapılan “Yapısal Eşitlik Modelleri ile Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Uyumuna Üzerine Bir Analiz” konulu çalışmada Uludağ Üniversitesi’nde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin genel uyum süreçleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda yabancı uyruklu öğrencilerin kültürel açıdan uyum problemleri yaşadığı gözlemlenmiştir.

Angay’ın 2012 yılında yaptığı “Doğu ve Güneydoğu İllerinden İzmir’e Göç Eden Ailelerin Çocuklarının Okul Sorunlarının İncelenmesi” başlıklı çalışmada göç eden çocukların en fazla ekonomik sorunlar yaşadığını ortaya koymuştur.

Ensar ve Keskin (2014) tarafından yapılan “İlkokul Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okula Uyumları Üzerine Bir İnceleme” konulu çalışmada ilkokulu yeni başlayan öğrencilerin uyumları arasındaki farklılıklar cinsiyet açısından incelenmiştir. Araştırmada uyum düzeylerinin cinsiyete bağlı olarak değişmedi sonucuna ulaşılmıştır.

Gazeller tarafından 2014 yılında yapılan “Göçe Bağlı Olarak İlk ve Orta Okullarda Yaşanan Sorunlara İlişkin Yönetici Görüşleri (Karabağlar Örneği)” konulu çalışmada İzmir’in Karabağlar ilçesinde ilkokul ve ortaokul yöneticileriyle göçle gelen öğrencilerin sorunları ile ilgili görüşme yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre göçle gelen öğrenciler uyum, aidiyet, devamsızlık ve çocuk işçiliği gibi problemlerle karşı karşıya kalmaktadır.

2.10 Dış Göçün Eğitime Etkisi: Suriye Örneği

Bu bölümde Suriye’deki iç savaş ve bu savaşın göç hareketlerine etkisi üzerinde durulacaktır.

2.10.1 Suriye iç savaşı arka planı

Türkiye bulunduğu coğrafi konum itibarıyla politik istikrarsızlıkların ve iç çatışmaların en fazla olduğu bir bölgede bulunmaktadır. Bu yüzden çevresinde oluşan bu iç çatışmaların etkilerini derinden hissetmektedir. Türkiye bulunduğu bu konum dolayısıyla tarih boyunca düzenli veya düzensiz her türlü göç hareketinin ya son durağı olmuş ya geçiş bölgesi olmuştur. 2011 yılından beri Suriye’de yaşanan iç çatışmalar sonucunda sığınmacıların en çok göç ettiği yer yine Türkiye olmuştur.

Suriye İç Savaşı’nın ilk kıvılcımları 17 Aralık 2010’da Tunus’ta başlayan ve diğer Arap ülkelerine yayılan Arap Baharı ile ortaya çıkmıştır. Suriye İç Savaşı, Suriye

Ordusu, Suriye hükümeti arasında başlayan ardından Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD), El Nusra ve bazı Kürt, Türkmen ve Süryani grupların katıldığı bir iç savaş haline dönmüştür. Ayrıca savaşa Türkiye, Rusya, İsrail, İran ve ABD gibi dış güçler de müdahil olmuştur.

Suriye İç Savaşı'nı tetikleyen ilk gösteriler 15 Mart 2011'de başlamış ve ülke çapına yayılmıştır. Bunun üzerine Suriye Ordusu bu gösterileri bastırmak için güç kullanmış ve bunun üzerine gösteriler silahlı isyana dönüşmüştür. Çoğunlukla askerlerin ve sivillerin oluşturduğu muhalif güçler bağımsız olarak isyana başlamışlardır. Suriye yönetimi savaş sırasında Rusya ve İran'dan destek alırken, muhalifler de Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye'den destek almaktadırlar.

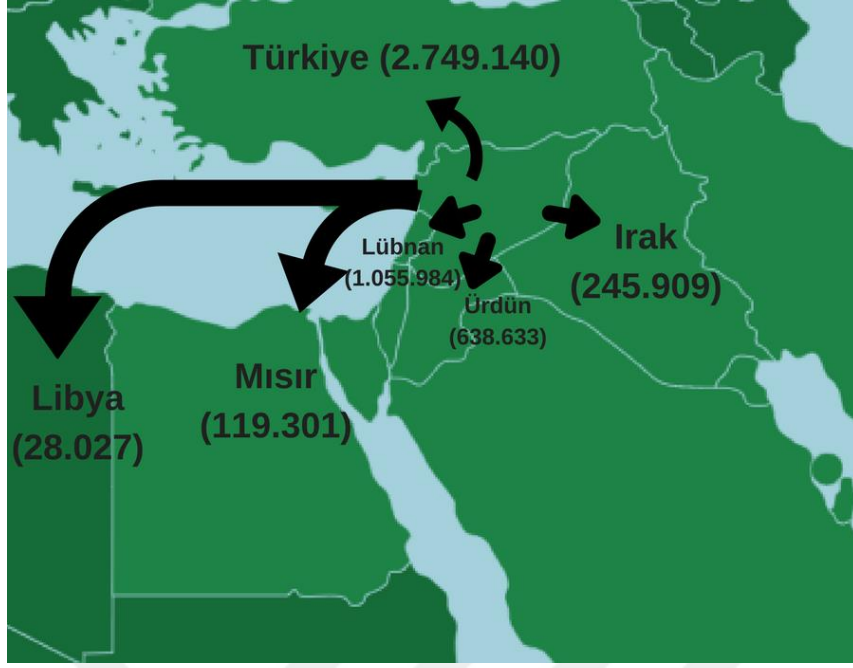
Savaş dolayısıyla hayatını kaybeden insan sayısı 2016 yılı Şubat ayı itibarıyla 470 bindir. On binlerce gösterici de hapse atılmış ve işkenceye maruz bırakılmıştır. Savaş esnasında belli aralıklarla kimyasal silahların kullanıldığı da ispatlanmıştır.

Suriye'de beş yıldır devam eden iç savaşta şu ana kadar ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir:

- Ülke nüfusunun yaklaşık % 11'i hayatını kaybetti,
- Savaş nedeniyle ülkenin sağlık altyapısı tamamen kayboldu,
- Suriye'de 2011 yılında ortalama yaşam süresi 70 iken, 2015'te 55.4'e indi,
- Nüfusun % 45'i yaşadığı yerleri terk etmek zorunda kaldı,
- 6.4 milyon kişi ülke içinde başka bir yere göç etti,
- 4 milyondan fazla kişi ülke dışına göç etti,
- Suriye nüfusu göç edenler ve hayatını kaybedenlerle birlikte 5'te 1 oranında azaldı.

Suriye İç Savaşı'nın çevre ülkelere en büyük etkisi yoğun göç dalgası şeklinde olmuştur. Göç edenlerin büyük bir kısmı çevredeki ülkelere sığınmıştır. Bunun sonucunda Suriye'den göç edenlerin yüzde 90'ı Türkiye'ye sığınmış ve Türkiye'de yaşamaya başlamıştır.

2016 yılı Nisan ayı itibarıyla Suriye'den göç edenlerin yüzde 57'si Türkiye'ye, yüzde 22 si Lübnan'a, yüzde 13'ü Ürdün'e, yüzde 5'i Irak'a ve yüzde 2'si Mısır'a göç etmiştir (Grafik 2.1).

Şekil 3.1: Suriyelilerin göç hareketleri

2.10.2 Suriyeli sığınmacılar ve Türkiye’deki hukuki statüleri

Suriye’de 2011 yılından bu yana yaşanan iç savaş nedeniyle yaklaşık 5.5 milyon Suriyeli ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu göçün etkisi Suriye’nin çevresindeki komşu ülkelerde hissedilmiştir. Başta Türkiye olmak üzere Lübnan, Ürdün ve Irak’ta bu göçün etkileri sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda hissedilmiştir. Suriye’den göç eden Suriyelilerin büyük bir kısmının göç etme nedeni can güvenliğidir.

2011 yılının Nisan ayından itibaren Türkiye’ye yönelik Suriyeli sığınmacı akını başlamıştır. Türkiye bu tarihten itibaren Suriye vatandaşlarına yönelik açık kapı uygulamasına başlamıştır. Bu kapsamda, Hatay ilinin Yayladağı ve Altınözü bölgelerinde kurulan kamplarda Suriyeli sığınmacıları toplamaya başlamıştır. İlerleyen dönemlerde Türkiye’nin on farklı ilinde kurulan 16 çadır kentte milyonlarca Suriyeli yaşamaya başlamıştır. Ancak çadır kentlerde yaşayan Suriyeli mülteciler Türkiye’ye göç eden sadece küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Geri kalan büyük bir kesim ise şehirlerde yerel halkla iç içe yaşamaya başlamıştır.

Türkiye’nin 1951 yılında imzaladığı “Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi” uyarınca Suriye yakın coğrafi bölge sayıldığından Suriye vatandaşları mülteci Türkiye açısından mülteci sınıfına alınmamaktadır. Bu yüzden

Türkiye'ye göç eden Suriye vatandaşları mülteci olarak değil sığınmacı olarak değerlendirilmektedir.

2011 yılı Ekim ayında İçişleri Bakanlığı Suriyeli sığınmacılara geçici korunma statüsü vermiştir. Geçici korunma ile Suriyeli sığınmacılar zorla Suriye'ye geri gönderilmeye karşı koruma ve acil ihtiyaçlarına erişim şeklinde yardım sağlanmıştır. Bunlara paralel olarak barınma, gıda, giyecek gibi temel ihtiyaçları da karşılanmaktadır.

Türkiye 2014 yılı itibarıyla dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkesi haline gelmiştir. 2016 yılının sonu itibarıyla Türkiye'de toplam 3.1 milyon Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Bu mültecilerin yüzde 90'ından fazlası geçici koruma statüsü almıştır. 2016 yılı sonu itibarıyla da 300 binden fazla Suriyeli geçici statü almak üzere ön kayıt yaptırmıştır. Türkiye'ye gelen Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmı kentlere göç etmiştir. Sadece %8'i Türkiye'nin çeşitli illerinde bulunan kamplarda yaşamını sürdürmektedir. Toplam Türkiye nüfusuna oranlandığında ise Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı oranı 2016 yılı sonu itibarıyla % 4'tür.

Suriyeli sığınmacıların yerleştiği iller sıralamasında ilk sırada İstanbul bulunmaktadır. Resmi rakamlara göre İstanbul'da 539 bin, resmi olmayan rakamlara göre de İstanbul'da 600 bin Suriyeli sığınmacı yaşamaktadır. İstanbul'u sırasıyla Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Adana ve Mersin takip etmektedir. Nüfusu 90 bin olan Kilis'te ise Suriyeli sığınmacı sayısı 130 bindir (Şekil1.1).

İller	Nüfus
İstanbul	408.161
Şanlıurfa	396.782
Hatay	377.643
Gaziantep	318.595
Adana	148.991
Mersin	135.457
Kilis	123.273
Bursa	99.420
İzmir	93.981
Mardin	93.216

Şekil 1.1: Suriyeli sığınmacıların en çok olduğu ilk 10 il

Şekil 1.2’de Suriyeli sığınmacıların yaş ve cinsiyet tablosu incelendiğinde genç nüfusun ve çocukların daha fazla olduğu görülmektedir. Erkeklerin sayısı da kadınlardan daha fazladır.

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
Toplam	1.466.554	1.287.142	2.753.696
0-4	196.768	183.414	380.182
5-9	199.205	188.205	387.410
10-14	151.301	138.307	289.608
15-18	132.094	111.041	243.135
19-24	220.217	174.304	394.521
25-29	147.826	114.904	262.730
30-34	120.483	96.184	216.667
35-39	86.325	73.562	159.887
40-44	59.394	56.050	115.444
45-49	48.020	44.134	92.154
50-54	37.399	36.108	73.507
55-59	25.260	25.302	50.562
60-64	17.530	17.995	35.525
65-69	11.312	11.681	22.993
70-74	6.152	7.092	13.244
75-79	3.770	4.502	8.272
80-84	1.985	2.528	4.513
85-89	1.074	1.244	2.318
90+	439	585	1.024

Şekil 1.2: Suriyeli sığınmacıların yaş ve cinsiyet dağılımı

2.10.3 Suriyeli çocukların eğitim hakkı

Göçün toplumlarda oluşturduğu bir diğer etki de eğitimidir. Göç edenler arasında okul çağına gelmiş çocukların bulunması bu çocukların eğitim problemlerini ortaya çıkarmaktadır. Göç edilen ülke ile göçmenlerin kültür ve dillerinin farklı olması eğitim sorununu daha zor çözülebilir bir hale getirmektedir.

Mültecilerin korunması devletlerin sorumluluğundadır. Mültecilerin Statüsüyle İlgili 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, mültecilerin korunmasına ilişkin temel uluslararası yasal araçlardır ve bu belgeler, asgari standartları belirler. Sözleşmeyi imzalayan devletler, mültecileri kendi topraklarında korumak ve uluslararası kabul görmüş kurallara göre muamele etmekle yükümlüdürler. Toplu bir mülteci akını olması durumunda düzenli sığınma sistemleri sıkıştığında, devletlerin en azından

geçici olarak uluslararası koruma sağlama zorunluluğu vardır (Memişoğlu ve Ilgıt, 2017).

Bununla birlikte, önemli sayıdaki Suriyeli mülteciye (Lübnan, Ürdün, Türkiye, Irak ve Mısır) ev sahipliği yapan ülkeler arasında yalnızca Mısır ve Türkiye 1951 Sözleşmesi ve Protokolünü imzalamıştır (Smeeke ve diğerleri, 2017).

Suriye'den kaçanların yasal statüsü çoğunlukla ev sahibi ülkelerin yabancı uyruklularla ilgili ulusal kanunlarına tabidir. Bununla birlikte, bazı uluslararası standartlar halen geçerlidir. Bütün ülkeler, ırkı, dini, uyruğu, belirli bir toplumsal gruba üyelik veya siyasi görüş nedeniyle özgürlük tehdidinde bulunacak bölgelerin sınırlarına mülteci göndermemekle yükümlüdürler. Bu sözde "geri göndermeme" ilkesi, bir ülke bu yasayı özetleyen özel bir sözleşmeyi imzalamamış olsa dahi, tüm yasalar üzerinde bağlayıcı olan bir takım kurallar olan teamül hukukun bir parçasıdır. Ülkenin güvenliğine veya topluluğa ciddi bir tehlike oluşturan bir mülteci belki de bu korumadan çıkarılabilir. Bununla birlikte, geleneksel uluslararası hukuk, insanların işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz kalacağı yerlere dönüşlerini yasaklamıştır. Zulümden sığınma hakkı ve sığınma hakkı 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde özetlenmiştir. Buna ek olarak, ulusal kanunlar genellikle 1951 Mülteci Sözleşmesinde belirtilen düzenlemelere dayanmaktadır (Baban ve diğerleri, 2017).

Mültecilere uluslararası koruma sağlamak ve hükümetlerle işbirliği içinde mültecilere yardım ederek kalıcı çözümler aramak için Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne bir görev verilmiştir. Bu görevler aşağıdaki şekildedir (Sainsbury, 2006):

- Koşullar geri dönmeye elverişli ise, gönüllü olarak kendi ülkelerine geri dönmelerini sağlamak,
- Sığınma ülkelerine uyumlarını sağlamak,
- Özel ihtiyaçları olan ve üçüncü ülkeler denilen sığınma ülkelerinde kalamayan mültecileri yeniden yerleştirmek.

Uluslararası toplum, bir dizi uluslararası insan hakları hukuku vasıtasıyla insan hakları ve temel özgürlüklere giderek daha fazla bağlı hale gelmiştir. Bu uluslararası normatif çerçeve, eğitim hakkının vazgeçilmezliğini ortaya koymuştur. Özellikle, Eğitimde Ayrımcılığa Karşı 1960 Sözleşmesi, ayrımcılık yapılmaması ve eğitim

fırsatlarının eşitliği ilkelerinin eğitim hakkının tam olarak gerçekleştirilmesinde merkezi olduğunu doğrulamaktadır. Sözleşme, başka şeylerin yanı sıra, toplumsal köken, ekonomik durum veya doğum temelli herhangi bir ayrımcılık yapılmasını yasaklar ve böylece eğitim olanakları mülteciler dahil herkese gerçekten erişilebilir olur. Eğitim hakkı genel normatif çerçeve ile korunduğundan bu hak evrenseldir ve herkes mülteciler de dahil olmak üzere hak sahibidir (Smith, 2018).

Bu bağlamda, mülteciler de dâhil olmak üzere bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla devletler asıl yükümlülük taşıyanlar olarak (Baban ve diğerleri, 2017):

- Ücretsiz ve zorunlu ilköğretim sağlamak,
- Teknik ve mesleki orta öğretim de dâhil olmak üzere, değişik şekillerde, genellikle her türlü uygun araçla ve özellikle de serbest eğitimin aşamalı olarak başlatılmasıyla erişilebilir olan orta öğretim planı yapmak,
- Yüksek öğrenime bireysel kapasite temelinde, her uygun yolla ve özellikle de serbest eğitimin kademeli olarak uygulanması yoluyla eşit erişilebilir olmasını sağlamak,
- İlköğretim almayan veya tamamlamayan bireyler için temel eğitimi teşvik etmek veya yoğunlaştırmak,
- Minimum standartları belirlemek ve eğitim kalitesini arttırmak,
- Okul sistemini her seviyede geliştirmek, yeterli bir burs sistemi kurmak ve öğretim elemanlarının maddi koşullarını sürekli geliştirmek,
- Eğitim sistemlerinin her düzeyinde ayrımcılıkla mücadeleyi sağlamak,
- Eğitimle ilgili seçme özgürlüğünü garanti etmek.

Devletler ayrıca, herkes için eğitim hakkının tam olarak gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla, geri çekilmeme ilkelerine ve müsait kaynakların maksimum seviyeye getirilmesine bağlıdırlar. Bu zorunluluk, devletlerin herkese eğitim hakkının tam olarak gerçekleştirilmesi yönünde mümkün olduğunca çabuk ve etkili bir şekilde hareket etmeleri gerektiği anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, bu açıdan kasıtlı olarak geriletici önlemler en dikkatli incelemeyi gerektirir ve maksimum mevcut kaynakların tam kullanımı bağlamında tam olarak haklı olması gerekecektir (Smith, 2018).

Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların %44’ü 18 yaşının altındaki çocuklardan oluşmaktadır. % 75’inden fazlasını ise çocuk ve kadınlar oluşturmaktadır. Bu genç nüfusun en önemli ihtiyaçlarından birisi şüphesiz eğitimidir. Türkiye’ye sığınmış Suriyeli okul çağındaki çocukların sayısı 850 binden fazladır. Bu çocukların 311 bini hala okula gitme imkânına kavuşamamıştır. Türk devlet okullarında eğitim gören Suriyeli okul çağındaki çocuk sayısı sadece 62 bindir. Bütün Suriyelilerin Türk eğitim sistemine entegre edilebilmesi için yaklaşık 50 bin öğretmene, 30 bin dersliğe ve yıllık 4 milyar TL’ye yakın bir harcama gerekmektedir.

Suriye’den gelen göçün oluşturduğu eğitim sorunlarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- Araç ve gereç kullanımı aksamaktadır,
- Öğretmenin öğrenciye ayırdığı zaman düşmektedir,
- Öğretmen sayısı yetersiz kalmaktadır,
- Sınıflardaki kalabalık öğrenci nüfusu her bir öğrencinin eğitimden aldığı faydayı azaltmaktadır,
- Kalabalık sınıflarda öğrencilerin yetenekleri anlaşılamamakta ve yönlendirilememektedir.

Bütün bunlar yanında göç eden ailelerin maddi olarak yetersiz olmaları göçün eğitim sorununun bir başka boyutudur. Göç eden ailelerin elde ettikleri gelirlerle temel gereksinimlerini ancak karşılayabilmelerinden dolayı aileler eğitime yeteri kadar bütçe ayıramamaktadır. Ayrıca göç eden ailelerde çocukların çalışmak zorunda kalmaları da okul çağındaki birçok çocuğun eğitim sürecine dâhil olamamasına yol açmaktadır.

Bu göçün ortaya çıkardığı eğitim sorununun bir başka boyutu da dil problemleridir. Göçle gelen çocukların ana dilleri eğitim dilinden ve sınıfın çoğunluğunun dilinden farklı olduğu için, göçle gelen çocuklar diğer çocuklarla iletişim kurmakta zorlanmakta ve kendileri gibi aynı dili konuşan göçmen çocuklarla arkadaşlık ilişkileri geliştirmektedirler. Bu durum çocukların sosyalleşmeleri önünde bir engel oluşturmaktadır.

Benzer şekilde dili farklı olan göçmen öğrenciyle öğretmenin kurduğu ilişki de sağlıklı olmayacaktır. Öğretmen öğrenciyi anlarken zorlanmakta ve ona yeterince yardımcı olamamaktadır. Bunun sonucunda eğitim başarısı da düşmektedir.

Suriye’den göç eden ailelerin büyük çoğunluğunu eğitime verdiği önem düşük olduğundan dolayı çocuk bu problemini ailesiyle paylaşıırken de problem yaşamaktadır. Kendisine yeterince önem verilmediğini hissedenden göç eden öğrenci bu durumda okuldan uzaklaşarak dışarıda sosyalleşme yollarını arayabilmektedir. Bunun sonucunda çocukta kendisine ve başkalarına zarar verme, uyuşturucu madde kullanma ve suç işleme eğilimi artmaktadır.

Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitim istatistikleri incelendiğinde 2016-2017 eğitim – öğretim döneminde okul çağındaki çocukların % 58’inin eğitim alma şansına sahip olduğu görülmektedir (Şekil 1.3). Bu tabloya göre Türkiye’de bulunana 833 bin Suriyeli okul çağındaki çocuktan 192 bini resmi okullarda, 292 bini geçici eğitim merkezlerinde, 1.595 tanesi de açık okullarda eğitim görmektedir. Yaklaşık 347 bin okul çağındaki Suriye uyruklu çocuk ise eğitim görememektedir.

Öğrenci Sayısı	
Toplam Okul Çağındaki Suriyeliler	833.039
Resmi Okul	192.433
Geçici Eğitim Merkezi	292.424
Açık Okullar	1.595
Toplam Öğrenci	486.452
Okullaşma Oranı	58,39%

Şekil 1.3: Türkiye’deki Suriyeli okul çağındaki çocukların eğitim durumları

2014-2015 eğitim – öğretim döneminden itibaren Suriyeli okul çağındaki çocukların okula gitme durumları ise Şekil1.4.’de sunulmuştur. Tabloya göre, 2014-2015 eğitim – öğretim döneminde yüzde 30 olan Suriyeli göçmenlerin okullaşma oranı, 2016-2017 eğitim – öğretim döneminde yüzde 59’a çıkmıştır. Geçici eğitim merkezlerinde bulunan Suriyelilerin oranında yüzde 54’lük bir artış yaşanırken, resmi okullardaki Suriyeli öğrenci oranında yüzde 380’lik bir artış gözlemlenmiştir (Şekil1.4).

Öğrenci Sayısı	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Toplam Okul Çağındaki Suriyeliler	756.000	834.842	833.039
Resmi Okul	40.000	62.354	194.433
Geçici Eğitim Merkezi	190.000	248.902	294.424
Toplam Öğrenci	230.000	311.256	488.857
Okullaşma Oranı	30,42%	37,28%	58,68%

Şekil 1.4: Türkiye’deki Suriyeli okul çağındaki çocukların eğitim durumlarının eğitim – öğretim dönemine göre artışı

Türkiye’de eğitim gören Suriyeli öğrencilerin profilleri incelendiğinde ise, yüzde 50,56’sının kız öğrenci; yüzde 49,44’ünün ise erkek öğrenci olduğu görülmektedir (Şekil1.5).

Öğrenci Cinsiyetleri	
Kız Öğrenci	50,56%
Erkek Öğrenci	49,44%

Şekil 1.5: Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin cinsiyet dağılımı

Türkiye’de eğitim gören Suriyeli öğrencilerin eğitim kademelerine göre profilleri incelendiğinde ise, okul öncesi okullaşma oranının yüzde 31, ilkokul okullaşma oranının yüzde 102, ortaokul okullaşma oranının yüzde 46 ve lise okullaşma oranının yüzde 21 olduğu görülmektedir (Şekil1.6). Ana okulu ve liselerde okullaşma oranı düşükken, ilkokullarda okullaşma oranı yüzde yüzden fazladır.

Eğitim Kademeleri	Öğrenci Sayısı	Toplam Okul Çağındaki Suriyeliler	Okullaşma Oranı
Okul Öncesi	25.513	82.866	30,79%
İlkokul	309.239	304.427	101,58%
Ortaokul	107.194	232.515	46,10%
Lise	44.844	213.231	21,03%

Şekil 1.6: Türkiye’deki Suriyeli okul çağındaki çocukların eğitim kademelerine göre okullaşma durumları

Türkiye’de eğitim gören Suriyeli öğrencilerin sınıf seviyelerine göre sayıları incelendiğinde, en çok 3. sınıf, 4. sınıf ve 5. sınıf öğrencileri olduğu görülmektedir. En düşük sayı ise 1. sınıfta bulunmaktadır (Şekil.7).

Sınıf Seviyesi	Öğrenci Sayısı
1. Sınıf	5.013
2. Sınıf	5.790
3. Sınıf	82.005
4. Sınıf	54.555
5. Sınıf	40.272
6. Sınıf	16.937
7. Sınıf	22.839
8. Sınıf	18.281
9. Sınıf	15.209
10. Sınıf	9.199
11. Sınıf	6.239
12. Sınıf	10.059

Şekil1.7: Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin sınıf seviyeleri

Türkiye’de eğitim gören Suriyeli öğrencilerin illere göre dağılımı incelendiğinde ise, öğrencilerin en fazla İstanbul, Gaziantep ve Hatay’da bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Suriyeli öğrencilerin yüzde 16’sı İstanbul’da, yüzde 10’u Gaziantep’te ve yüzde 6’sı Hatay’da eğitim görmektedir (Şekil1.8).

İller	Öğrenci Sayısı
İstanbul	31.580
Ankara	9.264
İzmir	9.636
Adana	5.060
Hatay	11.778
Gaziantep	19.982
Mersin	8.245
Kilis	6.159
Diğer İller	90.729

Şekil1.8: Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin illere göre dağılımı

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1 Araştırma Modeli

Araştırma kapsamında kullanılan model genel tarama modelidir. Bu model, bir durumu olduğu şekilde incelemeye fırsat veren araştırma modelidir. Araştırma kapsamında araştırılacak durum, dışarıdan müdahale olmaksızın kendi koşulları içerisinde araştırılır (Karasar, 2008).

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın genel evreni Türkiye’de eğitim gören Suriyeli öğrencilerdir. Çalışma evreni İstanbul genelindeki toplam 31.580 Suriyeli öğrencidir (MEB YÖBİS, 2017). Araştırma evreni ise Esenler ilçesinde yer alan toplam 24 ortaokulu ve bu ortaokullarda bulunan 1.278 öğretmen ve idareciyi kapsamaktadır(Şekil 2.1). Araştırma örnekleme ise en az 3 göçmen öğrencinin bulunduğu ortaokullardaki öğretmen ve yöneticilerdir. 13 ortaokulda toplam 785 öğretmen ve yönetici araştırma örneklemini oluşturmaktadır (Şekil2.2).

Araştırmada katılımcılarının tespiti esnasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme metodu kullanılmıştır. Bu yöntemde araştırma amacına en uygun durumlar örneklem olarak ele alınmaktadır. Bu örnekleme türünde önceden belirlenen bir takım ölçütü karşılayan durumlar örneklem olarak ele alınmaktadır. Araştırma kapsamında da örneklem olarak Esenler ilçesinde en az 3 göçmen öğrencinin bulunduğu ortaokullardaki öğretmen ve yöneticiler alınmıştır. Esenler ilçesinin seçilme nedeni, Türkiye’de en fazla göçmen öğrencinin bulunduğu ilçelerden biri olmasıdır (Erdoğan, 2017). Gereken minimum örneklem sayısı yapılan analizle 260 olarak belirlenmiştir (% 95 güven düzeyi ve % 5 güven aralığı

ile).¹ Bu kapsamda kendisine ulaşabilen 355 idareci ve öğretmenle görüşülmüştür.

Esenler’deki 24 ortaokulda 2017 yılı Eylül ayı itibarıyla kayıtlı olan toplam 181 yabancı öğrenci bulunmaktadır. Araştırmanın istatistiksel olarak anlamlı olabilmesi için okulda en az 3 Suriyeli öğrenci bulunan okullar örneklem kapsamında değerlendirilmiştir. En az 3 Suriyeli öğrenci bulunan okullar Şekil 2.1’de gösterilmiştir.

Ortaokullar	Derslik Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen ve İdareci Sayısı	Suriyeli Öğrenci	Toplam Yabancı Öğrenci
125 Yıl Ortaokulu	28	1.947	87	10	11
Aksoy Ortaokulu	0	161	15	6	6
Atışalanı Ortaokulu	24	1.336	53	3	5
Ayvalıdere Ortaokulu	22	1.736	60	13	18
Fidan Demircioğlu Ortaokulu	21	1.590	56	8	10
Kazım Karabekir İmam Hatip Ortaokulu	22	1.652	73	20	21
Nene Hatun İmam Hatip Ortaokulu	34	797	44	31	32
Neyyir Turhan İmam Hatip Ortaokulu	19	753	30	10	13
Örfi Çetinkaya Ortaokulu	26	2.364	69	11	12
Şehit Sait Ertürk Ortaokulu	20	1.982	70	5	7
Tacirler Eğitim Vakfı İmam Hatip Ortaokulu	23	1.618	72	15	15
Türk-İsveç Kardeşlik Ortaokulu	30	2.243	79	9	10
Yunus Emre Ortaokulu	26	1.719	77	11	13
Toplam	295	19.898	785	152	173

Şekil 2.1:En az 3 Suriyeli bulunan okullardaki idareci ve yönetici sayıları

Bu 13 ortaokulda toplam öğrenci sayısı 19.898 olup bu öğrencilerin yüzde 0,91’i yabancı öğrencidir. Yabancı öğrencilerin yüzde 87’si Suriye’den göç etmiş öğrencilerdir. Bu okullarda toplam 785 öğretmen ve yönetici bulunmaktadır.

$$1 + \frac{\frac{Z^2 * P * (1-p)}{C^2}}{pop} = \frac{1 + \frac{\frac{1,96^2 * 0,5 * (1-0,5)}{0,5^2}}{19.898}}{1 + \frac{\frac{1,96^2 * 0,5 * (1-0,5)}{0,5^2}}{785}} = 260$$

Araştırma kapsamında hazırlanan veri toplama aracına en az 3 Suriyeli göçmen öğrencinin bulunduğu okullardan toplam 355 öğretmen ve idareci katılmıştır. 355 kişi minimum gerek örneklem sayısı 260'tan fazladır. Esenler'de en az 3 Suriyeli öğrencinin bulunduğu okullardaki idareci ve yöneticilerden 355 kişiye ulaşılabilmektedir. Araştırmaya katılım oranı yüzde 45'tir. En az 3 Suriyeli öğrencinin bulunduğu okullarda veri toplama aracına katılanların yüzde 8'i yönetici, yüzde 92'si öğretmendir.

Ortaokullar	İdareci Sayısı	Öğretmen Sayısı
125 Yıl Ortaokulu	2	40
Aksoy Ortaokulu	2	5
Atışalanı Ortaokulu	2	23
Ayyalidere Ortaokulu	2	25
Fidan Demircioğlu Ortaokulu	2	33
Kazım Karabekir İmam Hatip Ortaokulu	3	40
Nene Hatun İmam Hatip Ortaokulu	2	22
Neyyir Turhan İmam Hatip Ortaokulu	2	14
Örfi Çetinkaya Ortaokulu	2	25
Şehit Sait Ertürk Ortaokulu	2	22
Tacirler Eğitim Vakfı İmam Hatip Ortaokulu	2	19
Türk-İsveç Kardeşlik Ortaokulu	3	35
Yunus Emre Ortaokulu	2	24
Genel Toplam	28	327

Şekil 2.2: Araştırmaya katılan öğretmen ve idareci sayıları

Araştırmaya katılan öğretmen ve yönetici çalışma süreleri incelendiğinde öğretmenlerin genellikle 1-3 yıl arası; idarecilerin de 5-10 yıl arası bulundukları okullarda görev yaptığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Görev	1-3 yıl	3-5 yıl	5-10 yıl	10 yıldan fazla
Yönetici	9	6	10	3
Öğretmen	122	92	62	51
Toplam	131	98	72	54

Şekil2.3: Araştırmaya katılan öğretmen ve idarecin görev sürelerinin dağılımı

Veri toplama aracına katılan öğretmen ve yönetici çalışma süreleri okul bazında incelendiğinde ise en kıdemli öğretmen ve yönetici 125 Yıl Ortaokulu ve Aksoy Ortaokulu'nda bulunduğu görülmektedir (Şekil2.3).

Okul	1-3 yıl	3-5 yıl	5-10 yıl	10 yıldan fazla
125 Yıl Ortaokulu	10	10	21	1
Aksoy Ortaokulu		2	5	
Atışalanı Ortaokulu	5	5	12	3
Ayyalidere Ortaokulu	11	8	1	7
Fidan Demircioğlu Ortaokulu	12	12	1	10
Kazım Karabekir İmam Hatip Ortaokulu	20	9	11	3
Nene Hatun İmam Hatip Ortaokulu	12	10	2	
Neyyir Turhan İmam Hatip Ortaokulu	11			5
Örfi Çetinkaya Ortaokulu	11	13	1	2
Şehit Sait Erturk Ortaokulu	4	10	4	6
Tacirler Eğitim Vakfı İmam Hatip Ortaokulu	10	4	7	
Türk-İsveç Kardeşlik Ortaokulu	16	7	7	8
Yunus Emre Ortaokulu	9	8		9
Genel Toplam	131	98	72	54

Şekil 2.4: Araştırmaya katılan öğretmen ve idarecin görev süreleri

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında öğretmen ve idarecilere sorulmak üzere anket hazırlanmıştır. Hazırlanan anketteki sorular Pirliye (2010) tarafından yapılan “Yapısal Eşitlik Modelleri ile Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Uyumuna Üzerine Bir Analiz” çalışmasında kullandığı anket sorularından, (2014) tarafından yapılan “Türkiye’de İç Göç Hareketleri ve Göçün Eğitim Üzerindeki Etkisi: Bir Durum Çalışması” tezinde kullandığı görüşme sorularından ve Selçuk (2014) tarafından yapılan “Göçün Eğitime ve Eğitim Kurumlarına Yansımaları” çalışmasında kullandığı anket sorularından uyarlanmıştır (EK-1). Uyarlanan anketle ilgili uzman görüşleri alınmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Anket soruları Braxton (1998) tarafından geliştirilen likert tipli sorulardan oluşmaktadır. Hazırlanan ankette öğretmen ve idarecilere öğrencilerin kültürel, sosyal ve eğitimsel uyumlarını ortaya çıkarabilecek sorular sorulmuştur. Öğretmen ve yöneticiler katılma derecesine göre 1 ile 5 arasında bir puan vermesi istenilmiştir. 1 en az puan olup, 5 en yüksek puanı temsil etmektedir.

Öğretmen ve yöneticilere yönelik soruların tümü 5’li likert ölçeğine göre hazırlanmıştır. Öğretmenler ve yöneticiler sorulan sorularda öğrencilerin genel uyum düzeyleri (U1-U11), arkadaşlarıyla uyum düzeyleri (A1-A9), kültürel uyum düzeyleri (K1-K3), okula uyum düzeyleri (O1-O13) ve ailelerinin uyumlarına etkisi (V1-V2) araştırılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Bu başlık altında araştırmada elde edilen verilerin analizi sunulmuştur. Verilerin çözümü ve analizi esnasında betimsel istatistik türlerinden frekans dağılımları, ve yordamsal istatistik türlerinden varyans analizi ve korelasyon kullanılmıştır.

Verilerin sunumunda problem cümlesindeki sıraları dikkate alınmıştır. Bu çerçevede ilk olarak dış göçle gelen öğrencilerin genel uyum düzeyleriyle ilgili öğretmen ve yöneticilerin görüşleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Yönetici ve öğretmenlerin genel uyumla ilgili verdiği cevaplar incelendiğinde öğretmen ve yöneticilerin hemfikir olduğu birçok konu bulunmaktadır.

	Görev	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	Df	Sig.	Statistic	df	Sig.
G	1	,219	28	,001	,890	28	,007
	2	,247	305	,000	,866	305	,000

Şekil 2.5: Anket verilerinin normallik dağılım test sonuçları

Shapiro-Wilk ve Kolmogorov-Smirnov testinin Sig. değerleri 0.05’ten küçük olduğu için H_1 kabul edilmektedir. Buna göre veriler normal bir dağılım göstermemektedir. Öğretmenlerin ve yöneticilerin verdiği cevaplar özellikle görev sürelerine göre büyük bir değişiklik göstermektedir.

Cronbach's Alpha	N of Items
,945	44

Şekil2.6: Anket verilerinin güvenilirlik testi sonuçları

Anket verilerinin güvenilirlik testi 0,945 olarak tespit edilmiş olup 1'e çok yakındır. Bu nedenden dolayı ankete verilen cevapların güvenilirliği çok yüksektir denilebilir.

Soru Kod	Yönetici						Öğretmen					
	Frekans					Ortalama	Frekans					Ortalama
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	
U1	0	0	0	25	3	4,11	1	1	6	187	110	4,32
U2	0	0	6	10	3	3,84	1	3	73	113	112	4,1
U3	0	6	0	5	17	4,18	1	7	24	174	99	4,19
U4	0	0	15	10	3	3,57	3	82	9	120	91	3,7
U5	9	0	6	5	8	3,11	5	23	72	106	99	3,89
U6	0	6	0	19	3	3,68	4	6	3	270	22	3,98
U7	0	0	0	21	7	4,25	0	3	6	174	122	4,36
U8	0	20	0	5	3	2,68	1	15	81	119	89	3,92
U9	0	6	15	4	3	3,14	3	4	201	74	2	3,24
U10	0	0	0	16	3	4,16	1	1	70	184	46	3,9
U11	0	0	9	16	3	3,79	5	1	83	174	42	3,81
Genel Ortalama						3,64						3,95

Şekil 2.7: Dış göçle gelen öğrencilerin genel uyum düzeyi önermelerine verilen cevapların frekans ve ortalama değerleri

Şekil2.7. incelendiğinde genel uyum düzeyine verilen cevapların 5 üzerinden ortalama değerleri üzerinden yöneticiler ve öğretmenlerin görüşleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Yöneticilerin dış göçle gelen öğrencilerin genel uyum düzeylerine yönelik verdikleri cevapların 5 üzerinden ortalaması 3,64 iken öğretmenlerde bu oran 3,95'tir.

Yöneticilerin ve öğretmenlerin öğrencilerin genel uyum problemleri çerçevesinde benzer görüş bildirmediği durumlar vardır. Bu durumlardan bir tanesi “göçle gelen öğrenciler eğitim müfredatı farklılığından dolayı uyum sorunu yaşamaları” durumudur. Bu konuda idareciler kararsız (3,11) olduklarını belirtirken, öğretmenler katılıyorum (3,89) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu kapsamda, öğretmenler

öğrencilerin okula uyum problemi yaşamalarında müfredatın etkisi olduğunu düşünürken, yöneticiler kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

“Göçle gelen öğrencilerin uyum problemleri nedeniyle disiplin sorunları ortaya çıkarmaları” durumuna yöneticiler kararsız (2,68) olduklarını belirtirken, öğretmenler (3,92) katılıyorum düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Bu önermeye bağlı olarak dış göçle gelen öğrencilerin uyum sorunlarının disiplin problemi ortaya çıkarması konusunda yöneticiler kararsızken, öğretmenler katılıyorum düzeyinde görüşlerini bildirmişlerdir.

Çizelge3.1: Dış göçle gelen öğrencilerin genel uyum düzeyine yönelik görüşler ölçeği puanlarının idareci ve öğretmen değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

<i>f, $\bar{x}$ ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Dış Göçle Gelen Öğrencilerin Genel Uyum Düzeyine Yönelik Görüşler	İdareci	28	3,63	0,63318	G.Arası	0,07	3	0,023	0,052	0,984
					G.İçi	10,754	24	0,448		
	Öğretmen	305	3,95	0,41999	Toplam	10,825	27			

Çizelgede görüldüğü üzere, dış göçle gelen öğrencilerin genel uyum düzeyi ölçeği aritmetik ortalamalarının yönetici ve öğretmen görüşlerine göre farklılık gösterip göstermeyeceğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, yönetici ve öğretmenlerin dış göçle gelen öğrencilerin genel uyum düzeyine yönelik sorulara verdiği cevapların 5 üzerinden değerlerinin aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (F=0,052; 0,05).

Dış göçle gelen öğrencilerin diğer öğrenci arkadaşlarıyla yaşadığı uyum problemlerinin incelenmesi için idareci ve yöneticilere 9 soru sorulmuş ve cevaplar analiz edilmiştir (Şekil2.8).

Soru Kod	Yönetici						Öğretmen					
	Frekans					Ortalama	Frekans					Ortalama
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	
A1	0	0	11	14	3	3,71	4	80	30	100	91	3,64
A2	0	9	6	6	3	3,13	1	7	82	101	112	4,04
A3	0	0	5	20	3	3,93	1	3	30	113	158	4,39
A4	0	13	12	3	0	2,64	3	127	102	70	3	2,81
A5	0	21	7	0	0	2,25	70	156	73	3	3	2,06
A6	0	0	6	22	0	3,79	1	4	110	120	70	3,83
A7	0	0	16	9	3	3,5	2	2	246	31	24	3,24
A8	0	9	0	16	3	3,46	3	5	69	60	168	4,26
A9	0	6	0	19	3	3,68	3	8	70	35	189	4,31
Genel Ortalama						3,35						3,6

Şekil 2.8: Dış göçle gelen öğrencilerin arkadaşlarıyla uyum düzeyi önermelerine verilen cevapların frekans ve ortalama değerleri

Dış göçle gelen öğrencilerin arkadaşlarıyla uyum düzeyleri önermelerine verilen yönetici ve öğretmen cevapları incelendiğinde yöneticilerin verdikleri cevapların değerlerinin ortalamasının 5 üzerinde 3,35, öğretmenlerin ise 5 üzerinden 3,6 olduğu görülmektedir. Her iki grubun verdiği cevaplar “Katılıyorum” düzeyine yakındır.

Dış göçle gelen öğrencilerin arkadaşlarıyla uyum düzeyi incelendiğinde bazı hususlarda yöneticiler ve öğretmenlerin hemfikir olmadığını görmek mümkündür. Bu hususlardan ilki “göçle gelen öğrenciler arkadaş çevreleri ile iletişim kurmakta zorlanması” durumudur. Yöneticiler bu konuda kararsız 3,13 olduklarını belirtirken, öğretmenler katılıyorum 4,39 düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Buna göre yöneticiler dış göçle gelen öğrencilerin arkadaş çevreleriyle iletişim kurmakta zorlandığı hususunda kararsızım düzeyinde görüş bildirirken, öğretmenler katılıyorum düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

Yöneticiler ve öğretmenlerin dış göçle gelen öğrencilerin arkadaşlarıyla uyum düzeyi konusunda aynı düşüncede olmadığı diğer hususlar “göçle gelen öğrencilerin diğer arkadaşları ile aynı dili konuşamadıkları için uyum sorunu yaşamaları” ve “göçle gelen öğrencilerin diğer arkadaşları ile kültürel farklılıkları olduğu için uyum sorunu yaşamaları” durumudur. Her iki duruma da yöneticiler kararsızım düzeyinde görüş bildirirken, öğretmenler katılıyorum düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

Çizelge 3.2: Dış göçle gelen öğrencilerin arkadaşlarıyla uyum düzeyine yönelik görüşler ölçeği puanlarının yönetici ve öğretmen değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

<i>f, $\bar{x}$ ve ss Değerleri</i>						ANOVA Sonuçları				
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Dış Göçle Gelen Öğrencilerin Arkadaşlarıyla Uyum Düzeyine Yönelik Görüşler	İdareci	28	3,35	0,42382	G.Arası	1,8523641	1	1,8523641	13,252	0,000
					G.İçi	46,267808	331	0,1397819		
	Öğretmen	305	3,61	0,36911	Toplam	48,120172	332			

Çizelgede görüldüğü üzere, dış göçle gelen öğrencilerin arkadaşlarıyla uyum düzeyi ölçeği aritmetik ortalamalarının yönetici ve öğretmen görüşlerine göre farklılık gösterip göstermeyeceğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, yöneticiler ve öğretmenlerin dış göçle gelen öğrencilerin arkadaşlarıyla uyum düzeyine yönelik sorulara verdiği cevapların 5 üzerinden değerlerinin aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=13,252$; $0,05$). Çizelge değerlendirildiğinde yönetici ve öğretmenler Suriyeli öğrencilerin diğer öğrencilerle uyum sorunu yaşadıklarını kabul etmektedir.

Dış göçle gelen öğrencilerin Türkiye’de karşılaştıkları kültür ile yaşadığı uyum problemleri kapsamında öğretmen ve yöneticilere 3 soru sorulmuş ve cevaplar analiz edilmiştir (Şekil2.9).

Soru Kod	Yönetici						Öğretmen					
	Frekans					Ortalama	Frekans					Ortalama
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	
K1	0	9	6	10	3	3,25	4	5	4	133	159	4,44
K2	0	6	5	5	12	3,82	1	5	85	119	95	3,99
K3	0	0	0	20	8	4,29	3	4	69	114	115	4,1
Genel Ortalama						3,79						4,17

Şekil 2.9: Dış göçle gelen öğrencilerin kültürel uyum düzeyi önermelerine verilen cevapların frekans ve ortalama değerleri

Dış göçle gelen öğrencilerin kültürel uyum düzeylerine ilişkin sorular incelendiğinde yöneticilerin verdiği cevapların değerlerinin 5 üzerinden 3,79, öğretmenlerin ise 5 üzerinden 4,17 ortalamasına sahip olduğu görülmektedir.

Dış göçle gelen öğrencilerin kültürel uyum düzeylerine ilişkin sorularda yönetici ve öğretmenlerin fikir birliğinde olmadığı husus “göçle gelen öğrencilerin Türkçe derslere uyum sağlamada zorluk çekmesi” hususudur. Bu önermede yöneticiler kararsızım (3,25) düzeyinde görüş bildirirken, öğretmenler katılıyorum (4,44) düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Buna göre, idareciler dış göçle gelen öğrencilerin Türkçe derslerine uyum sağlamada zorluk çekmesi hususunda kararsız iken, öğretmenler katılıyorum düzeyinde görüş beyan etmişlerdir.

Çizelge 3.3: Dış göçle gelen öğrencilerin kültürel uyum düzeyine yönelik görüşler ölçeği puanlarının idareci ve öğretmen değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

<i>f, $\bar{x}$ ve ss Değerleri</i>						ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P	
Dış Göçle Gelen Öğrencilerin Kültürel Uyum Düzeyine Yönelik Görüşler	İdareci	28	3,78	0,56811	G.Arası	3,8619167	1	3,8619167	11,014	0,001	
					G.İçi	116,06001	331	0,3506345			
	Öğretmen	305	4,17	0,59423	Toplam	119,92192	332				

Yukarıdaki çizelgede görüldüğü üzere, dış göçle gelen öğrencilerin kültürel uyum düzeyi ölçeği aritmetik ortalamalarının yöneticiler ve öğretmen görüşlerine göre farklılık gösterip göstermeyeceğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, yönetici ve öğretmenlerin dış göçle gelen öğrencilerin kültürel uyum düzeyine yönelik sorulara verdiği cevapların 5 üzerinden değerlerinin aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=11,014$; $0,05$). Yönetici ve öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin kültürel uyum sorunu yaşadıkları konusunda hemfikir oldukları görülmektedir.

Dış göçle gelen öğrencilerin okulları ile yaşadığı uyum problemleri kapsamında öğretmen ve yöneticilere 13 soru sorulmuş ve cevaplar analiz edilmiştir.

Soru Kod	Yönetici						Öğretmen					
	Frekans					Ortalama	Frekans					Ortalama
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	
O1	0	0	0	21	3	4,13	1	2	3	128	169	4,52
O2	0	13	6	6	3	2,96	5	5	72	178	45	3,83
O3	0	0	7	18	3	3,86	3	4	108	102	88	3,88
O4	0	0	16	9	3	3,54	2	149	123	8	23	2,68
O5	0	0	1	24	3	4,07	4	101	94	82	24	3,07
O6	0	0	1	24	3	4,07	2	80	116	82	25	3,16
O7	0	4	1	6	17	4,29	21	6	27	85	166	4,21
O8	0	19	1	3	0	2,3	70	157	50	0	23	2,16
O9	0	19	1	5	3	2,71	3	31	170	77	24	3,29
O10	0	4	10	11	3	3,46	5	2	30	100	168	4,39
O11	0	7	0	21	0	3,5	1	71	147	63	23	3,12
O12	0	13	6	6	3	2,96	2	152	4	120	27	3,06
O13	0	0	3	25	0	3,89	2	0	138	139	26	3,61
Genel Ortalama						3,53						3,46

Şekil 2.10: Dış göçle gelen öğrencilerin okullarıyla uyum düzeyi önermelerine verilen cevapların frekans ve ortalama değerleri

Dış göçle gelen öğrencilerin okulları uyum düzeyini ölçen sorular incelendiğinde idareci ve öğretmenlerin genel değerlendirmelerinin birbirine yakın değerler elde ettiğini söylemek mümkündür. Yöneticiler 5 üzerinde 3,53 değer ortalaması vermişken, öğretmenler 5 üzerinden 3,46 değer ortalaması elde etmiştir.

Dış göçle gelen öğrencilerin okula uyum düzeyleri ile ilgili olarak yönetici ve öğretmenlerin benzer düşüncede olmadığı hususlar da vardır. “Göçle gelen

öğrencilerin öğretmen anlatım tarzına uyum sağlarken zorluk çekmeleri” hususunda yöneticiler kararsız (2,96) düzeyde görüş belirtirken, öğretmenler katılıyorum (3,83) düzeyinde görüş belirtmişlerdir.

“Göçle gelen öğrencilerin ders çalışma ortamına uyum sağlamada zorluk çekmesi” hususunda ise yöneticiler katılıyorum (3,54) düzeyinde görüş bildirirken, öğretmenler kararsız (2,68) düzeyde görüş bildirmişleridir. Yine benzer şekilde “göçle gelen öğrenciler öğretmenleri ile iletişim kurmakta zorlanmaları” ve “göçle gelen öğrencilerin okul yönetimi ile iletişim kurmakta zorlanmaları” hususunda yöneticiler katılıyorum (her iki husus için 4,07) düzeyinde görüş bildirirken, öğretmenler ise kararsızım (sırasıyla 3,07 ve 3,16) düzeyinde görüş ifade etmişlerdir.

“Göçle gelen öğrencilerin devamsızlık düzeylerinin diğer öğrencilerden daha yüksek olması” önermesi için idareciler (2,71) ve öğretmenler (3,29) kararsız düzeyde görüşlerini belirtmişlerdir. Buna göre hem yöneticiler hem de öğretmenler dış göçle gelen öğrencilerin devamsızlık düzeylerinin diğer öğrencilerden daha yüksek olduğu konusunda kararsız görüş sergilemişlerdir.

“Sınıfların kalabalık oluşunun göçle gelen öğrencilerin okula uyumunu zorlaştırması” önermesinde ise idareciler 3,46 ile kararsızım düzeyinde düşüncelerini beyan ederken, öğretmenler ise 4,39 ile katılıyorum düzeyinde düşüncelerini beyan etmişlerdir. Buna göre yöneticiler sınıfların kalabalık oluşunun göçle gelen öğrencilerin okula uyumunu zorlaştırması konusunda kararsızken, öğretmenler bu hususa katıldıklarını beyan etmişlerdir.

Çizelge 3.4: Dış göçle gelen öğrencilerin okullarıyla uyum düzeyine yönelik görüşler ölçeği puanlarının idareci ve öğretmen değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

<i>f, $\bar{x}$ ve ss Değerleri</i>						ANOVA Sonuçları				
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Dış Göçle Gelen Öğrencilerin Okullarıyla Uyum Düzeyine Yönelik Görüşler	İdareci	28	3,52	0,51338	G.Arası	0,119374	1	0,119374	0,475	0,491
					G.İçi	83,181594	331	0,2513039		
	Öğretmen	305	3,46	0,50022	Toplam	83,300968	332			

Yukarıdaki çizelgede görüldüğü üzere, dış göçle gelen öğrencilerin okullarıyla uyum düzeyi ölçeği aritmetik ortalamalarının idareci ve öğretmen görüşlerine göre farklılık gösterip göstermeyeceğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, idareci ve öğretmenlerin dış göçle gelen öğrencilerin okullarıyla uyum düzeyine yönelik sorulara verdiği cevapların 5 üzerinden değerlerinin aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (F=0,475; 0,05).

Dış göçle gelen öğrencilerin velilerinin tavrının öğrencilerin uyumuna etkileri kapsamında ise öğretmenler ve yöneticilere 2 soru sorulmuş ve cevaplar analiz edilmiştir.

Soru Kod	Yönetici						Öğretmen					
	Frekans					Ortalama	Frekans					Ortalama
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	
V1	0	10	0	10	8	3,57	2	74	147	52	30	3,11
V2	6	0	4	1	17	3,82	7	70	71	128	29	3,33
Genel Ortalama						3,7						3,22

Şekil 2.11: Dış göçle gelen öğrencilerin ailelerinin öğrencinin uyum düzeyine etkisi önermelerine verilen cevapların frekans ve ortalama değerleri

Dış göçle gelen öğrencilerin ailelerinin çocukların uyumuna etkisi ile ilgili sorulara verilen cevaplar incelendiğinde iki önermede de yönetici ve öğretmenlerin benzer düşüncede olduğu görülmektedir. Genel olarak incelendiğinde ise yöneticilerin 5 üzerinden ortalama 3,7, öğretmenlerin ise 5 üzerinden ortalama 3,22 değerine sahip olduğu görülmektedir.

“Çocukların ailelerinin okula bakış açısının göçle gelen öğrencilerin okula uyum sağlamalarını zorlaştırması” hususunda ve “velilerin eğitime önem veremeyişinin göçle gelen öğrencilerin okula uyum sağlamalarını zorlaştırması” hususunda yöneticiler katılıyorum (sırasıyla 3,57 ve 3,82) düzeyinde görüş bildirirken, öğretmenler kararsızım (sırasıyla 3,11 ve 3,33) düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

Çizelge 3.5: Dış göçle gelen öğrencilerin ailelerinin tutumunun, öğrencinin uyum düzeyine etkisine yönelik görüşler ölçeği puanlarının idareci ve öğretmen değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

<i>f, $\bar{x}$ ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Dış Göçle Gelen Öğrencilerin Ailelerinin Tutumunun Öğrencinin Uyum Düzeyine Etkisine Yönelik Görüşler	İdareci	28	3,69	1,411643	G.Arası	5,7492711	1	5,7492711	6,333	0,012
					G.İçi	300,50899	331	0,9078821		
	Öğretmen	305	3,22	0,90018	Toplam	306,25826	332			

Yukarıdaki çizelgede görüldüğü üzere, dış göçle gelen öğrencilerin ailelerinin tutumlarının, öğrencilerin uyum düzeyine yönelik etkisi ölçeği aritmetik ortalamalarının idareci ve öğretmen görüşlerine göre farklılık gösterip göstermeyeceğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, yönetici ve öğretmenlerin dış göçle gelen öğrencilerin ailelerinin tutumlarının öğrencilerin uyum düzeyine etkisine yönelik sorulara verdiği cevapların 5 üzerinden değerlerinin aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=0,6333$; 0,05). Öğretmen ve yöneticiler, Suriyeli ailelerin

çocukların uyumuna etkisi ile ilgili sorulara benzer cevaplar vermişlerdir. Öğretmen ve yöneticiler bu ailelerin okula olumsuz bakışı ve okulu önemsememelerinden dolayı bu öğrencilerin okula uyumunu zorlaştırdığını düşünmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında, Suriye’den Türkiye’ye göç eden ailelerin okul çağındaki çocuklarının okullarına uyumları esnasında yaşadıkları sorunlar incelenmiştir. Buna göre İstanbul ili Esenler bölgesinde bulunun 13 ortaokulda toplam 28 idareci, 355 öğretmene ölçek uygulanmıştır. Bu ölçekte elde edilen bulgulara dayanarak aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkündür:

Dış göçle gelen öğrencilerin genel uyum düzeylerine yönetici ve öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde hem yöneticiler hem öğretmenler dış göçle gelen öğrencilerin dil problemlerinden, ailevi problemlerden, psikolojik problemlerden ve ekonomik sorunlarından ötürü uyum problemi yaşadığını düşünmektedirler. Bunun yanında dış göçle gelen öğrencilerden çalışmak zorunda olanların derslere uyum sağlamadığı konusunda hem idareci hem de öğretmenler hemfikirdir.

Dış göçle gelen öğrencilerin genel uyum düzeylerine yönelik önermelere verilen cevaplarda dikkat çekici bir başka nokta hem yönetici hem de öğretmenler dış göçle gelen öğrencilerin uyum sorunlarının derslerindeki başarılarını etkilediğini düşünmesidir. Bunun yanında hem yönetici hem öğretmenler dış göçle gelen öğrencilerin bu yaşadığı uyum problemlerinin öğrencilerin özgüvenlerini olumsuz şekilde etkilediğini düşünmektedirler.

Dış göçle gelen öğrencilerin genel uyum düzeylerine yönelik önermelere verilen cevaplarda yönetici ve öğretmenlerin bazı konularda farklı görüşte olduğu görülmüştür. Öğretmenler dış göçle gelen öğrencilerin eğitim müfredatından ötürü uyum sorunu yaşadığını düşünürken, yönetici bu konuda kararsızdır. Yine öğretmenler dış göçle gelen öğrencilerin uyum problemlerinden ötürü disiplin sorunları ortaya çıkardığını düşünürken, yöneticiler bu konuda kararsızlardır.

Dış göçle gelen öğrencilerin arkadaş uyumlarına yönelik önermelere yönetici ve öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde hem yönetici hem de öğretmenler

dış göçle gelen öğrencilerin diğer arkadaşları ile kültürel farklılıklarından ve diğer arkadaşlarıyla aynı dili konuşamadıklarından ötürü uyum sorunu yaşadığını düşünmektedirler. Ayrıca, hem yönetici hem de öğretmenler dış göçle gelen öğrencilerin diğer arkadaşlarıyla ortak çalışma yapmakta yetersiz olduklarını düşünmektedirler.

Dış göçle gelen öğrencilerin arkadaşlarıyla uyumuna yönelik önermelere verilen cevaplar incelendiğinde yönetici ve öğretmenlerin benzer düşüncede olduğu diğer konular göçle gelen öğrencilerin diğer arkadaşlarıyla oyun oynamaktan kaçınması hakkındaki düşünceleridir. Hem yönetici hem de öğretmenler bu konuda kararsız bir görüş sergilemişlerdir. Bunun yanında dış göçle gelen öğrencileri diğer arkadaş gruplarının kendi aralarına almaması hususunda yönetici ve öğretmenler katılmıyorum düzeyinde görüş beyan etmişlerdir.

Dış göçle gelen öğrencilerin kültürel uyumlarına yönelik yönetici ve öğretmenlerin düşünceleri incelendiğinde ise, hem yönetici hem öğretmenler dış göçle gelen öğrencilerin Türk kültürüne uyum sağlamada zorluk çektiği konusunda hemfikirdir. Ayrıca, dış göçle gelen öğrencilerin Türkçe yetersizliklerinin uyum sağlamalarını zorlaştırmaları hususunda hem yöneticiler hem de öğretmenler katılmıyorum düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Diğer bir yandan, öğretmenler dış göçle gelen öğrencilerin Türkçe derslere uyum sağlamada zorlandığını düşünürken, yöneticiler bu konuda kararsızlardır.

Dış göçle gelen öğrencilerin okullarına uyumlarına yönelik yönetici ve öğretmenlerin düşünceleri incelendiğinde hem yönetici hem öğretmenler dış göçle gelen öğrencilerin okulun eğitim sistemine ve sınav sistemine uyum sağlamada zorluk çektiğini düşünmektedir. Ayrıca hem yönetici hem de öğretmenler dış göçle gelen öğrencilerin ders içinde katılımlarının yetersiz düzeyde olduğunu ve ders çalışma ortamlarının yetersizliğinin uyum sağlamalarını engellediğini düşünmektedirler.

Öğretmenler sınıfların kalabalık oluşunun dış göçle gelen öğrencilerin okula uyumunu zorlaştıran etmen olduğu düşünürken, yöneticiler bu konuda kararsızlardır. Benzer şekilde öğretmenler kendilerinin anlatış tarzlarına dış göçle gelen öğrencilerin uyum sağlamada zorluk yaşadığını düşünürken, yöneticiler bu konuda kararsızlardır.

Devamsızlık hususunda ise, yöneticiler ve öğretmenler dış göçle gelen öğrencilerin devamsızlık durumlarının diğer öğrencilerden daha yüksek olduğu konusunda kararsızlardır.

Yöneticiler dış göçle gelen öğrencilerin kendileriyle ve öğretmenleriyle iletişim kurmakta zorlandıkları hususunda kararsızken, öğretmenler dış göçle gelen öğrencilerin kendileri ve yöneticiler iletişim kurmakta zorlandığını düşünmektedirler.

Hem yöneticiler hem de öğretmenler öğretmen eksikliği ile ders araç gereçlerinin eksikliğinin dış göçle gelen öğrencilerin okula uyumunu zorlaştırdığı konusunda kararsız bir tavır sergilemişlerdir. Aynı şekilde hem yöneticiler hem de öğrenciler dış göçle gelen öğrencilerin sınıflarda yalnız oturmayı tercih etmeleri hususunda kararsız bir görüş sergilemişlerdir.

Dış göçle gelen öğrencilerin ailelerinin okula bakış açılarının öğrencilerin okula uyumuna etkisini ölçmeye yönelik önermeler incelendiğinde yöneticiler dış göçle gelen öğrencilerin velilerinin okula bakış açılarının ve eğitime önem vermeyişlerinin bu öğrencilerin okula uyumlarını etkilediğini düşünmektedirler. Öğretmenler ise bu konuda kararsız bir tutum sergilemiştir.

Araştırma kapsamında ortaya çıkan veriler diğer araştırmacılar tarafından yapılan birçok çalışma ile desteklenmektedir. Angay tarafından 2012 yılında yapılan “Doğu ve Güneydoğu İllerinden İzmir’e Göç Eden Ailelerin Çocuklarının Okul Sorunlarının İncelenmesi” konulu çalışmasında Doğu Anadolu’dan İzmir’e göç eden ailelerin çocuklarının okul sorunlarını araştırmıştır. Araştırma sonucunda göçle gelen öğrencilerin en çok kültür ve dil problemlerinden ötürü uyum sorunu yaşadığını tespit etmiştir. Araştırma kapsamında yöneticilerle ve öğretmenlerle yapılan anket çalışması da benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Gazeller tarafından 2014 yılında “Göçe Bağlı Olarak İlk ve Ortaokullarda Yaşanan Sorunlara İlişkin Yönetici Görüşleri (Karabağlar Örneği)” başlıklı çalışmasında göçle gelen öğrencilerin yaşadığı uyum sorunlarının arkasında ekonomik etkenlerin önemli olduğunun altını çizmiştir. Araştırma kapsamında ortaya çıkan sonuçlar Gazeller’in yaptığı çalışmasındaki sonuçlarla paraleldir. Ekonomik problemlerin uyum sorunu ile ilişkili olduğu gerçeği Gökçe (2009), Gün (2010) ve Tomar (2007) tarafından yapılan çalışmalarda da desteklenmiştir. Ortaya çıkan bu sonuçlara bağlı olarak, Suriye’den göçle gelen öğrencilerin okula uyumunu zorlaştıran sınıfın kalabalık olması ve

öğretmen eksikliği gibi unsurlar ortadan kaldırılmalıdır. Bu öğrencilerin Türk kültürüne ve Türkçe 'ye adapte olması için gerekli Türkçe ders takviyeleri sağlanmalıdır. Ekonomik durumu kötü olan ve çalışmak zorunda olan öğrencilere maddi destek sağlanmalıdır. Bu öğrencilerin ailelerine eğitimin önemi anlatılmalı ve öğrencilerin okula uyum sağlaması konusunda destekleri istenmelidir.

KAYNAKLAR

- Abadan ve Unat, N.** (2002).Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Açıkalın, N.**(1996). Göç ve Çalışan Çocukların Sorunları, Sosyoloji Derneği II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç 20-21-22 Kasım 1996 Bildiri Kitabı, Çalışma Bakanlığı Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Adaman F. ve Keyder, Ç.**(2005).“Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu Ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma. Avrupa Komisyonu İçin Hazırlanan Rapor”, Avrupa Komisyonu.
- Ahmetoğlu, E.** (2004).*Zihinsel Engelli Çocukların Kardeş İlişkilerinin Anne ve Kardeş Algılarına Göre Değerlendirilmesi*,(Yayımlanmamış Doktora Tezi),Ankara Üniversitesi, Ankara,
- Akkayan, T.**(1979). Göç ve Değişme, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Akyüz, H.**(1991). Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Altunya, N.**(2003).Anayasa Hukuku Açısından Türkiye’ de Eğitim ve Öğrenim Hakkı, İstanbul MEB Yayınları, İstanbul.
- Alvarez, WF.**(1988).“Children of Migrant Farm Families”, Am J PublicHealth, Sayı: 78, s. 934-936.
- Angay, H.** (2012). *Doğu ve Güneydoğu İllerinden İzmir’e Göç Eden Ailelerin Çocuklarının Okul Sorunlarının İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Angelova, M.**(1998). “If you don’t tell me, how can I know?” “a case study of four International students Learning To Write The U.S. Way”, *Eric Document Reproduction Service*.
- Arango, J.** (2000). “Explaining Migration A Critical View”, Unesco Blackwell Publishers.
- Aslan, C.**(2001).“Göç Eğitim Batman ve Çocuk”,
<http://mehmetserifakaydin.blogspot.com.tr/2009/06/goc-egitim->

- Avcı, M.**(2006).*Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Baban, F., Ilcan, S., veRygiel, K.**(2017). “SyrianRefugees İn Turkey: Pathways To Precarity, Differential İnclusion, And Negotiated Citizenship Rights”, *Journal Of Ethnic And Migration Studies*, Cilt: 43,Sayı: 1.
- Badawi, S. F.**(1993). *The Educational Differences Between Arab Students Who Immigrated To The U.S.A. and Arab Students Who Immigrated To The U.A.E.*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), The University of Arizona, Arizona.
- Baker, R. ve Sıryk, B.**(1984). “Measuring Adjustment To College”. *Journal of Counseling Psychology*. Sayı: 33.
- Başaran, İ. E.**(1994). *Eğitim Psikolojisi*, Kadioğlu Matbaası,Ankara.
- Başel, H.** (2007). *Sosyal Politika Açısından İç Göçler Sivas’tan İstanbul’a Göç Örneği*,(Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayhan, V.**(1996).“Türkiye’ de İç Göçler ve Anomik Kentleşme”, *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, Mersin.
- Bayraklı, C.**(2007). *Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri Görece Göçmen Konutları’nd İzmir Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,Aydın.
- Bayraktar, E. B.**(1999). *Köyden Kente Göç Olgusuna Bağlı Olarak Diyarbakır İl Merkezindeki İlköğretim Okullarında Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Öğretmen Algıları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylöl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Beauvais, C. andJensan, J.** (2002). *Socia Cohesion Updating the State of the Research*. CPRN Discussionpaper. No F/22. Ottawa Canadian Policy Research Networks.
- Beth E.**(1988).*Sociology*, Mac Millan Publishing Company, New York.
- Bilgili, A.**(1996). *Doğu Anadolu Bölgesinde Göçe Maruz Bırakılan Çocuklar*, İstanbul Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Birinci, N.**(2003).“Cumhuriyetin 80. Yılında Milli Eğitim Üzerine Bir Bakış”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:44.

- Bozan İ.**(2014). *Türkiye’de İç Göç Hareketleri Ve Göçün Eğitim Üzerindeki Etkisi Bir Durum Çalışması*, (Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Ceyhan, M.A.**(2012).“Eğitimde Çok Dillilik ve Ayrımcılık Sosyolojik, Eğitimsel, Dilbilimsel Perspektifler”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi.
- Cılga, İ.**(2004). *Bilim ve Meslek Olarak Türkiye’de Sosyal Hizmet*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları, Ankara.
- Constant, A., & Massey, D. S.**(2002). “Return Migration by German Guestworkers: Neoclassical Versus New Economic Theories”. *International Migration*, Cilt: 40, Sayı: 4.
- Cüceloğlu, D.**(2010). *İletişim Donanımları Keşke’siz Bir Yaşam İçin İletişim*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Demir, G.**(1997). Göç Nedenleri ve Göçenlerin Beklentilerindeki Gerçekleşme Durumu Bolu İli Kıbrısçık İlçesi Örneği, *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, Ankara Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- Dinçer, M.**(1997).“Göç-Doğal Kaynaklar İlişkisine Çevre Güvenliği Açısından Bir Bakış”, *DİE Yayın No 2046*, Ankara.
- Ensar, F., Keskin, U.**(2014). ”İlkokul Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okula Uyumları Üzerine Bir İnceleme”, *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, Sayı: 102.
- Erbaş D., Kırcaali G., Tekin E.**(2005).İşlevsel Değerlendirme Davranış Sorunlarıyla Başa Çıkma ve Uygun Davranışlar Kazandırma Süreci, Ankara.
- Ergün, M.** (2000). *Eğitim Sosyolojisi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Afyon.
- Fussell, E., ve Massey, D. S.**(2004). “The Limits To Cumulative Causation: International Migration From Mexican Urban Areas”. *Demography*, Cilt: 41, Sayı: 1.
- Gazeller P.** (2014). *Göçe Bağlı Olarak İlk Ve Ortaokullarda Yaşanan Sorunlara İlişkin Yönetici Görüşleri Karabağlar Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Okan Üniversitesi SBE, 2014.
- Gençöz, F.** (1998). “Uyum Psikolojisi”, *Kriz Dergisi*, Sayı: 62.
- Gökbayrak, Ş.**(2004).“Nitelikli İşgücü ya da Profesyonel Kategorileri: Dağ Keçileri”, http://www.beyingocu.com/yazi325c.html?yazi_id=16 (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2017).

- Göktürk, A.**(1996).“Zorunlu Göç ve Bir Kent Diyarbakır”, *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, Mersin.
- Gülnar B. ve Balcı Ş.**(2010). “Televizyon İzleme Motivasyonları ve Kültürleşme Yabancı Uyruklu Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”,*Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi*,Sayı: 28.
- Gün, Z.**(2002).*Çocuk ve Göç*,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz, M. ve Yetim, N.**(1997). Terör ve Göç, *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- Hortaçsu, N.**(1997).İnsan İlişkileri, İmge Kitapevi, Ankara.
- Huntley, H.** (1993). “Adult International Students Problems of adjustment”, *Eric Document Reproduction Service*.
- İçduygu A.**(2006).Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları, TÜSİAD Yayınları.
- İçduygu, A.**(1995).Transit Migration in Turkey,IOMPress, Geneva.
- Jennissen, R. P. W.**(2004). Macro-Economic Determinants Of International Migration in EUROPE. Rozenberg Publishers.
- Kafesoğlu İ.**(2005). Türk Milli Kültürü, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Karakuş, E.**(2013). *Göç Olgusu Ve Eğitime Olumsuz Etkileri Sultanbeyli Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Karpat, K.H.**(2010). Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Kaya, A., ve Şahin, B.**(2007). Kökler ve Yollar Türkiye’de Göç Süreçleri, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kaya,M.**(2003). Beyin Göçü/ Erezyonu, <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=145>(Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2017).
- Kazgan,G.**(1999).Kuştepe Araştırması, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Keleş, R.**(2004). Kentleşme Politikası, İmge Yayınları, Ankara.
- Kocaman, T., Beyazıt, S.**(1993).Türkiye’de İç Göçler ve Göç Edenlerin Sosyo ekonomik Nitelikleri, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara.
- Konyu ve Fogel, G.**(1993). *The Academic Adjustment Of International Students By*

Country Of Origin At A Land-Grant University in The United States,
West Virginia University, Morgan town, WestVirginia.

Köknel Ö.(1989). Bireysel ve Toplumsal Şiddet, Altın Kitaplar, İstanbul.

Kulaksızoğlu, A.(2000).Ergenlik Psikolojisi, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Külahoğlu, Ş.(2002). “Avrupa Üniversitelerinde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri”, *U.Ü.E.F.D*, Sayı:1.

Küyük, N.(2011). *Yerel Yönetimlerin Kürt Kökenli Grupların Büyükşehirlere Göç Sonrası Entegrasyon Sorunlarına Yaklaşımı Ankara Örneği*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi, Ankara.

Lee, E.S.(1966). “A Theory of Migration”, *Demography*, Sayı: 3.

Lucas, R. E., ve Stark, O. (1985). “MotivationsToRemit: EvidenceFrom Botswana”. *Journal Of PoliticalEconomy*, Cilt: 93,Sayı: 5.

Luzio, A. D.(1991). “On Some Socio Linguistic Properties Of Italian Foreign Workers' ChildrenIn Contact With German”*InternationalJournal of The Sociology of Language*, Sayı: 90.

Martin, P. (1992). “Migration and Development”, *International Migration Review*, Sayı: 26.

Massey, D. S.,Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J.E. (1993). “TheoriesOf International Migration: A ReviewAnd Appraisal”, *Populationand Development Review*.

Massey, D. S.,Goldring, L., ve Durand, J.(1994). “Continuities İn Transnational Migration: An Analysis Of Nineteen Mexican Communities”, *American Journal Of Sociology*, Cilt: 99,Sayı: 6.

Oktik, N.(1997). Köyün Çekiciliği-Kentin İticiliği Toplum ve Göç, DİE ve Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara.

Öngör, Ş.(1980). Coğrafya Terimleri Sözlüğü, Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Özgüven, İ. E.(1992). “Üniversite Öğrencilerinin Sorunları ve Baş Etme Yolları”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5.

Parasız, İ., Bildirici, M.(2002). Modern Emek Ekonomisi, Ezgi Kitapevi, Bursa.

Peköz, M.(2002).Avrupa Birliği’nde Göçmenler Almanya’da Türkler/Kürtler, Gün Yayıncılık, İstanbul.

Pirliyev, N.(2010). *Yapısal Eşitlik Modeli ile Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Uyumu Üzerine Bir Analiz*, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa.

- Roux J. P.**(1989). Türklerin Tarihi Büyük Okyanus'tan Akdeniz'e İki Bin Yıl, Milliyet Yayınları.
- Sağınç, N.**(2011). Üniversite Yaşamına Uyum Sürecine Etki Eden Faktörler ve Birbirleri ile İlişkileri, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Sainsbury, D.** (2006). "Immigrants' Social Rights İn Comparative Perspective: Wefare Regimes, Forms in Immigration and Immigration Policy Regimes". *Journal Of European Social Policy*, Cilt: 16,Sayı: 3.
- Selimbacaoğlu, A.**(2009). "Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeylerdeki İlköğretim Okullarında Okuyan Öğrencilerin Anne Babalarının Değerlendirmesine Göre Uyum Sorunları Kırşehir İl Örneği", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Sayı:4, Cilt: 32.
- Sezgin, A.A. ve Yolcu, T.**(2016). "Göç ile Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci", *Humanitas*, Sayı: 47.
- Simon, G.**(1995).Géo Dynamique Des Migrations Inter Nationales Dans Le Monde,Paris Presses Universitaires de France.
- Skeldon, R.** (1997).Migration and Development, Longman, England.
- Smeeke, A.,Verkuyten, M., Çelebi, E., Acartürk, C., &Onkun, S.**(2017). "SocialIdentityContinuityAndMentalHealthAmongSyrianRefugees İn Turkey". *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, Cilt: 52,Sayı: 10.
- Smith, R.**(2018). International Human RightsLaw. Oxford UniversityPress.
- Stalker, P.**(2006). "How People Migrate? Stalker's Guide to International Migration",<http://www.pstalker.com/migration/index.htm> (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2017).
- Sümer, S.**(2009). "International Students Psychologicaland Sociocultural Adaptation in The US",Unpublished DoctoralDissertation, Washington Georgia State University.
- Şahin, C.**(2001).“Yurtdışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme”,*Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21,Sayı: 2.
- Taşçı, F.**(2009). "Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç", *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt: 10,Sayı: 4.
- Tatlıdil, E.**(1997). Hızlı Kentleşmenin Eğitim Politikaları Üzerine Etkileri,II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.

- Tezcan, M.**(1991).“Eğitim Sosyolojisi”, Ankara Yargıçoğlu Matbaası, Ankara.
- Tezcan, M.**(1998).Toplumsal Değişme ve Eğitim, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Tutkun, Ö. F.**(2006). “Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesindeki Türkiyeli Öğrencilerin Uyum Sorunları”,*Kırgız-Türk Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 15.
- Varış, F.**(1998).Eğitim Bilimine Giriş, Alkım Yayınları, İstanbul.
- Weiner, M.**(1995). “Bad Neighbors Bad Neighborhoods An Inquiry in to the Causes of RefugeeFlows”, *International Security*, Cilt: 21, Sayı:1.
- Wood, W.B.**(1994). “Forced Migration LocalConflictsand International Dilemmas”, *Annals of Association of American Geographers*.
- Yalçın, C.**(2004), Göç Sosyolojisi. Ankara Anı Yayıncılık.
- Yasa, İ.**(1970). “Gecekondu Ailesi Geçiş Halinde Bir Aile Tipolojisi”,*Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:25.
- Yavuzer, H.**(1999). Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yörükoğlu, A.**(1984).Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Yörükoğlu, A.**(1998).Çocuk Ruh Sağlığı. Özgür Yayınları. İstanbul
- Yörükoğlu, A.**(2010). Çocuk Ruh Sağlığı, Özgür Yayınları, İstanbul.
- Yüce, Y.**(2003). *The Challenge of Becoming an Immigration Country, The Case of Germany in TheLight of The New Legal Draft On Immigration*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Ortadoğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
- Zülal, A.**(2002).“21. Yüzyılda Göçler”, *Bilim ve Teknik*, Sayı: 415, ss. 60–64.

EKLER

EK-A: Öğretmen ve İdarecilere Yönelik Anket Formu

Araştırma Sorusu: “Dış Göçle Türkiye’ye Gelen Suriyeli Öğrencilerin Okullarında Yaşadığı Uyum Sorunları”

Merhaba,

Aydın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Yönetim ve Denetimi Yüksek Lisans Programı öğrencisiyim. Suriye’den Türkiye’ye göç eden öğrencilerin okullarında yaşadığı uyum sorunlarını araştırıyorum. Göçle gelen öğrencilerin yoğun olduğu bir okulda çalışan bir öğretmen/iddareci olarak yapacağımız görüşmenin araştırmama katkısı olacağı kanısındayım. Bu nedenle sizin düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum.

Bu görüşme esnasında paylaşılan her şey gizli tutulacaktır. İznin verdiğiniz takdirde ses cihazı kullanacağım. Araştırma sonuçlarında isminiz ve kişisel bilgileriniz kesinlikle geçmeyecek bunun yerine çeşitli kodlamalar kullanılacaktır. Desteğinizden dolayı teşekkür ediyorum.

İddareci

☐

Öğretmen

☐

Okul:

Görev Süresi:

1 yıldan az	1-3 yıl	3-5 yıl	5-10 yıl	10 yıldan fazla
-------------	---------	---------	----------	-----------------

Tarih: .../.../2017

Lütfen aşağıdaki sorulara katılım derecenizle ilgili olarak 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (kesinlikle katılıyorum) arasında bir puan veriniz.

ÖĞRETMEN/İDARECİ ANKETİ						
KOD	SORU	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
U1	Göçle gelen öğrenciler dil sorunlarından ötürü uyum sorunu yaşamaktadır.	1	2	3	4	5
U2	Göçle gelen öğrenciler psikolojik sorunlarından ötürü uyum sorunu yaşamaktadır.	1	2	3	4	5
U3	Göçle gelen öğrenciler ailevi sorunlarından ötürü uyum sorunu yaşamaktadır.	1	2	3	4	5
U4	Göçle gelen öğrenciler arkadaş sorunlarından ötürü uyum sorunu yaşamaktadır.	1	2	3	4	5
U5	Göçle gelen öğrenciler eğitim müfredatı farklılığından ötürü uyum sorunu yaşamaktadır.	1	2	3	4	5
U6	Göçle gelen öğrenciler ekonomik sorunlarından ötürü uyum sorunu yaşamaktadır.	1	2	3	4	5
U7	Göçle gelen öğrencilerin uyum sorunları derslerindeki başarılarını etkiliyor.	1	2	3	4	5
U8	Göçle gelen öğrenciler uyum problemleri nedeniyle disiplin sorunları ortaya çıkarmaktadır.	1	2	3	4	5
U9	Göçle gelen öğrenciler uyum problemleri nedeniyle okuldan uzaklaşmaktadır.	1	2	3	4	5
U10	Göçle gelen öğrencilerden çalışmak zorunda olanlar derslere uyum sağlamakta zorlanmaktadır.	1	2	3	4	5
U11	Göçle gelen öğrencilerin uyum sorunları özgüvenlerini olumsuz yönde etkiliyor.	1	2	3	4	5
A1	Göçle gelen öğrenciler arkadaş çevrelerine uyum sağlamakta zorluk çekiyorlar.	1	2	3	4	5

A2	Göçle gelen öğrenciler arkadaş çevreleri ile iletişim kurmakta zorlanıyorlar.	1	2	3	4	5
A3	Göçle gelen öğrenciler diğer arkadaşları ile ortak çalışma yapmakta yetersizler.	1	2	3	4	5
A4	Göçle gelen öğrenciler diğer arkadaşları ile oyun oynamaktan kaçınıyorlar.	1	2	3	4	5
A5	Göçle gelen öğrencileri diğer arkadaş grupları kendi aralarına almıyor.	1	2	3	4	5
A6	Göçle gelen öğrenciler kendileri gibi göçmen arkadaşlar edinme yoluna gidiyor.	1	2	3	4	5
A7	Göçle gelen öğrencilerin arkadaşlarının tutumu uyum sağlamalarını zorlaştırıyor.	1	2	3	4	5
A8	Göçle gelen öğrenciler diğer arkadaşları ile aynı dili konuşamadıkları için uyum sorunu yaşamaktadırlar.	1	2	3	4	5
A9	Göçle gelen öğrenciler diğer arkadaşları ile kültürel farklılıkları olduğu için uyum sorunu yaşamaktadırlar.	1	2	3	4	5
K1	Göçle gelen öğrenciler Türkçe derslere uyum sağlamada zorluk çekiyorlar.	1	2	3	4	5
K2	Göçle gelen öğrenciler Türk kültürüne uyum sağlamada zorluk çekiyorlar.	1	2	3	4	5
K3	Göçle gelen öğrenciler Türkçe yetersizlikleri uyum sağlamalarını zorlaştırıyor.	1	2	3	4	5
O1	Göçle gelen öğrenciler okulun eğitim sistemine uyum sağlarken zorluk çekiyorlar.	1	2	3	4	5
O2	Göçle gelen öğrenciler öğretmenin anlatım tarzına uyum sağlarken zorluk çekiyorlar.	1	2	3	4	5
O3	Göçle gelen öğrenciler sınav sistemine uyum sağlarken zorluk çekiyorlar.	1	2	3	4	5
O4	Göçle gelen öğrenciler ders çalışma ortamına uyum sağlamada zorluk çekiyorlar.	1	2	3	4	5
O5	Göçle gelen öğrenciler öğretmenleri ile iletişim kurmakta	1	2	3	4	5

	zorlanıyorlar.					
O6	Göçle gelen öğrenciler okul yönetimi ile iletişim kurmakta zorlanıyorlar.	1	2	3	4	5
O7	Göçle gelen öğrencilerin ders içinde katılımları yetersiz düzeydedir.	1	2	3	4	5
O8	Göçle gelen öğrenciler sıralarında yalnız oturmayı tercih ediyorlar.	1	2	3	4	5
O9	Göçle gelen öğrencilerin devamsızlık düzeyleri diğer öğrencilerden daha yüksektir.	1	2	3	4	5
O10	Sınıfların kalabalık oluşu göçle gelen öğrencilerin okula uyumunu zorlaştırıyor.	1	2	3	4	5
O11	Öğretmen yetersizliği göçle gelen öğrencilerin okula uyumunu zorlaştırıyor.	1	2	3	4	5
O12	Defter, kalem vb. ders materyeli eksikliği göçle gelen öğrencilerin okula uyumunu zorlaştırıyor.	1	2	3	4	5
O13	Ders çalışma ortamlarının yetersizliği göçle gelen öğrencilerin okula uyum sağlamalarını engellemektedir.	1	2	3	4	5
V1	Çocukların ailelerinin okula bakış açısı göçle gelen öğrencilerin okula uyum sağlamalarını zorlaştırıyor.	1	2	3	4	5
V2	Velilerin eğitime önem vermeyişi göçle gelen öğrencilerin okula uyum sağlamalarını zorlaştırıyor.	1	2	3	4	5

EK-B: Anket Onayı

T.C.
ESENLER KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 66911504-44-E.21447727
Konu : Anket Uygulaması

13/12/2017

KAYMAKAMLIK MAKAMINA

İlgi : a) Atışalanı Ortaokulu Türkçe Öğretmeni Murat GÖZE'nin 12/12/2017 tarihli dilekçesi.
b) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 07.03.2012 tarihli ve 616 sayılı ve 2012/13 No'lu Genelgesi

İstanbul AYDIN Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Denetim alanında Yüksek Lisans Programı öğrencisi Murat GÖZE'nin "Göç ve Uyum" ile ilgili uygulama anketi ilçemize bağlı Okul İdarecilerine ve öğretmenlere yönelik anket uygulamak istediğine dair ilgi (a) dilekçesi ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

İstanbul AYDIN Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Denetim alanında Yüksek Lisans Programı öğrencisi Murat GÖZE'nin söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, Eğitim ve Öğretimi aksatmaması şartıyla, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda ilgi (b) Bakanlık emri esasları dahilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Bayram ERCAN
İlçe Milli Eğitim Müdürü

Ek: İlgi Dilekçe ve eki

OLUR

<...>

Hulusi ŞAHİN
Kaymakam

Adres : Fevzi Çakmak Mah.1110 Sok. No: 3 34225
Esenler-İSTANBUL
e-posta: esenler34@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: S-KARACA V.H.K.İ.
Tel: (212) 611 47 64 Dahili No: 147
Faks: (212) 646 47 09

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 3036-1c08-3167-921c-8310 kodu ile teyit edilebilir.

EK-C: Etik Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 09/10/2017-6472

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 88083623-044-6472
Konu : Murat GÖZE'nin Etik Onayı Hk.

09/10/2017

Sayın Murat GÖZE

Enstitümüz Y1512.290021 numaralı Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi ve Denetimi Tezli Yüksek Lisans programı öğrencilerinden Murat GÖZE'nin "DIŞ GÖÇLE TÜRKİYE'YE GELEN ÖĞRENCİLERİN OKULLARDA YAŞAMIŞ OLDUKLARI UYUM SORUNLARI" adlı tez çalışması gereği "İdareci ve Öğretmen" ile ilgili anketi 13.09.2017 tarih ve 2017/17 İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyon Kararı ile etik olarak uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Özer KANBULOĞLU
Müdür V.

Evrakı Doğrulamak İçin : <https://evrakdogrula.aydin.edu.tr/enVision.Dogrula/BelgeDogrulama.aspx?V=BENNERL0>

Adres:Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekmece / İSTANBUL
Telefon:444 1 428
Elektronik Ağ:http://www.aydin.edu.tr/

Bilgi için: NESLİHAN KUBAL
Unvanı: Enstitü Sekreteri

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Murat GÖZE

Doğum Tarihi ve Yeri: 01.07.1982 /Midyat

Öğrenim Durumu:

- Lisans : 2010, Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği
- Yüksek Lisans : 2018, İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Yönetim ve Denetimi

Mesleki Deneyimler:

- 2010 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde ilköğretim kademesinde halen görev yapmaktayım.

Tezden Üretilen Yayınlar ve Sunumlar:

- Polis Akademisi Göç ve Sınır Güvenliği Araştırma Merkezi (GÖÇMER) tarafından 12-14 Ekim 2017 tarihlerinde Antalya’da düzenlenen, “GÖÇ VE UYUM” temalı II. ULUSLARARASI GÖÇ VE GÜVENLİK KONFERASIN’na katılım ve sunum.
- II. Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı (Göç ve Uyum), II. International Conference On Immigration and Security, Immigration and Integration, 12 – 14 Ekim- October 2017, Antalya. Bildiri Kitapçığı